

**ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

РАДА МОЛОДИХ УЧЕНИХ

**ЛІТНЯ ШКОЛА МОЛОДИХ УЧЕНИХ
У ГАЛУЗІ НАУКИ
«ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ»**

ЗБІРНИК ТЕЗ

м. Одеса, 22-28 червня 2015 р.

**Харків
2015**

Схвалено Вченою радою Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (протокол № 7/184-6 від 20 листопада 2015 р.)

Редколегія: Куц Ю. О. (голов. редактор) д.держ.упр., проф., завідувач кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування; Ульяновченко Ю. О. д.держ.упр., доц., професор кафедри економічної політики та менеджменту; Решевець О. В. (відп. редактор) к.держ.упр., доцент кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування; Гнатенко А. І. (відп. секретар) к.держ.упр., доцент кафедри економічної політики та менеджменту.

Літня школа молодих учених у галузі науки «Публічне управління» : збірник тез (м. Одеса, 22-28 червня 2015 р.) / За ред. проф. Ю. О. Куца, Ю.О. Ульянченка, О. В. Решевець, А. І. Гнатенко. – Х. : ХарРІ НАДУ, 2015. – 163 с.

У збірнику тез наукових доповідей, представлених до Літньої школи молодих учених у галузі науки «Публічне управління», висвітлено актуальні питання публічного урядування у вимірах еволюції політико-адміністративних систем, влади і бізнесу як пріоритетного напрямку взаємодії, економічної політики держави в умовах глобалізації, розвитку регіональної політики та місцевого самоврядування, електронного урядування в системі взаємодії органів влади з громадянами.

УДК 351/354

**© Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України, 2015**

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ У ВИМІРАХ ЕВОЛЮЦІЇ ПОЛІТИКО-АДМІНІСТРАТИВНИХ СИСТЕМ	6
<i>Васильєв О. С.</i> «Державна політика»: аналіз компонентів.....	6
<i>Єгіозар'ян А. Г.</i> Стандарти проведення публічних консультацій на рівні Європейського Союзу.....	9
<i>Лашкіна М. Г.</i> Вплив глобальних комунікацій на трансформацію публічного управління в Україні.....	14
<i>Нагорна Г. О.</i> Соціальне проектування в діяльності державних службовців.....	19
<i>Ткачова Г. Л.</i> Особливості та проблематика освіти людей похилого віку в Україні в «Університетах третього віку».....	22
<i>Фоміцька Н. В.</i> Окремі властивості соціальних систем.....	27
<i>Хашиєва Л. В.</i> Особливості формування національної ідентичності в умовах глобалізації.....	31
НАПРЯМ 2. ВЛАДА І БІЗНЕС: ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ	37
<i>Пастух К. В.</i> Механізми реалізації державної регіональної економічної політики закордоном.....	37
<i>Третяк Ю. О.</i> Сутність категорії «товар» в ринковій економіці.....	40
<i>Удянський Н. Н., Гарбуз С. В.</i> Оценка выбросов паров нефтепродуктов из дыхательных систем резервуаров хранения светлых нефтепродуктов.....	45
<i>Ульянченко Ю. О.</i> Інформаційні підходи до удосконалення процесів підтримки управлінських рішень в органах державної влади.....	53
<i>Ярошевич О. О.</i> Причини виникнення і розвитку тіньової економіки.....	56

НАПРЯМ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	62
<i>Бочарова А. В.</i> Державне регулювання інфляційних процесів в Україні.....	62
<i>Волошин О. Л.</i> Альтернативна енергетика як об'єкт державного регулювання.....	68
<i>Глущенко Ю. А.</i> Розвиток видатків місцевих бюджетів України в системі місцевого самоврядування.....	73
<i>Заскалкіна О. М.</i> Європейський досвід державного регулювання інституціонального середовища в аграрному секторі економіки.....	79
<i>Зоценко Т. В.</i> Складові бюджетної політики держави.....	85
<i>Литвиненко М. В.</i> Іноземний досвід у формуванні системи охорони здоров'я в Україні.....	90
<i>Морозова С. Є.</i> Банківська система України та шляхи її розвитку.....	96
<i>Писаренко О. В.</i> Сутність і фактори економічного зростання: роль держави в сучасних умовах.....	99
<i>Суворов В. П.</i> Напрями вдосконалення адміністративно-організаційного механізму державного регулювання земельних відносин при плануванні та забудові території.....	102
<i>Торба С. В.</i> Система пенсійного забезпечення в економічному житті країни.....	106
<i>Чернятіна В. А.</i> Правове регулювання сталого розвитку сільських територій в Україні.....	111
<i>Шашула О. М.</i> Державні механізми регулювання проблем охорони праці..	116
НАПРЯМ 4. РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	121
<i>Барановська Т. М.</i> Формування спроможних територіальних громад як напрямок децентралізації влади.....	121

<i>Гнатенко А. І.</i> Перспективи запровадження державного стратегічного прогнозування регіонального розвитку в Україні: європейський підхід.....	126
<i>Куц Ю. О.</i> Адміністративна послуга як чинник впливу на дієвість місцевого управління.....	132
<i>Лиска О. Г.</i> Проблемні питання надання адміністративних послуг: результати моніторингу та вплив на них суб'єктивних чинників.....	135
<i>Назар О. І.</i> Щодо матеріально-фінансового забезпечення місцевих громад під час проведення децентралізації.....	140
<i>Наконечний В. В.</i> «Знання» як засіб забезпечення дієвості механізму надання адміністративних послуг.....	143
<i>Решевець О. В.</i> Соціальне підприємництво як складова розвитку території.....	146
<i>Свиридова Г. О.</i> Напрями покращення якості надання адміністративних послуг населенню.....	150
НАПРЯМ 5. МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ З ГРОМАДЯНАМИ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУ	153
<i>Іванова Г. О.</i> Електронне урядування – сучасний механізм демократизації нашого суспільства.....	153
<i>Серенюк А. О.</i> Електронне урядування – ініціативи Президента України П. Порошенка.....	158

НАПРЯМ 1
ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ У ВИМІРАХ
ЕВОЛЮЦІЇ ПОЛІТИКО-АДМІНІСТРАТИВНИХ СИСТЕМ

Васильєв О. С.

«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА»: АНАЛІЗ КОМПОНЕНТІВ

Сучасні процеси державотворення в Україні свідчать про недостатнє врахування інтересів громадян органами влади. При цьому, проблема полягає не тільки в слабкості впливу державних органів влади на прийняття державно-управлінських рішень на всій території, а й взагалі на ситуацію в країні. Державна політика має стати чіткою й дієвою, а державно-управлінські рішення оперативними й максимально ефективними. Тому чітка концептуалізація самого терміна «державна політика» в проблемному полі науки державне управління [2, с. 3-4] є актуальною й нагальною розробкою сучасної науки державне управління.

На думку В. І. Андріяша, «державна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер» [1].

Таким чином, державна політика спрямовує весь політичний процес. У нашому розумінні під поняттям політичного процесу матимемо на увазі „розгортання політики в часі та в просторі у вигляді упорядкованої послідовності дій і взаємодій” [3, с. 6].

Але й саму політику можна визначити як процес, «в ході якого група людей, чий погляди або інтереси на початковій стадії різняться, приймає колективне рішення щодо згуртування групи загалом, що запроваджується як спільна лінія поведінки» [4, с. 282]. У цьому визначенні виділимо для аналізу окремі компоненти політики.

Розмаїття поглядів. Політикою передбачається, що існують різноманітні погляди на певні ситуації, події, явища тощо. Ці точки зору найчастіше пов'язані або з формулюванням кінцевої мети, або з розглядом тих чи інших способів досягнення мети. Власне кажучи, в умовах добровільної згоди групи індивідів стосовно певного напрямку діяльності ніяка політика не потрібна (наприклад, ідеалом неполітичного консенсусу є гурт друзів, наукове співтовариство тощо). «Політика починається тоді, коли подібна одностайність спонтанно зародитись не в змозі, але конкретній групі людей вкрай необхідно діяти колективно» [4, с. 282].

Механізм вироблення рішень. Саме політикою визначаються шляхи досягнення згоди стосовно прийняття колективних рішень. Такі шляхи переважно включають три типи засобів: переконування, проведення переговорів, прийняття остаточного рішення. На етапі переконування слід довести противникам важливість певної лінії політичної поведінки, що вимагає володіння прийомами ораторської майстерності. Переговори – як наступний етап у прийнятті колективних рішень – передбачають формулювання взаємних поступок.

Процедура прийняття рішень. Політика передбачає, що прийняте рішення, на яких би закулісних інсинуаціях воно не ґрунтувалося, конкретна спільнота людей вважатиме авторитетним. Це рішення стає політикою як лінією поведінки для означеної групи людей.

Механізм впровадження рішень. Політика невіддільна від влади, вони в принципі немислима без владних повноважень. Мається на увазі невіддільність від влади в сенсі нав'язування рішення всім членам спільноти (навіть найбільш норавливим). Тобто, береться до уваги примусовий аспект політики. З огляду на ці характеристики основна арена політики – держава.

Поняття «державна політика» є одним із базових для науки державного управління, зокрема, у сфері формування представницьких органів влади. У цьому концепті відображається весь комплекс наукових уявлень стосовно вимірів політики, її структурних складових, ключових характеристик та ознак. Державна політика пронизує різноманітні суспільні сфери, виступаючи одним із визначальних регуляторів життя людини, соціальних відносин у суспільстві тощо.

Отже, у формуванні державної політики набувають важливості інтереси окремих соціальних груп. Це передбачає врахування державними інститутами цих інтересів задля реалізації ефективної державної політики.

Таким чином, державну політику можна розглядати як результат діяльності окремих політичних інститутів, що покликані розробляти та реалізовувати основи політичного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення [Електронний ресурс] / В. І. Андріяш // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 9. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=626>.

2. Куц Ю. О. Проблемне поле державного управління: концептуальна демаркація // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 1. – С. 3-10.

3. Мелешкина Е. Ю. Политический процесс / Е. Ю. Мелешкина // Политический процесс: основные аспекты и способы анализа : сб. учеб. матер. / [под ред. Е. Ю. Мелешкиной]. – М. : Издательский Дом „ИНФРА-М”, Издательство „Весь Мир”, 2001. – 304 с. – (Высшее образование). – С. 5–19.

4. Міллер Д. Політика / Девід Міллер // Енциклопедія політичної думки ; [пер. з англ. Н. Лисюк, С. Альошкіної, І. Підлуської / редколег. : К. Сігов, В. Скуратівський, Л. Фінберг]. – К. : Дух і Літера, 2000. – 472 с. – С. 282–283.

СТАНДАРТИ ПРОВЕДЕННЯ ПУБЛІЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ НА РІВНІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Формування порядку денного, формулювання та уточнення проектів майбутніх рішень – важливий етап всього процесу врядування. Адже на стадії прийняття вже сформульованих законопроектів у них можна внести лише корективи, а викласти їх по-новому значно складніше, аніж раніше, коли вони лише обговорювались. Якщо звернутися до теорії політики, то етап формування порядку денного виявиться початковим етапом у процесі трансформації вимог та залучення громадян в політичні рішення та дії. Вимоги неурядових суб'єктів політики як закономірний відгук на вже вжиті заходи можуть надходити до урядових суб'єктів за каналами, ступінь інституціоналізації яких різна. Інституціональне оформлення процесу формування порядку денного може визначити коло учасників цього процесу та відповідати тому чи іншому (ієрархічному/мережевому) ідеальному типу управління. У випадку з ЄС законодавча ініціатива закріплена за Комісією, і вона інституціонально оформлює доступ до цього процесу інших суб'єктів. Практика взаємодії Комісії з неурядовими суб'єктами на стадії формування порядку денного змінюється вже протягом останніх двадцяти років. Після ратифікації Маастрихтського договору 1992 р. вона особливо помітно стала трансформуватися у напрямі більшої інституціоналізації. Ці зміни знайшли відображення в нових редакціях установчих актів ЄС, але ініціювались вони нерідко самою Комісією.

Важливою віхою в реалізації Комісією своєї стратегії підготовки проектів рішень стала публікація в 1993 р. повідомлення під назвою «Відкритий структурований діалог між Комісією та спеціальними групами інтересів» [1]. У документі йшлося про виконання зобов'язань Комісії, викладених в робочій програмі за 1992 р. У програмі, зокрема, визначалося, що зв'язки між інститутами ЄС та групами інтересів повинні бути оформлені більш чітко. Іншою важливою

віхою на шляху структурування діалогу Комісії з групами інтересів було видання нею в 2001 р. Білої книги європейського врядування [4]. Навіть назва цього документу є характерною. Вона свідчить на користь того, що поняття «врядування» (*англ.* governance) використовується не лише науковою, але й політичною спільнотою Європейського Союзу. Інтерес до терміна зростав у процесі розширення Союзу. Після того, як він став включати в себе двадцять вісім держав-членів проблеми управління інтеграційною політичною системою як єдиним цілим вийшли на перший план. Політичну концепцію врядування, запропоновану Комісією в Білій книзі, можна визначити як формулу виживання ЄС – адже згідно з нею в ЄСМ знайдеться місце для всіх його учасників: громадян, національних держав, регіонів [4, р. 11-32].

Уявлення про врядування, запропоноване Комісією, не претендує відкрито ні на національний суверенітет, ні на національну ідентичність. У той же час, ця концепція утверджує ЄС як політичну одиницю, ціле, здатне на самостійні кроки, а не «місце зустрічі/клуб суверенних держав» [4, р. 7-10]. Біла книга ідентифікує проблему недовіри громадян до складної системи ЄС. У ній Комісія проголошує необхідність реформи методу Спільноти шляхом більш ефективного доповнення арсеналу вироблення політики ЄС не законодавчими інструментами.

Комісія визначає п'ять принципів «належного врядування»: відкритість, участь, підзвітність, ефективність та послідовність [4]. Під відкритістю мається на увазі стиль роботи наднаціональних інститутів, що міг би характеризуватися «більш відкритою манерою». Відповідно до нього наднаціональні інститути зобов'язані разом із державами-членами активно висвітлювати серед найбільш широкої громадськості діяльність та рішення Європейського Союзу, використовуючи при цьому просту мову, доступну розумінню пересічних європейців. Згідно з принципом участі якість, значущість та дієвість курсу політики та рішень, що приймаються на наднаціональному рівні, залежать від залучення широкого кола зацікавлених осіб у процес вироблення політики – від зародження концепції до імплементації рішення. Принцип підзвітності трактується таким чином: ролі інститутів у законодавчому на виконавчому

процесі повинна бути більш зрозумілою. Кожен інститут повинен нести відповідальність за те, що він робить у ЄС. Ефективність, на думку Комісії, означає, що політичні рішення повинні бути своєчасними, такими що відповідають суспільним потребам, заснованими на зрозумілих цілях та оцінці потенційних наслідків і, де це можливо, на минулому досвіді. Принцип послідовності вимагає політичного лідерства, для того щоб гарантувати послідовний підхід до політики всередині складної системи [4].

Згідно з Білою книгою, «європейське» врядування виникає завдяки взаємодії неурядових, урядових та наднаціональних акторів. У Білій книзі, таким чином, визначено нових спосіб демократичного управління у розумінні Комісії, що спирається на альтернативні наднаціональні канали агрегації уподобань або деліберації, тобто обговорення. Відповідно до загальних принципів, викладених у Білій книзі, у 2002 р. Комісія видала Повідомлення [2], що встановлює рамкові умови для проведення нею консультацій з усіма зацікавленими сторонами. У Повідомленні знову перераховуються ті ж самі принципи, яким повинна слідувати сама Комісія, консультуючись з іншими акторами. Повідомлення також встановлює стандарти проведення консультацій. Згідно з цими стандартами необхідно, щоб:

- 1) зміст консультацій був зрозумілим;
- 2) учасники мали змогу висловити власну думку;
- 3) Комісія публікувала анонси та матеріали консультацій;
- 4) учасникам надавалося достатньо часу для зворотної реакції (зазвичай, вісім тинів);
- 5) гарантувався адекватний зворотній зв'язок, який би підтверджував, що думка зацікавленої сторони була отримана Комісією.

Ці консультаційні стандарти застосовуються на стадії формування політики з 2003 р. Вони гарантують, що консультації проводяться Комісією у відкритій та доступній манері.

Вивчення стандартів проведення публічних консультацій дозволяє здійснити певні теоретичні узагальнення. Важливо наголосити, що інститути ЄС у

процесі своєї повсякденної діяльності враховують положення закріплені в нових редакціях основоположних актів Євросоюзу. Договір про запровадження Конституції для Європи та Лісабонська угода вказують, що Комісія «проводить широкі консультації з відповідними сторонами з метою забезпечення прозорості та узгодженості діяльності Союзу» [3].

Новації у практиці залучення груп інтересів до процесу формування законодавчих ініціатив використовуються для підвищення прозорості взаємодії Комісії з неурядовими суб'єктами. Консультації, особливо ті, що організовані за допомогою мережі Інтернет, є односторонніми. Це не найбільш ефективна для груп інтересів форма впливу на управлінський процес. Консультації набувають повноцінного формату спільного вироблення політики тоді, коли вони стають частиною постійної мережевої взаємодії. Комісія організує мережеву взаємодію на стадії формування політики з низки причин. Перш за все, вона дозволяє виявити та більш точно визначити загальноєвропейський інтерес у будь-яких сферах. Крім того, проблемні політичні мережі, в діяльність яких залучені різні неурядові організації, дозволяють Комісії дистанціюватися від національних урядів. З представниками національних урядів співробітники Комісії працюють на стадії імплементації політики вже в закритих трансурядових мережах. Трансурядові мережі організовані більш ієрархічно, у порівнянні з проблемними мережами. У них обмежене коло членства, не всі з них легко ідентифікувати. Крім того, вони виконують інші функції в управлінському процесі. Якщо проблемні відкриті мережі загалом слугують підвищенню демократичної легітимності наднаціонального процесу, то закриті трансурядові мережі необхідні для підвищення ефективності виконання прийнятих рішень. На цій стадії відносини субординації проявляються більш чітко та однозначно. Отже, на стадії формування порядку денного Комісія проводить не лише консультації, але й створює відкриті проблемні мережі як особливу форму управління, до чого її Договір не зобов'язує.

Сучасний метод Спільноти у сферах змішаної компетенції на стадії формування порядку денного виглядає як інституціоналізована мережева

взаємодія Комісії із зацікавленими сторонами. До розробки законопроектів залучені різнотипні актори. Розгляд інтеграційної практики в цьому випадку скоріше підтверджує теоретичні підвалини концепції політичної мережі, аніж багаторівневого врядування.

Важливе значення, як і раніше, в інтеграційній системі має пошук консенсусу й компромісу. Це посилює змішаний характер сфер відповідальності: всі учасники мережевої взаємодії у більшому чи меншому ступені схвалюють висунуті Комісією законотворчі ініціативи. Крім того, ті актори, у кого певних ресурсів більше, мають більше шансів на просування вигідних їм формулювань. Виникає уявлення щодо консенсусно-елітарної системи прийняття рішень, непрозорість якої пом'якшено за рахунок процедурного різноманіття форм залучення неурядових суб'єктів до процесу підготовки рішень на наднаціональному рівні.

Список використаних джерел:

1. An open and structured dialogue between the Commission and special interest groups. COM 93/C63/02 [Electronic resource] / European Commission // Official Journal of European Community. – V. 36. – 5 March 1993. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1993:063:FULL&from=EN>

2. Communication from the Commission towards a reinforced culture of consultation and dialogue. COM(2002)704 [Electronic resource] / Commission of the European Communities. – Brussels, 11.12.2002. – Access mode : http://ec.europa.eu/governance/docs/comm_standards_en.pdf

3. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 [Electronic resource] // Official Journal of European Community. – V. 50. - 17 December 2007. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>

4. White Paper on European Governance [Electronic resource] / European Commission. – Brussels. – July 2001. – Access mode : http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний світ стає все більш глобальним, взаємозалежним та взаємопроникаючим для всіх країн та їх адміністративно-політичних систем. Процеси глобалізації рухаються світом, не дивлячись на потуги деяких представників архаїчної ідеології призупинити їх, або створити штучні перепони на шляху глобалізованого світу. Швидкість та прискорення глобального руху стало можливим завдяки інформаційно-комунікативному буму та розвитку інформаційних технологій, що розпочався у середині минулого сторіччя.

Україна, знаходиться всередині сучасних трансформаційних процесів, намагаючись зайняти достойне місце в системі світової політики та безпеки. Тому так важливо аналізувати, як глобальні процеси впливають на систему державного управління в Україні й навпаки, як процеси перетворень та розвитку системи управління України змінюють глобальну публічну політику.

З розвитком інформаційних технологій та інфраструктурних комунікативних можливостей роль глобальних комунікацій в процесах публічної політичної діяльності та еволюції політико-адміністративних систем стає все більш визначальною.

Теоретичною базою розвитку сучасної теорії комунікації, особливо в системі публічного сектору, стали теорія комунікативної дії Ю. Габермаса і системна теорія Н. Лумана. Комунікативна дія в концепції Ю. Габермаса розглядається в контексті порозуміння та соціальної інтеграції, що досягається за допомогою раціонального дискурсу, у який індивіди вступають добровільно і успіх якого рівнозначний перемозі найпереконливішого аргументу, а не влади чи капіталу [1, с. 13-14]. Треба зазначити, що з часом більшість комунікативної дії в публічному політичному просторі стала зараженою популізмом, політичними

технологіями та рекламою, що знизило ефективність комунікативних процесів. Українці, за роки незалежності, продемонстрували шалену довіру та толерантність до популізму, артистизму та корупції в політиці.

Комунікація держави, її інституцій, органів та службовців, як представників влади, перебуває в полі публічної політики. Загальні підходи щодо публічної політики у своєму дослідженні визначає Вейн Парсон, описуючи „публічну політику” як трактування дій уряду, оцінку публічної політичної діяльності всіх учасників політичного процесу [4, с. 22]. Всі взаємодії є результатом комунікативних дій, а значить перебувають під впливом сучасних глобальних комунікацій.

Що таке глобальні комунікації, як вони трансформують систему публічного управління? Глобальні комунікації (англ. – *Global Communication*) – складений термін, що з’явився наприкінці ХХ сторіччя й визначає сучасну здатність забезпечення доступу та обміну інформацією в різних культурах та країнах. Це можливість обміну даними у форматах тексту, фото, аудіо, відео та ін., спілкування, читання, перегляду безпосередньо та за допомогою нових інформаційних технологій, долаючи мовні та просторові перепони [3, с. 72]. Така нова практика комунікації, що відбувається безмежно, долаючи реальні міжнародні кордони, спричинена розвитком глобалізації, інфраструктурних та інформаційних технологій, зокрема Інтернету. До технологічних аспектів розвитку глобальних комунікацій можна віднести: глобальний зв’язок, глобальну інформацію, глобальну навігацію, глобальну мобілізацію, глобальну стандартизацію систем та мереж.

Розглядати глобальні комунікації через їх складність й комплексність, необхідно у міждисциплінарному вимірі. Глобальні комунікації сьогодні охоплюють всі сфери людської діяльності: політику, економіку, соціальні, культурні та військові взаємовідносини. Технологічні аспекти впливають на умови ведення бізнесу, політики, розвитку країн, призводять до мультикультуралізму та формування космополітичної свідомості, створюють умови для виникнення глобальної спільноти та глобального суспільства.

Можемо окреслити наступні позитивні риси глобальних комунікацій: відкритість; необмежене спілкування в часі й просторі; спілкування з представниками різних культур й мов; зближення людей, що проживають в різних країнах; розповсюдження бізнес-проектів; доступність технологій та простота пошуку й розповсюдження інформації; мобільність; інтерактивність; спрощений доступ до державних послуг; багатомовність; мультикультурність; розвиток інтелекту та комунікативних навичок; створення умов для правдивої комунікації; деконструкція міфів та ідей; десакралізація влади та інших фетішей.

Водночас є й негативні риси, що часто називаються критиками глобалізації «цивілізаційними загрозами»: втрата приватності; залежність від систем зв'язку; миттєве розповсюдження інформації, ідей по всьому світу; безособовість; масштабність й абстрактність; загроза національній безпеці держав; загроза тероризму; загроза розповсюдження екстремізму, сепаратизму та інших негативних ідей; можливість впливати на людську свідомість та маніпулювати нею.

Українська сучасність, нажаль, дає можливість переконатися у всіх негативних рисах глобальних комунікацій, але мало уваги звертається на позитивні тенденції. Останнім часом українська влада намагається створити максимально прозорі взаємовідносини із суспільством, застосовуючи в тому числі й можливості нових технологій. І вже багато зроблено в цьому напрямку, зокрема, відкрити реєстри, започатковується система електронного врядування, нарешті створена законодавча база щодо суспільного телебачення.

Водночас, рівень комунікативного спілкування щодо публічних проблем залишається незрілим та низьким. Представники медіа небезпідставно побоюються, що інформаційний розвиток призведе до знищення демократії та створить «оруеловську реальність», що буде здатна керувати всіма процесами. Уникнути цього можливо тільки за активної участі громадянського суспільства й постійної глобальної комунікації.

Як стверджує П. Надолішний, концепція демократичного врядування ґрунтується на теорії народного суверенітету, в основу якої покладено: розуміння

інституту держави як основного політичного інституту суспільства, утвореного самим суспільством задля свого збереження і подальшого поступу. Демократичне врядування виступає у якості певного механізму забезпечення функціонування суспільства як цілісної саморегульованої системи, способу реалізації публічної влади, завдяки чому досягаються: відповідність публічної політики потребам суспільного розвитку; реальна участь громадян у виробленні і реалізації публічної політики; об'єднання потенціалу трьох секторів (публічного, приватного і громадського) задля вирішення ключових соціально-економічних проблем; (постійний, а не епізодичний) контроль різних сегментів суспільства за публічною владою [2]. На практиці ми, нажаль, бачимо певну взаємозалежність між розумінням понять публічного й приватного та фобією втрати влади серед декількох поколінь українських політиків.

Наявність Закону про доступ до публічної інформації, де визначені межі публічного, та різних норм й правил, що обмежують можливість для корупційних й незаконних дій при владі, декілька поколінь української політичної «еліти» продовжують ігнорувати, маніпулюючи визначеннями й плутаючи «державну вовну зі своєю». Прикладом до цієї тези можуть слугувати постійні позови до представників преси з боку можновладців щодо «порушення їх права на приватність», після оприлюднення результатів журналістських розслідувань. Але можливості глобальних комунікацій не залишають їм шансу.

Світ стає не тільки прозорим, але чесним і зрозумілим, всі намагання використовувати його в особистих інтересах зникають через наявність соціальних мереж та використання нових технологій, глобальних комунікацій задля відкритості у прийнятті рішень. Вплив глобальних комунікацій на політико-адміністративні системи рано, чи пізно призведе до відпрацювання нових правил взаємовідносин між політиками та суспільством: чесності та відповідальності. Держава, як інститут не зникне тільки в разі, якщо всі учасники публічного політичного процесу зрозуміють важливість та необхідність відвертої та чесної комунікації, що буде ґрунтуватися не на пустих популістських обіцянках, а на відвертому та відповідальному діалозі з суспільством.

Список використаних джерел:

1. Логунова М. М. Комунікації судової влади: науково-практичний посібник / М. Логунова, М. Лашкіна, П. Гвоздик, А. Алексєєв – К. : АДЕФ – Україна, 2011. – 276 с.
2. Надолішний П. І. Теорія і практика демократичного врядування: вітчизняна традиція та уроки історії (тези доповіді) [Електронний ресурс] / П. І. Надолішний. – Режим доступу : <http://oridu1.blogspot.com/>
3. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н. М. Хоми. – Львів : «НовийСвіт – 2000 », 2015. – С.72.
4. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс; пер. з англ. – К. : Вид.Дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 549 с.

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Сучасний розвиток України як держави характеризується багатьма особливостями у всіх сферах суспільного життя, зокрема й у сфері державного управління, зумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми явищами й процесами. Модернізації зазнають усі сфери суспільного життя, зокрема система публічного управління, і в цьому процесі важливе місце займає здатність державного службовця до проєктивної діяльності, продуктивна уява, можливість творчого та вільного перетворення реальності з метою створення моделі кращого майбутнього. Використання саме соціального проєктування в процесі діяльності державних службовців є невід'ємною умовою ефективності реформ сьогодні. Саме володіння логікою і технологією соціального проєктування дозволить державним службовцям більш ефективно здійснювати аналітичні, організаційно-управлінські та консультаційно-методичні функції у соціальній сфері.

В процесі модернізації системи публічного управління перш ніж розпочати будь-які дії, обмірковується кілька можливих варіантів розвитку подій, одному із котрих, після зіставлення, надається перевага. Тобто проєктується такий варіант вирішення того чи іншого завдання, йдеться про проєктування – створення прототипу припустимого об'єкта, явища або процесу завдяки відповідним методам. Проєктування в конкретній формі виражає прогностичну функцію управління, коли мова йде про майбутню чи абстрактну реальність. Соціальне проєктування використовується як один із компонентів цілеспрямованої діяльності, коли розробляються різні варіанти вирішення нових соціальних проблем [1, с. 84].

Процес соціального проєктування, як правило, починається в умовах невизначення, відсутності ясності. В основі соціального проєктування і цьому

випадку лежить аналіз поточної суспільної потреби. Сформулювавши мету, приступають до збору необхідної інформації, звертаючись до будь-яких джерел, в тому числі і наукових досліджень. На базі отриманої інформації складається завдання для проектування. На цій стадії велику роль відіграють принципово нові ідеї, котрі розкривають шляхи більш ефективного здійснення накреслених цілей. На завершальній стадії проектування приймається рішення. Вони виступають у вигляді конкретної програми дій [3].

Треба зазначити, що використання соціального проектування у своїй діяльності є необхідним для державного службовця сьогодні. Цьому передують ряд причин, а саме:

- розробка та втілення державних програм та програм розвитку окремих регіонів, враховуючи її складність та багатоаспектність, вимагає в сучасних умовах застосування інструментів проектування;

- методи та інструменти проектування в управлінні є на сьогодні одними з найбільш досконалих, апробованих та відпрацьованих у світовій практиці, що створює сприятливі умови для запозичення передового досвіду, швидкої адаптації до національних умов та ефективного застосування;

- результати робіт за вимогами соціального проектування мають бути конкретним продуктом, який виникає в результаті системи дій, що свідчать про досягнення цілей, які попередньо були анонсовані;

- технології соціального проектування, що передбачають обов'язково діагностику та експертизу, забезпечують можливість чітко здійснювати контроль та управління ефективністю діяльності, що за інших умов найчастіше є значно ускладненим;

- процес проектування передбачає чіткий розподіл керівництвом цілей, завдань, функцій та обов'язків щодо реалізації проекту, що полегшує оцінку та підвищує контроль за виконанням завдань підлеглими [3, с. 91-92].

Тому використання соціального проектування є невід'ємним елементом діяльності державних службовців, що сприяє ефективності реалізації їх функцій та повноважень.

Так, соціальне проектування - це специфічна діяльність, пов'язана з науково обґрунтованим визначенням варіантів розвитку нових соціальних процесів і явищ та з цілеспрямованою докорінною зміною конкретних соціальних інститутів.

Таким чином, успішність діяльності фахівця, який працює у сфері публічного управління, багато в чому залежить від ступеня оволодіння ним технологією соціального проектування, зміст якої складає компетентний аналіз конкретної ситуації, розробка та реалізація проектів і програм, що оптимізують основні складові людської життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Крючков Ю. А. Теорія і методи соціального проектування : підручник / Під загальною редакцією Ю. А. Крючков. – М. : Фонд «НАН», 2007. –236 с.
2. Луков В. А. Социальное проектирование [Електронний ресурс] : Учеб. пособие / В. А. Луков. – М. : Изд-во Моск. гуманит.-социальн. академии: Флинта, 2003. – Режим доступу : <http://dedovkgu.narod.ru/bib/lukov.htm>
3. Федорова І. І. Інноваційний потенціал соціального проектування у культуротворчих процесах сучасної освіти / І. І. Федорова, О. А. Шаповалова // Вісник національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". – К. : Політехніка, 2008. – № 3 (24)/2008. – С. 88-92

**ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ОСВІТИ
ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ
В «УНІВЕРСИТЕТАХ ТРЕТЬОГО ВІКУ» В УКРАЇНІ**

У доповіді Генерального секретаря ООН вказується на те, що у міру збільшення числа літніх людей та підвищення якості медичного обслуговування в деяких районах світу літні люди починають грати все більш важливу роль у суспільстві. Передбачається, що число літніх людей у світі збільшиться більш ніж у два рази - з 841 мільйона чоловік в 2013 році до понад 2 мільярдів чоловік у 2050 році. До цього року майже 8 з 10 літніх людей у світі будуть проживати в менш розвинених регіонах.

Старість можна поділити на такі стадії: похилий вік (60–69 років), рання старість (70–79 років), глибока старість (старіші за 80 років). Особливе значення має соціальний аспект старіння, який тягне за собою значні моральні проблеми. Старість – це неминучий для усього людства процес прийняття нових соціальних ролей, нової системи міжособистісних і групових взаємовідносин, змін у фізичному та психологічному стані, пристосуванні до нового становища та нових умов.

Сьогодні соціальна робота з людьми похилого віку у культурно-дозвіллевій сфері характеризується наступними проблемами:

– наявністю в Україні кризової соціально-демографічної ситуації, яка характеризується значним збільшенням частки людей похилого віку у складі населення, з одного боку, та недостатньою розробленістю загальної теорії розвитку соціально-культурної активності людей похилого віку у культурно-дозвільній діяльності, з іншого боку;

– наявністю наголосів на гуманізацію державної соціальної політики, потреби суспільства у гуманному ставленні до людей похилого віку, прагненням

до всебічної організації їх побуту та дозвілля і відсутністю необхідних умов, достатнього фінансування для задоволення соціально-культурних потреб цієї верстви населення;

- наявністю великої кількості вільного часу у людей похилого віку (особливо у самотніх) та невмінням самостійно і раціонально організувати його змістовність, якість та повноцінність;

- необхідністю розвитку активного ставлення до життя у людей похилого віку, яке сприятиме запобіганню негативних психологічних станів, дозволить розвивати їх потенційні можливості, сприятиме самореалізації у культурно-дозвіллевій діяльності; необхідністю забезпечення ефективного дозвілля людям похилого віку, створення оптимальних умов для відпочинку, навчання, розваг і емоційної стабілізації особистості та відсутністю цілеспрямованих соціально-культурних технологій, які б сприяли реалізації принципу активності у практичній діяльності соціально-культурних установ;

- наявністю соціально-інтеграційних, активізуючих, психотерапевтичних та реабілітаційних потенційних ресурсів культурно-дозвіллевої діяльності людей похилого віку та відсутністю науково обґрунтованих програм їх використання у культурно-дозвіллевій діяльності закладів соціального захисту.

Значне збільшення частки людей похилого віку у загальній структурі населення впливає практично на всі сфери життєдіяльності, що стосуються сфер політики, економіки, медицини, освіти, загально-соціальних інститутів та взагалі на соціальну політику держави.

Велике значення у забезпеченні активного ставлення до життя після виходу на пенсію у країнах Східної Європи мають університети третього віку. Слід зазначити, що в Україні вперше такі структури були започатковані Інститутом геронтології, а також розроблені спеціальні програми навчання за різними напрямками. В останні роки розвиток мережі Університетів третього віку отримав подальший поштовх завдяки підтримці цього напрямку проектами Фонду народонаселення ООН. Невід'ємною складовою розширення можливостей людей похилого віку та забезпечення їх активної участі у житті суспільства є також

стимулювання їх до навчання перед і після виходу на пенсію у формі шкіл передпенсійної підготовки та університетів третього віку. З урахуванням підходів, визначених Мадридським міжнародним планом дій щодо старіння на 2009-2012 рр., в Україні за підтримки Фонду народонаселення ООН було сформовано проект Концепції національного плану дій. Одним з його основних положень є необхідність розширення використання інформаційного простору для висвітлення питань соціального і правового захисту людей літнього віку та їх інформаційно-консультативної підтримки. Спираючись на цю концепцію, Міністерство соціальної політики України наказом від 25.08.2011 р. № 326 запровадило соціально-педагогічну послугу "Університет третього віку", у якому затверджено процес упровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку". Метою надання цієї соціально-педагогічної послуги є реалізація принципу активності завдяки організації культурно-дозвіллевої діяльності та навчання людей старшого віку впродовж усього життя та підтримка їх фізичних, психологічних і соціальних здібностей. Надання послуги має, зокрема, забезпечити: створення умов і сприяння всебічному розвитку людей похилого віку; реінтеграцію людей похилого віку в активне життя суспільства; надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями, зокрема щодо процесу старіння, його особливостей, основ законодавства стосовно людей похилого віку тощо. Саморозвиток через освіту втратив момент професійної необхідності, став для людей похилого віку задоволенням.

На сьогодні в Україні діють більше 350 університетів третього віку розташованих на базі територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), вищих навчальних закладів тощо. Лише у 2014 році більше 37 тисяч пенсіонерів отримали сертифікати про закінчення різних факультетів (інформаційних технологій, правовий, культури та мистецтва, психологія та здоровий образ життя, філологічний тощо).

Оскільки отримання освіти в Університеті третього віку є абсолютно добровільним та безкоштовним, можна зробити висновок, що ми спостерігаємо

зріст активності самих пенсіонерів, які відмовляються сприймати старість як пасивне очікування згасання і смерті. Ця активність виявляється також у тому, що вони за власним бажанням починають спілкуватися, розширювати коло своїх друзів, включатися в активну пізнавальну та творчу діяльність не тільки під час відвідування Університету третього віку, але й поза його межами, у своєму особистісному житті.

Статистика наочно доводить постійне зростання кількості літніх людей та їх частки у населенні світу і, зокрема, в Україні, яку демографи вже віднесли до "старих" країн світу. Захист прав та законних інтересів людей похилого віку, підтримка їх соціального статусу та забезпечення активного довголіття є однією зі складових державної соціальної політики України. Набуває актуальності використання у системі соціального обслуговування нових технологій соціально-культурної роботи з людьми похилого віку. Таким зразком може служити організація культурно-дозвілєвої діяльності літніх людей в Університеті третього віку. Основна ідея концепції активізації особистості у період геронтогенезу – кожна людина володіє внутрішньою власною активністю, прагненням до росту, прогресу, повної реалізації своїх внутрішніх потенцій, а тому необхідно створити необхідні, найбільш сприятливі умови для саморозвитку і самореалізації.

Емпіричні дослідження довели, що активізація людей похилого віку у культурно-дозвілєвій діяльності сприяє їх позитивному пристосуванню до нової життєвої ситуації. Ця діяльність, на наш погляд, впливає на збереження активності, яка приводить до розвитку нових соціальних контактів, творчості, інтелектуальних здібностей і інтересів, поліпшує психологічний стан та самопочуття – взагалі, до підвищення задоволення від життя. Тобто успішне пристосування до старості непрацюючих пенсіонерів та задоволення від життя належать тим людям похилого віку, які проявляють активність у культурно-дозвілєвій діяльності.

Список використаних джерел:

1. "Кияни передусим" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vp.kiev.ua/assets/kp/KIYANE_PEREDUSIM_31.pdf.

2. Соскін О. Модель народного капіталізму і національні економічні інтереси України // Економічний часопис. – 1998. – № 11–12. – С. 6–9.

3. "Законодавство України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>

4. Вітчизняний та зарубіжний досвід організації дозвілля людей похилого віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : osvita.ua/vnz/reports/culture/11085/

ОКРЕМІ ВЛАСТИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ

Дослідження соціальних систем завжди було і залишається провідним у соціальних теоріях і, зокрема, у науці державного управління. Основи вивчення проблем соціальних систем виходячи з основ системного аналізу заклали В.Г. Афанасьєв, О.О. Богданов, Л. Берталанфі, І.В. Блауберг, П. Бурдьє, Е. Гіденс, В.А. Карташов, М. Луман, Р. Мертон, Т. Парсонс, В.М. Садовський, Е.Т. Юдін та ін. Проблеми функціонування соціальних систем тісно пов'язані з її управлінням. Для того, щоб управляти індивідом, групою індивідів, суспільством у цілому потрібно визначати загальні закономірності функціонування соціальних систем, їх особливості, властивості.

Теорія систем, заснована Людвігом фон Берталанфі, вказує на загальні прояви у поведінці систем, визначає їх основні властивості не в залежності від природи цих систем. Для усіх систем більшість дослідників визначають певну сукупність властивостей, що вказують несистемні характеристики явищ та процесів. Так, зокрема, О. Шарапов основними властивостями системи називає:

- сутність та складність;
- зв'язок систем із зовнішнім середовищем;
- цілеспрямованість;
- параметри розвитку та функціонування [1].

Ю. Сурмін найважливішими властивостями системи вважає: структурність, взаємозалежність з середовищем, ієрархічність, множинність описів [2]. Існує також інший перелік основних властивостей, до яких насамперед відносять емерджентність, цілісність, гомеостатичність, умовність кордонів [3; 5].

Проте для соціальних систем, найважливішим компонентом яких є людина, поряд з названими загальними властивостями не менш важливими для розуміння природи систем виходять інші, пов'язані з тим що в процесі свого функціонування людина встановлює велику кількість зв'язків – відносин і форм

взаємодії. Тобто первинним стає те, що будь-яка соціальна система є складною системою. Соціальні системи як складні системи характеризуються «поліструктурністю, поліфункціональністю, поліваріантністю розвитку, тобто вони принципово багатолікі, багато альтернативні» [4]. Такі властивості, як основні для соціальних систем називає Ю. Сурмін. Крім того він наголошує, що для таких систем властивим є множина станів, слабка детермінованість, самодостатність. Наявність механізмів ціле визначення у складних соціальних системах дозволяє формувати різнорідні цілі та реалізовувати їх шляхом вироблення політики та програм [4]. Також існують погляди, що таким системам притаманні такі властивості як гнучкість, адаптивність, стійкість, здатність до виживання, збереження своєї самобутності. Вони до того ж характеризуються саморозвитком, саморегуляцією, самоуправлінням, самоорганізацією [4].

Відзначаючи таку властивість соціальних систем як самоуправління, мається на увазі, що для людства є притаманним виділення окремої своєрідної функції, яка не притаманна іншим системам – управління. Це атрибут, який відрізняє ці системи від інших. Соціальні системи обов'язково утворюють у своєму складі таку підсистему як управління. До цього такого підходу у визначенні підсистем та складових соціальних систем не існувало – управління розглядалось як властивість системи, а не як її функція. Розглядаючи управління як підсистему соціальної системи, доцільно вказати, що саме вона найбільшим чином впливає на зв'язки і процеси, що існують у соціальній системі. Система, у залежності від стадії свого розвитку, а особливо при переході з одного стану в інший, змушена змінювати зв'язки між елементами. Ці функції виконує система управління, а на будь-яку зміну потрібен час. Проте жоден з науковців, які вивчають соціальні системи, не розглядав *інертність* як одну з основних характеристик соціальних систем.

Для механічних систем інертність – властивість, яка полягає в тому, що для зміни стану (зокрема швидкості) системи потрібен час – є однією з основних, без яких не може здійснюватись опис систем. Мірою інертності тіла в механіці є маса. Тоді визначаючи інертність як одну з основних властивостей соціальних систем,

постає питання, що може слугувати мірою інертності для таких систем. За аналогією, на думку автора, мірою інертності соціальної системи може виступати «людська маса». Цей термін широко використовується в політології, однак для соціальної системи під ним будемо розуміти кількість індивідів, що входить до соціальної системи, визначаючи тип її ієрархічної будови: індивід – група (колектив) – інститут – суспільство в цілому. Такі типи ієрархічності були визначені Т. Парсонсом [6].

Виходячи з того, що інертність є однією з основних властивостей соціальних систем одним з основних законів їх функціонування стане те, що *чим більша людська (соціальна) маса системи, тим більше часу потрібно щоб змінити стан цієї системи*. Прояв цього закону спостерігається постійно в державному управлінні. Зі зміною влади чи її політичних орієнтирів народ очікує на швидкі зміни в організації діяльності влади і держави. Однак велика маса системи, яка відповідає ієрархічному рівню «інститут» (інститут держави), не дозволяє забезпечити швидких змін функціонування як у самій системі, так і у її управлінській підсистемі. Таким підходом до розуміння функціонування соціальних систем можна пояснити виникнення значної частини проблем у державному управлінні.

Підсистема управління соціальної системи повинна здійснювати регулятивні функції в системі для того, щоб задовольняти певні потреби своїх елементів, забезпечуючи їх виживання. Вона повинна володіти і певними способами розподілу матеріальних ресурсів. Крім того, управлінська підсистема має виробити певний процес соціалізації людей, даючи їм змогу сформувати або суб'єктивні мотивації підпорядкування конкретним нормам, або певну загальну потребу такого підпорядкування. Управлінська підсистема повинна забезпечити певну організацію видів діяльності та інституційні засоби, щоб успішно протидіяти порушенням цієї організації, вдаючись до примусу або переконання. До цього усі ці завдання приписувалися соціальній системі у цілому без виділення тієї сукупності елементів, які беруть на себе ці функції, тобто підсистеми управління. Таким чином нові підходи до вивчення соціальних систем

забезпечать глибше розуміння управлінських процесів у суспільстві, дадуть змогу адекватно оцінювати діяльність управлінських структур.

Список використаних джерел:

1. Шарапов О. Д. Економічна кібернетика: [навч. посібник] / О. Д. Шарапов, В. Д. Дербенцев, Д. Є. Семьонов. – К.: КНЕУ, 2004. – 231 с.
2. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: [учеб. пособие] / Ю.П. Сурмин. – К. : МАУП, 2003. – 368 с.
3. Фоміцька Н. В. Теорія систем для менеджерів : навч. посіб. / Н.В.Фоміцька, В.В. Єганов. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2013. – 248 с.
4. Сурмин Ю. П. Система / Ю.П. Сурмин // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю.П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с.
5. Сурмин Ю. П. Система соціальна / Енциклопедія державного управління [Текст] : у 8 т. / наук.ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентіві України. – К. : НАДУ, 2011.Т. 1 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – С.570.
6. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс ; [пер. с англ. Л. А. Седова, А. Д. Ковалева ; науч. ред. пер. М. С. Ковалева; Ин-т «Открытое общество»]. – М. : АспектПресс, 1998. – 270 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Культурно-цивілізаційні зміни, пов'язані з процесом глобалізації, зачіпають усі сфери життєдіяльності людини, змінюють спосіб життя й культурні смисли. Глобалізація держав, зміна їх функцій та системи міжнародних відносин супроводжуються небувалим розвитком регіоналізації, локалізації, глокалізації, що поєднує глобальні економічні й технологічні процеси з особливостями місцевої культури та традицій. Наслідком глобалізації, яка змінює соціокультурну конфігурацію, руйнує колишню цілісність людини стають процеси реструктуризації та демаркації колективних та індивідуальних ідентичностей. Глобальний світ, що постійно модернізується, повсякчас пропонує нові зразки, моделі, стилі й способи життя, загострюючи проблеми адаптації та пошуку нових форм співіснування людей у новому соціокультурному просторі.

Зазначені фактори значно ускладнюють розуміння національної ідентичності, оскільки традиційні концепції та теоретичні положення не завжди узгоджуються з навколишньою реальністю. Світ змінюється швидше, аніж відбувається процес осмислення соціокультурних трансформацій та їх наслідків для людини й здійснюється вибір нових стратегій культурної політики з урахуванням культурного розмаїття [4, с. 302-326].

Сьогодні навряд чи взагалі можна говорити про національну ідентичність як про стабільну сутність, оскільки значна кількість людей, що переміщується у соціальному просторі та залучається до різних соціальних утворень, відчуває кризу ідентичності. Причини несталості соціокультурних картин світу полягають у неспроможності людей ідентифікувати себе зі своєю культурою, у невмінні долучитися до виробленої людством системи цінностей, в елементарній відсутності навичок і знань щодо дій у соціумі, необхідних для задоволення нових

потреб та інтересів. Це пов'язано також з настанням нової епохи, що породила новий тип інформаційної культури, нові моделі й патерни поведінки.

Глобалізаційний контекст створює нові методологічні рамки для осмислення майбутнього національно-культурної ідентичності, бо будь-які зміни в трактуванні «нації» та «національної держави» не лише привносять у розуміння ідентичності різні відтінки, але й дають підстави для протилежних висновків. Зіткнення трьох точок зору щодо місця національної держави в сучасному світі (ослаблення державної влади, трансформація або посилення ролі національних держав) визначає характер і спрямування національної ідентичності.

Нові колективні ідентичності – від цивілізаційної до локальних – виникають під впливом бурхливих соціотрансформаційних процесів і неминуче вступають у суперечність як із традиційним етнічним світобаченням, так і з ідентифікаційними установками, базованими на державному суверенітеті. Те, що зовні, за Р. Робертсоном, має вигляд «взаємопроникнення універсалізації партикуляризму й партикуляризації універсалізму», на практиці обертається розхитуванням підвалин національних держав [3, с. 6].

У цьому зв'язку висновки британських науковців Д. Хелда (D. Held) та Е. Макгрю (A. McGrew) щодо трансформації влади, реартикуляції ролі та функцій держав у результаті перетину мереж і систем в процесі глобалізації та регіоналізації свідчать про необхідність формування нової політики ідентичності з метою збереження державного суверенітету та автономії [5, с. 21]. Не лише територія, але й культура відтепер розглядається в як ресурс національної держави.

Ускладнення й різноманітність форм сучасних держав, що поєднуються під загальним поняттям «nation-state», пояснюється не лише типом держави як соціокультурного феномену, але й залученістю до загальносвітового глобалізованого потоку, відносинами з іншими культурно-цивілізаційними спільнотами, нарешті, функцією, яку держава бере на себе, коли вписується у соціокультурні тренди, орієнтуючи своїх громадян на внутрішню (зовнішню) інтеграцію та/або диференціацію [1].

У науковому дискурсі моделі взаємодії культур протиставляються за опозицією (партикуляризм – універсалізм), що фактично втратила свою актуальність. Дискусії зазвичай розгортаються навколо двох можливих варіантів розвитку культур – виключно на уніфікацію, або – на культурне різноманіття. У результаті такого трактування колективні ідентичності (перш за все національна та етнічна) розглядаються як альтернативні та взаємовиключні, у той час як насправді, вони є взаємодоповнюючими, хоча й подекуди конкуруючими.

У глобальному світі плюралістичне співіснування культур і розвиток регіоналізації на тлі розширення фундаменталістських рухів посилюють невизначеність перспектив та провокують появу нових протиріч, поглиблюючи ідентифікаційну кризу й сприяючи утворенню «гібридних» ідентичностей. Подібні протиріччя, що виливаються у різноспрямовані тенденції, вже довгий час не дозволяють вирішити проблему європейської ідентичності, без якої самовизначення Європи як регіонального співтовариства залишається незавершеним. Саме тому досягненням її національної єдності (nation-state unit) як цільовою установкою пронизаний європейський політичний та науковий дискурс. Таким чином, зміна природи національної держави модифікує практики формування ідентичності й співвідношення між національною та регіональними ідентичностями [6].

Сучасний етап глобалізації ускладнюється різноспрямованими векторами соціокультурного розвитку: в одних країнах очевидне посилення ідеї нації в умовах кризи національної ідентичності, в інших – намічається послаблення суверенітету й автономії державних утворень в умовах транснаціоналізації. Паралельно відбувається ускладнення внутрішніх тенденцій – активна участь держав у створенні наддержавних структур та інститутів, інституціональні перетворення, зростання націоналістичних настроїв серед населення тощо.

Цей феномен цілком піддається поясненню. Становлення та розвиток національно-культурної ідентичності в умовах глобалізації розглядається як проблема досягнення єдності й життєздатності нації та збільшення культурних ресурсів її відтворення. Тому, більш ніж будь-коли, сучасні держави намагаються

зберегти свій авторитет і культурні цінності та традиції в умовах транснаціоналізації. Так, США, Китай, Франція, Японія, Іран та інші країни, що позиціонують себе як національні держави, пропонують своїм громадянам широкий спектр прав та свобод, перш за все громадянських, – демократичних форм участі й самовизначення культурної приналежності (у тому числі права на збереження своєї етнокультурної ідентичності).

Національно-культурна, етнокультурна та транснаціональна ідентичності – різні типи «об’єктів», штучно створених у свідомості людей, за допомогою яких регулюються відносини й правила взаємодії між членами групи та іншими людьми. Поряд з іншими колективними ідентичностями, перш за все культурною, вони утворюють складний каркас «множинної ідентичності».

Складність ідентифікаційних процесів у різних країнах світу пояснюється одночасним проявом тенденцій до політизації ідеї культурних відмінностей, вичерпанням «старих» сценаріїв мультикультуралізму, недостатністю ресурсів множинної ідентичності.

Однак відповідні проблеми не завжди пов’язані лише з посиленням етнічної ідентичності, оскільки численні сучасні держави мають сталу поліетнічну структуру, що не заважає їм розвивати національну культуру, завдяки якій країна виходить на рівень світових комунікацій, зберігаючи при цьому все розмаїття етнічних культур. В такому разі формується простір позитивної сумісності етнокультурної ідентичності особистості з національно-культурною, громадянською та іншими типами колективної ідентичності.

У наш час відтворення етнокультурної ідентичності реалізується у двох основних формах: в умовах компактного проживання людей, які відносять себе до одного етносу, та в умовах етнокультурної дисперсії. З одного боку, етнокультурна ідентичність формується в процесі соціалізації та інкультурації як утворення загальних цінностей (картин світу), що поділяються людьми (особистістю, соціальною групою тощо), моделей поведінки, психологічних рис, вчинків, особливостей поведінки, що складаються в процесі довготривалого спільного проживання в межах певної соціальної системи (держави, регіону

тощо). З іншого боку, у ХХ-ХХІ ст. під впливом глобалізації відбулись небували до цього часу переміщення значних потоків людей з нажитих територій, що штучно «перервало» трансляцію культурних традицій та відтворення культурного коду, ускладнило процес формування колективних ідентичностей, у т. ч. відтворення етнокультурної ідентичності.

Отже, при обговоренні перспектив етнокультурної ідентичності в сучасному світі, центральною проблемою залишається збереження культурної різноманітності, прояву самобутності культур тощо. В добу глобалізації це може бути «самобутність в умовах відкритості», яка характеризується відсутністю жорстких обмежень в процесі здійснення комунікацій та призводить у т. ч. до створення сприятливого середовища для співіснування різних етносів та культур. Носії етнічної культури цього типу відкриваються назустріч контактам з іншими культурами, тим самим створюючи атмосферу готовності до міжкультурного діалогу. Інші завдання переслідують носії «самобутності як форми закритості»: захист свого природного й соціокультурного простору, протиставлення власних цінностей чужим, які розповсюджуються по різних каналах. Однак, найбільш перспективною видається описана М. Кастельсом «самобутність, спрямована в майбутнє» (project identity), яка створює основи для формування громадянського суспільства та реалізації політики культурного плюралізму [2, с. 307-308.].

Список використаних джерел:

1. Астафьева О. Н. Транснационализация культурного пространства: государство и проблемы координации коммуникативных стратегий / О. Н. Астафьева // Человек, культура, общество в контексте глобализации. – М., 2007. – С. 5–11.

2. Кастельс М. Могущество самобытности / Мануэль Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева. – М., 1999. – С. 307-308.

3. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань / Л. Нагорна. – К., 2011. – 272 с.

4. Canclini N. G. Cultural Policy Options in the Context of Globalization /

N. G. Canclini // *The Politics of Culture: Policy Perspectives for Individuals, Institutions and Communities* / Ed. by Gugi Bradford, Michael Gary and Glenn Wallach. – N.Y., 2000. – P. 302–326.

5. Held D. Globalization, Regionalization and the transformation of political community / D. Held, A. McGrew // Paper for the Political Studies Association UK 50th Annual Conference 10-13 April 2000. – London, 2000. – P. 21.

6. Loughlin J. Nation, state, and Region in Western Europe / J. Loughlin // *Culture: Building Stone for Europe 2002: Reflections and Perspectives* / Ed. L. Bekemans. – Brussels, 2002. – P. 229-248.

НАПРЯМ 2
ВЛАДА І БІЗНЕС:
ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ

Пастух К. В.

**МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКОРДОНОМ**

Нерівномірність розвитку територій та зростання міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій в Україні потребують вдосконалення існуючих механізмів реалізації державної регіональної економічної політики.

У різних країнах світу накопичений багатий досвід реалізації державної регіональної економічної політики. Особливо це стосується державної підтримки щодо зменшення регіональних диспропорцій. Для обґрунтування напрямів удосконалення механізмів реалізації державної регіональної економічної політики в нашій державі доцільно виявити продуктивні моменти, які властиві практиці закордоном.

Серед засобів досягнення цілей у системі законів США («Про розвиток району Апалачів», «Про громадські роботи та економічний розвиток», «Про міжурядове співробітництво» та ін.), які були прийняті в 50-60-х рр. ХХ століття, становлять інтерес наступні інструменти та важелі: розподіл повноважень між органами державної влади (федеральними, штатними та місцевими), державна підтримка територій, які є депресивними, а також програми стимулювання розвитку економіки цих територій.

Засобами підтримки депресивних територій у *Німеччині* є державні субсидії, за допомогою яких заохочується інвестування різних галузей економіки

в такі території, а також пільгове оподаткування. За допомогою пільгового оподаткування здійснюється й підтримка зазначених територій у *Канаді* та *Італії*.

В *Японії* такими засобами є субсидії центрального уряду місцевої влади, які спрямовуються на побудову об'єктів інфраструктури; податкові пільги й спеціальні норми амортизації промисловим фірмам, що здійснюють інвестиції у території, які є депресивними. Також до засобів підтримки депресивних територій у *Японії* слід віднести позики державних фінансових закладів і виплати процентів за позиками місцевих органів влади фінансування будівництва виробничої структури.

Основним засобом подолання депресивності територій та стимулювання соціально-економічного розвитку у *Франції* є розробка спеціальної нормативно-законодавчої бази. Щодо засобів підтримки депресивних територій, то ними є бюджетні субсидії у вигляді премій (промислового розвитку й адаптації); позики громадських фондів; податкові пільги.

Європейський Союз та його країни-члени приділяють особливу увагу проблемним регіонам, тобто територіям (або країнам), які за певною ознакою віднесені до таких, що вимагають додаткової (зокрема фінансової) допомоги з боку суб'єкта регіональної політики.

Для реалізації регіональної політики в *Європейському Союзі* витрачається третина усього зведеного бюджету – 308 млрд. євро протягом 2007-2013 років, з них 81,5 відсотка направлено на здійснення заходів щодо зменшення територіальних диспропорцій, близько 16 відсотків – на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів і 2,5 відсотки – на європейську територіальну співпрацю [1].

Основою організаційно-економічного механізму реалізації державної регіональної економічної політики у *Фінляндії* є збалансування розвитку регіонів і створення робочих місць, у *Норвегії* – підтримка і забезпечення рівності умов розвитку територій. У *Франції* цей механізм здійснюється завдяки сприянню єдності і солідарності країни, шляхом забезпечення рівних можливостей у досягненні збалансованого розвитку та доступу до знань. У *Швеції* – це створення

рівних в економічному, екологічному, промисловому і соціальному відношеннях регіонів [2].

Важливим інструментом регіональної економічної політики Європейського Союзу є концепції інтегрованого регіонального розвитку, за допомогою яких відбувається найефективніше установлення пріоритетів, цілей та інтеграція різних секторів діяльності в єдину стратегію.

Широкого поширення набули концепції інтегрованого регіонального розвитку у *Германії*. Ці концепції припускають взаємодію громадян та усіх відповідних регіональних органів влади задля успішного інтегрованого регіонального розвитку, призначення якого полягає у забезпеченні гармонії між його потребами, насамперед, економічними, соціальними та культурними. Крім того, має бути забезпечено відповідний екологічний стан регіону. Слід відмітити, що визначення концепції відбувається, виходячи з конкретної ситуації в регіоні. До її розробки долучаються не тільки спеціалісти регіону, а також консультанти зовнішніх компаній, які можуть надати регіональному розвитку творчий імпульс.

Досвід розробок концепцій стратегій інтегрованого регіонального розвитку має бути покладено в основу концепції стратегії державної регіональної економічної політики, яка може стати проектом регіону, у якому розвиток розглядається як використання існуючих можливостей.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 №385 // Офіційний вісник України від 09.09.2014 – 2014 р., № 70, стор. 23, стаття 1966, код акту 73740/2014.

2. Kostecky T. Public Administration, Regional Policy, and the Committee of the Regions. – Interaction of Regional, National and European Influences in the Pre-accession Czech Republic / T. Kostecky // NISPAcee. Occasional papers in Public Administration and Public Policy (YI). – 2005. – № 1. – P. 14–34.

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «ТОВАР» В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що товар – найважливіший елемент комплексу економіки. Товарна політика вимагає ухвалення рішень, що погоджуються між собою, які стосуються окремих товарних одиниць, товарного асортименту і товарної номенклатури. У той же час протягом останнього часу в діалектиці відносин конкретної і абстрактної, приватної і суспільної праці з'явилися якісно нові сторони, пов'язані з процесом еволюції товару. У системі економічних відносин товарного господарства центральне місце займають відносини купівлі-продажу. Об'єктом цих відносин є товар. Розкриття економічної суті теорії товарного господарства і тієї ролі, яку вона грає в господарстві, дозволяє достатньо об'ємно побачити основний зміст як організаційно-економічних, так і соціально-економічних відносин, що виникають в товарному господарстві, а в подальшому і зрозуміти визначальні тенденції її розвитку.

У даний час в світі відбуваються постійні зміни стратегій і методів, і проблематика даного дослідження, як і раніше, несе актуальний характер, тому представляє науковий і практичний інтерес.

Прихильники теорії витрат виробництва (Р. Торренс, Н. Се-ніор, Дж. Мілль, Дж. Мак-Куллох та ін.) розглядають витрати виробництва як основу мінової вартості і цін, вважаючи, що нова вартість створюється не лише живою, а й минулою, уречевленою працею.

Товар – це продукт праці або певне благо, що здатні задовольняти певні потреби людини і призначені для обміну (купівлі та продажу).

Споживна вартість, тобто здатність товару задовольняти ті чи інші потреби – це якісна сторона товару. Її характеризують певні відмінні риси. Споживна

вартість товару має бути продуктом праці, людської діяльності. Якщо якась корисна річ не є результатом такої діяльності, то ця річ не має споживної вартості товару.

Мінова вартість є певним кількісним співвідношенням (пропорцією), в якому товар одного роду обмінюється на товар іншого виду.

Ціна зумовлює можливість одночасного прояву інтересів виробників і споживачів. Тільки вартість є рушійним мотивом для товаровиробника, так само як цінність – рушійний мотив для споживача. З позицій неокласичних поглядів, цінність благ залежить також і від їхньої рідкості, тобто від жагучості потреб та запасу (кількості) благ, які здатні ці потреби задовольняти.

Рідкість – характеристика економічних благ, що відображає обмеженість ресурсів для задоволення безмежних потреб суспільства. Більшу цінність мають ті блага, що обмежені, рідкісні порівняно з потребами в них. Наприклад, вода має більшу корисність для людини, ніж діамант. Але води достатньо, а діамантів мало. Тому діаманти, корисність яких набагато менша для задоволення життєвих потреб, адже без них можна взагалі обійтися, оцінюються людьми дорожче, ніж вода [3, с. 95–98].

Здатність товарів до збуту обмежена за чотирма напрямками.

По-перше, по відношенню до осіб, яким можна збути товари.

Власник товарів не може збути їх будь-якій особі; завжди є коло господарюючих індивідів, яким тільки й можна збути товар. Він не може розраховувати збути свої товари всім особам, які:

а) не мають потреби в них;

б) в силу підстав правових або фізичних відсторонені від придбання їх (на перше місце тут слід поставити обмеження в здатності товарів до збуту, що впливають із законів проти розкоші або поліцейських приписів в інтересах безпеки). У середні віки, наприклад, здатність оксамиту до збуту поширювалася в деяких країнах тільки на дворянство і духовенство, а здатність зброї до збуту в інших місцях і зараз обмежена колом осіб, які мають адміністративний дозвіл на володіння їм);

с) не знають про що з'явилася можливість обміну (маловідомі товари вже через це мають дуже вузьке коло покупців). Тому виробники приносять нерідко великі економічні жертви, щоб "ознайомити" публіку зі своїми товарами, маючи на увазі розширити таким чином коло осіб, яким можна було б їх збути. Звідси зрозуміло народногосподарське значення публічних повідомлень, оголошень, реклам і т. д.;

d) для яких конкретна частина товару не представляє еквівалента такої кількості дається в обмін блага, яке було б більше кількості, еквівалентного для продавця (розвиток потреб і зростання добробуту народу загалом значно збільшують здатність товарів до збуту, але по відношенню до деяких ведуть до зменшення такої. Інші товари, які легко можна збути в бідній країні, насилу збувається саме тоді, коли остання досягла господарського розквіту) [2, с. 111].

Вартість, на відміну від споживної вартості, не лежить на поверхні явищ, тому з'ясування її природи як другої властивості товару є більш складним. Формою її прояву є мінова вартість, тобто кількісне співвідношення (пропорція), в якому одні споживні вартості обмінюються на інші. Це співвідношення постійно змінюється залежно від місця й часу, що створює враження випадковості, відсутності внутрішньої стійкої основи мінової вартості. Насправді ж, як би не відрізнялись мінові вартості одного й того самого товару, вони завжди мають щось загальне. В найрізномірніших товарах спільною є одна властивість: вони – продукти праці.

Отже, вартість – це відносини між товаровиробниками, які прикриті речовою оболонкою.

Упродовж XX – початку XXI ст. століття відбувалася еволюція товару, в діалектиці відносин конкретної та абстрактної, приватної і суспільної праці з'явилися якісно нові аспекти.

Ілюструє такі процеси виробництво сучасного автомобіля, який нині став звичайним товаром. США, наприклад, щороку виробляють до 17 млн., Японія – до 15 млн. автомобілів. Сучасний автомобіль складається в середньому з 15 тис. деталей (у тому числі майже 1500 основних), виробництвом яких зайняті як

гігантські компанії, так і величезна кількість дрібних підприємств-постачальників. Американський літак «Боїнг-748» складається з 4,5 млн. різноманітних частин, які виробляють 16 тис. компаній. За цих умов суперечність між абстрактною працею, що створює вартість, і конкретною працею, яка виробляє споживчу вартість, набуває нової, складнішої форми [3, с. 65].

Один із важливих принципів організації ринку в розвинутих країнах полягає в тому, що потенційний виробник, перш ніж почати виробляти товар, знаходить покупця, попередньо укладає з ним письмову або усну угоду чи контракт, у яких обумовлено якість товарів, ціни, терміни поставок, платежі тощо. Завдяки цьому сфера ринкових відносин перетворюється на сферу прямих зв'язків між виробниками і споживачами. Конкуренція відбувається між товаровиробниками або споживачами, а також між виробниками і споживачами товарів.

У процесі поглиблення міжнародного поділу праці конкретна праця виявляється як форма різних видів міжнародної праці, а її (конкретної праці) зведення до абстрактної відбувається в процесі формування інтернаціональної вартості. Вартість як суспільне відношення виражає виробничі відносини між товаровиробниками різних країн.

Отже, поняття «товар» є центральним поняттям всієї економічної теорії. Товар – це продукт виробництва або діяльності людини, створений для задоволення якихось потреб за допомогою обміну. Товаром може бути як матеріальне, так і нематеріальне благо, в тому числі й послуга.

Зміст категорії «споживча вартість» визначається сукупністю природних і суспільних властивостей товару. Споживча вартість виступає об'єктом вивчення політекономії, тому що вона в своїй суспільній властивості виступає як носій виробничих відносин людей і, в першу чергу, мінової вартості.

Вартість проявляється тільки на ринку, тільки у взаємовідносинах між суб'єктами ринку з приводу купівлі-продажу товару. Вартість є історичною категорією, властивою лише товарному виробництву. Вона є властивістю лише продуктів, вироблених для обміну, - товарів [1].

Обидві властивості товару – споживна вартість і вартість – тісно

взаємопов'язані й впливають одна на іншу. Ця взаємопов'язаність знаходить свій вияв в такій ознаці товару, як цінність. Вона визначається, з одного боку, суспільне необхідними витратами на виробництво товару, а з іншого – індивідуальним сприйняттям кожним покупцем споживної його вартості. Звідси категорія цінності поєднує в собі як об'єктивне, так і суб'єктивне сприйняття товару покупцем. Через цю категорію відбувається поєднання різноманітних теоретичних підходів до визначення ціни товару як грошового вираження, насамперед його вартості, а також споживної вартості. Його конкретна праця виступає безпосередньо як приватна праця. Водночас, суспільний поділ праці пов'язує між собою окремих товаровиробників – власників знарядь, предметів і продуктів праці, які фактично працюють один на одного. Тому їх праця виступає й як суспільна праця. У результаті виникає і розвивається суперечність між приватною і суспільною працею. Суть її полягає в тому, що лише на ринку, в процесі обміну товарів і ринкової конкуренції, виявляється суспільний характер втіленої в них праці, залежність учасників обміну один від одного. Таким чином на ринку відбувається процес суспільного обліку праці.

Список використаних джерел:

1. Борисов Е. Ф. Экономическая теория / Е.Ф Борисов. – М. : Юрайт; 2005. – 382с.
2. Камаев В. Д. Учебник по основам экономической теории / В. Д. Камаев. – М. : Владос; 2010. –592с.
3. Мочерний С. В. Економічна теорія : Посібник / С. В. Мочерний. – К. : ВЦ «Академія»; 2004. – 856 с.

ОЦЕНКА ВЫБРОСОВ ПАРОВ НЕФТЕПРОДУКТОВ ИЗ ДЫХАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМ РЕЗЕРВУАРОВ ХРАНЕНИЯ СВЕТЛЫХ НЕФТЕПРОДУКТОВ

Серьезную экологическую и пожарную опасность представляют выбросы паров нефтепродуктов из дыхательных систем резервуаров нефтебаз, которые классифицируют как «малые» и «большие» дыхания.

«Малые дыхания» резервуаров происходят вследствие изменения температуры в газовом пространстве емкости в течение суток. Днем скорость испарения нефтепродукта с ростом температуры увеличивается, возрастает и давление газовой смеси. При этом механический дыхательный клапан поддерживает избыточное давление в газовом пространстве резервуара не более предельного (2 кПа), открываясь кратковременно для выпуска паровоздушной смеси в атмосферу. Ночью температура снижается, давление в газовой части понижается, образуется разрежение. При достижении вакуума выше предельного (0,2 кПа) дыхательный клапан открывается и впускает воздух в газовое пространство резервуара. Днем газовое пространство насыщается парами нефтепродукта, и описанный процесс повторяется вновь. Легкие нефтепродукты, например бензин, интенсивно испаряются, их пары насыщают газовое пространство резервуара и поступают в атмосферу при срабатывании дыхательного клапана при «малых и больших дыханиях» резервуара.

Основные факторы, влияющие на интенсивность «малых дыханий» – интенсивность испарения и площадь зеркала испарения.

Интенсивность испарения жидкости определяется по формуле [1, 2]:

$$w_E = 10^{-6} \eta \sqrt{M} \rho_l, \text{ кг}/(\text{м}^2\text{с}) \quad (1)$$

где: $\dot{\eta}$ – коэффициент, учитывающий подвижность воздуха [2]. При отсутствии движения воздуха $\dot{\eta} = 1$; M – молярная масса вещества (для бензина усредненное содержание углерода и водорода определяется формулой C_7H_{13} , соответственно $M=97$ кг/кмоль); p_n – давление насыщения бензина, кПа, является характеристикой бензина, зависящей от температуры хранения, принимается из справочной литературы [3] или вычисляется по уравнению Антуана [4]:

$$P_n = 0,133 \cdot 10^{A - B/(C+t)}, \text{ кПа}, \quad (2)$$

где: A, B, C - коэффициенты Антуана; t – температура хранения бензина, $^{\circ}\text{C}$.

Площадь зеркала испарения вертикальных и горизонтальных заглубленных и полузаглубленных резервуаров на АЗС зависит от их емкости и конструктивных особенностей и составляет от 4 до 10 м^2 .

Интенсивность вытеснения бензиновоздушной смеси (БВС) при «малых дыханиях» на АЗС в летний период, полученная с учетом процессов испарения бензина по формулам (1; 2) и площади зеркала испарения, составляет от 0,1 до 0,15 $\text{м}^3/\text{ч}$ на 1 м^3 объема резервуара. В целях снижения выбросов паров бензина от «малых дыханий» резервуары размещают в грунте, где суточные колебания температуры, а следовательно, и суточные перепады давления насыщения бензина менее значительны. Для уменьшения площади испарения на АЗС широко применяются вертикальные резервуары.

«*Большие дыхания*» происходят при заполнении опорожненного резервуара, когда весь газовый объем резервуара вытесняется через дыхательный клапан в атмосферу.

Интенсивность вытеснения БВС, в основном, зависит от длительности заправки резервуара, которая определяется производительностью насосов нефтебазы. Длительность заполнения резервуара зависит от его емкости и времени слива бензина. Интенсивность вытеснения БВС при «больших дыханиях» резервуаров емкостью от 10 до 40 м^3 составляет от 15 до 60 $\text{м}^3/\text{ч}$. С

учетом большой интенсивности и сравнительно малого времени «большие дыхания» можно рассматривать как залповые выбросы БВС, резко повышающие взрывоопасность резервуара.

Чтобы оценить массу паров бензина при выбросах от «больших дыханий», необходимо знать вытесняемый объем и концентрацию паров бензина в газовом пространстве в момент «большого дыхания». При каждом «большом дыхании» в атмосферу может вытесняться объем бензино-воздушной смеси равный освободившемуся объему резервуара. Остаток бензина в опорожненном резервуаре составляет не менее 20% от полного объема резервуара.

Для прогнозирования концентрации паров бензина в газовой полости резервуара достаточно оценить минимальные и максимальные ее значения. По закону Дальтона общее давление в замкнутом газовом объеме резервуара будет суммироваться из парциального давления воздуха (атмосферное давление 101,3 кПа) и парциального давления паров бензина (давление насыщения). Зная отношение парциального давления паров бензина к общему давлению, можно определить концентрацию паров бензина в БВС в газовой полости резервуара [1]. Данные о давлении насыщения приняты по Н.Б. Варгафтику [3], а также могут быть получены по уравнению Антуана [4].

Концентрация паров бензина в замкнутой (герметичной) газовой полости резервуара повышается за счет упругости паров и при длительном хранении достигает своего наибольшего значения, при этом в газовой полости устанавливается давление равное $(p_n + p_o)$. В соответствии с законом Дальтона отношение объемов двух газов (воздуха и паров бензина) будет определяться их парциальными давлениями. Парциальное давление паров бензина при этом равно давлению насыщения, а парциальное давление воздуха – атмосферному давлению воздуха. С учетом изложенного, концентрацию паров бензина в газовом объеме можно определить по формуле:

$$c_n = 100 p_n / (p_n + p_o), \% \text{ об.},$$

где: p_n – давление состояния насыщения при температуре хранения, кПа;
 p_o – атмосферное давление воздуха, кПа.

Давление насыщения бензина и концентрация паров бензина в герметичной емкости, полученные для разных температур его хранения, представлены в табл. 1.

Таблица 1

Давление (кПа) насыщения бензина и концентрация (% об.) паров бензина в зависимости от температуры хранения бензина, устанавливающиеся в газовой полости абсолютно герметичного резервуара

Температура хранения бензина, °С	+30 (лето)	+5 (осень-весна, или при подземном хранении зимой)	-25(при наземном хранении зимой)
Давление насыщения бензина, кПа	16,8	5,3	2
Концентрация паров бензина в газовой полости резервуара, % об.	15	5	2

Максимальные значения концентрации паров бензина в газовой полости резервуара будут значительно выше табличных значений по причине того, что при постоянном испарении бензина в резервуаре будут многочисленны «малые дыхания» (из дыхательного клапана), при каждом из них будет вытесняться порция более бедной смеси, находящаяся в верхней части газовой полости резервуара. Количество «малых дыханий» летом в дневное время в период между «большими дыханиями» будет измеряться сотнями, а объем каждого выброса будет составлять до 2% объема газовой полости.

По данным, приведенным в СНиП 2.04.05–91 (табл. 2), объемная концентрация в БВС может в 2 – 3 раза превышать значения (табл. 1), которые могут установиться в абсолютно герметичном резервуаре.

При опорожнении резервуара в него через клапан поступает атмосферный воздух, который в процессе хранения насыщается парами бензина, и при новом наливе процесс «большого дыхания» повторяется вновь.

Таблица 2.

Объемная концентрация паров бензина в БВС в зависимости от среднесезонной температуры наружного воздуха

Наименование параметров	Лето	Весна-осень	Зима
Температура наружного воздуха, °С	30	5	-25
Концентрация паров бензина в БВС, % об.	20-35	5-15	2-12

На крупных нефтебазах с большим грузооборотом каждый резервуар может заполняться и опорожняться до нескольких десятков раз в течение года, и потери от испарения могут стать весьма значительными.

Плотность паров бензина $\rho_{\text{п}}$ может быть определена из закона Авогадро с учетом поправки на температуру хранения:

$$\rho_{\text{п}} = \frac{\dot{I} \mu}{V_{\mu}} \cdot \frac{T_0}{T}, \text{ кг/м}^3$$

где: $\dot{I} \mu = 97$ – молярная среднефракционная масса паров бензина, кг/кмоль;

$V_{\mu} = 22,4$ – молярный объем паров бензина, м³/кмоль; $T_0 =$ стандартная температура (273), К; $T = (273+t)$ – температура хранения бензина, К; t – температура хранения, °С.

При 30°С плотность бензина равна $\rho_{\text{п}} = \frac{\dot{I} \mu}{V_{\mu}} \cdot \frac{T_0}{T} = \frac{97}{22,4} \cdot \frac{273}{303} = 3,9 \text{ кг/м}^3$

Масса паров бензина в газовом пространстве резервуара $M_{\text{Г}}$ будет пропорциональна объемной концентрации $C_{\text{п}}$, объему газового пространства $V_{\text{п}}$ и плотности $\rho_{\text{п}}$, т. е.:

$$M_{\text{Г}} = (\rho_{\text{п}} \cdot V_{\text{п}} \cdot C_{\text{п}}) / 100, \text{ кг}$$

где: $V_{\text{Г}} = 0,8V$; V – объем резервуара, м³.

Результаты расчетов потерь бензина от одного «большого дыхания»

резервуара приведены в табл. 3.

Таблица 3

Потери бензина от одного «большого дыхания» резервуаров

Емкость резервуара, м ³	Лето	Весна-осень	Зима	Лето (при использовании холодильной установки)
15	9-16	2,5-7,4	1,1-6,7	0,4-0,5
20	12-21	3,3-10	1,5-8,9	0,5-0,7
30	18-32	4,9-15	2,2-13	0,7-1,1
40	24-42	6,6-20	3,0-18	1,0-1,5
500	302-529	82-247	37-222	12-18

Потери бензина m_{Π} от «больших дыханий» можно представить в виде линейной зависимости вида:

$$m_{\Pi} = k_i \cdot V,$$

где: V – объем резервуара, м³; k^i – удельная масса БВС для i -го сезона, кг/м³ (табл. 4).

Таблица 4

Значения коэффициента k

Наименование показателя k_i	Лето	Весна-осень	Зима
Удельная масса БВС, k_i , кг/м ³	1,05	0,50	0,44

В открытом воздушном пространстве при неподвижной воздушной среде граница зоны загазованности с концентрацией, соответствующей нижнему концентрационному пределу распространения пламени, в зависимости от массы выброса паров бензина может быть определена по формуле [5]:

$$R_{\text{НКПР}} = 3,2 \cdot K^{1/2} \cdot (\rho_{\text{H}}/c_{\text{НКПР}})^{0,8} \cdot (m_{\Pi} / (\rho_{\Pi} \cdot \rho_{\text{H}})) \quad (5)$$

где: $R_{\text{НКПР}}$ – радиус зоны загазованности, м; $m_{\text{П}}$ – масса поступивших при дыхании паров бензина, кг; $\rho_{\text{П}}$ – плотность паров бензина, кг/м³; $p_{\text{Н}}$ – давление насыщенных паров бензина при расчетной температуре, кПа; $c_{\text{НКПР}}$ – нижний концентрационный предел распространения пламени, % об. (для паров бензина $c_{\text{НКПР}} = 0,75\%$ об.); K – коэффициент ($K = T/3600$); T – продолжительность поступления паров ЛВЖ в открытое пространство, с.

Для емкости 50 м³, заправка которой проходит 1800 с, получаем следующую величину радиуса распространения паров бензина при безветрии: $R_{\text{НКПР}} = 3,2 (1800/3600)^{1/2} \cdot (16,8/0,75)^{0,8} \cdot (50/(4 \cdot 16,7))^{0,33} = 25$ м.

Диаметр облака паровоздушной смеси будет равен $D_{\text{НКПР}} = 2R_{\text{НКПР}} = 50$ м. При слабом ветре возможен дрейф облака на расстояния до 150 м и сосредоточение его в приземной области, поскольку пары бензина тяжелее воздуха [6].

Выводы: «Большие дыхания» резервуаров нефтебаз представляют экологическую угрозу для населения и окружающей природной среды в радиусе до 175 м. Поэтому вопросы снижения экологического риска вблизи резервуаров нефтебаз являются актуальными. В связи с этим необходим поиск новых технических решений, направленных на снижение потенциальной опасности «больших дыханий» резервуаров нефтебаз.

Список использованной литературы:

1. Глинка Н. Л. Общая химия: Учебное пособие / Под ред. А. И. Ермакова. - М. : Интеграл-Пресс, 2002. - 728 с.
2. Сборник нормативных документов, регламентирующих нормы и правила пожарной безопасности.- М. : Альфа-ПРЕСС, 2003. - 545 с (с. 439: Пособие по применению НПБ 105-95. «Определение категорий помещений и зданий по взрывопожарной и пожарной опасности»).
3. Варгафтик Н. Б. Справочник по теплофизическим свойствам газов и жидкостей. - М. : Наука, 1972. - 720 с.
4. Справочник. Пожаровзрывоопасность веществ и материалов и средства их тушения: в 2-х книгах/ Под ред. А.Н.Баратова. - М. : Химия, 1990.-

кн.1-496 с., кн.2. - 384 с.

5. СНиП 2.11.03-93. Склады нефти и нефтепродуктов. Противопожарные нормы.

6. Бесчастнов М. В. Промышленные взрывы. Оценка и предупреждение.- М.:Химия, 1991.- 432 с.

7. Безопасность резервуаров и трубопроводов / В. А. Котляревский, А. А. Шаталов, Х. М. Ханухов. - М.: Экономика и информатика, 2000. - 555 с.

8. ГОСТ Р 12.3.047-98. Пожарная безопасность технологических процессов. Общие требования, методы контроля.

9. Методика оценки последствий аварий на пожаро-, взрывоопасных объектах / Бодриков О. В., Елохин А. Н., Рязанцев Б. В. и др. - М. : МЧС России, 1994.

ІНФОРМАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

З інформаційного погляду економіка країни – складна динамічна система, яка характеризується великим обсягом окремих видів виробництва, інтенсивністю і різноспрямованістю інформаційних зв'язків між підсистемами й елементами, а також зовнішнім середовищем і оточенням. Така інформаційна підсистема всіх рівнів управління охоплює планову, звітну, нормативно-технічну документацію, а також іншу різноманітну інформацію, яка характеризує стан і рух всіх компонентів підприємства (виробничо-технічних, економічних, організаційних, енергетичних тощо) і є основою прийняття обґрунтованого управлінського рішення щодо реалізації державної політики розвитку конкурентного середовища в Україні.

Теоретичні основи розвитку інформаційного забезпечення діяльності органів влади, впровадження нових інформаційних технологій та дослідження прийняття рішень в державному управлінні присвячено роботи М. Демкова, О. Ємельяненка, П. Клімушина, І. Клименка, Н. Коритнікова, І. Крюкова, І. Куспляка, К. Линьова, М. Латиніна, Ю. Машкарова, С. Майстра, С. Мороза, О. Орлова, В. Пархоменка, Г. Почепцова, О. Радченка, О. Шевчука, П. Хейне та ін.

Теорія прийняття рішень у середовищі здійснення основних функцій держави розрізняє три можливих ситуації вибору управлінських рішень у процесах управління економікою:

- вибір в умовах стійкої визначеності – коли результат (ефект управління) рішення детермінований і може бути визначений раніше, наперед;
- вибір в умовах ризику – коли результат не може бути відомим наперед,

але є інформація про високу вірогідність розподілу можливих результативних наслідків прийняття управлінських рішень;

– вибір в умовах невизначеності – коли результат випадковий і повністю відсутня достовірна інформація про вірогідність наслідків прийнятого рішення.

За таких умов ефективне управління в середовищі прояву окремих функцій держави має повністю забезпечувати стійку присутність на ринку окремих суб'єктів економічної діяльності, гарантувати захист прав акціонерів і власників, сприяти розвитку підприємництва і залучення інвестицій з урахуванням дієвості державного регулювання ринкових відносин і ефективності прийняття управлінських рішень.

Прийняття управлінських рішень відбувається в середовищі функціонування об'єкта, процесу або явища, стан яких може бути детермінованим, динамічного або стохастичного характеру.

Так, процес інформатизації окремих сфер і суспільства в цілому пов'язаний з такими новими поняттями, як: інформаційний ринок, що відображає окремі види економічної діяльності; інформаційна діяльність як фактор (здатність) економічного потенціалу об'єктів; інформаційний ресурс як додатковий елемент економічної системи, що бере участь у процесах, які формують кінцеві результати; продукт інтелектуальної праці [2].

На сучасному етапі входить в науковий обіг нове поняття – інформаційна економіка, вона охоплює в собі множину інших продуктів, які використовуються для прийняття рішень. Під ринком інформаційних продуктів і послуг розуміють систему товарно-грошових відносин, що виникає між виробниками і користувачами ІПП у визначеному правовому полі, що визначила держава.

За таких умов ефективне регулювання економіки в умовах ринкових відносин неможливе без системного підходу до формування теорії управління господарськими комплексами та інформаційних технологій як засобів керування ними. Із цього погляду особливо актуальним на сучасному етапі є обґрунтування якісної визначеності економічного процесу [2].

Такі можливості інформаційних технологій потребують не лише нових

методологічних підходів до процесів державної підтримки управлінських рішень, але й державного регулювання на засадах розвитку конкурентоспроможних економічних суб'єктів, створення новітніх сучасних методів управління, що, у свою чергу, змінює систему державного регулювання цих процесів, потребує їх державної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Ли Я. Выбор модели технологических инноваций Японии, США и Китая / Ян Ли // Экономика и финансы. – 2007. – № 6. – С. 33–35.
2. Мороз С. І. Інформаційне та програмне забезпечення маркетингової діяльності підприємств / С. І. Мороз // Економіка і проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Вип. 256. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – С. 788 – 794. – [в 9-ти томах ; Т 3].
3. Просянкiна-Жарова Т. І. Удосконалення методики короткострокового прогнозування розвитку системи iнвестицiйної дiяльностi рeгiону / Т. І. Просянкiна-Жарова // iнвестицiї: практика та досвiд. – 2012. – № 7. – С. 8–11.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Протягом останніх років причини криміналізації економіки, переходу її у «тінь» широко обговорюються юристами, соціологами, політиками, економістами. Вони є також об'єктом всебічного публічного розголосу, але спроби їх визначити мають переважно абстрактно-теоретичний або суто публіцистичний характер. З зазначеної теми все ще бракує глибоких цільових наукових розробок. Бракує достовірних і достатньо показових емпіричних даних, які б дозволили отримати більш повне наукове уявлення такого феномену.

Зазвичай науковці виділяють три групи чинників, які сприяють розвитку тіньової економіки.

1. Економічні чинники: високі податки (на прибуток, прибутковий податок і т.д.); структурні зміни у сферах господарської діяльності (промислового і сільськогосподарського виробництва, послуг, торгівлі); криза фінансової системи та вплив його негативних наслідків на економіку в цілому; недосконалість процесу приватизації; діяльність незареєстрованих економічних структур тощо.

2. Соціальні фактори: низький рівень життя населення, що сприяє розвитку прихованих видів економічної діяльності; високий рівень безробіття і орієнтація частини населення на отримання доходів будь-яким способом; нерівномірний розподіл валового внутрішнього продукту.

3. Правові фактори: недосконалість законодавства; недостатня діяльність правоохоронних структур з припинення незаконної і кримінальної економічної діяльності; недосконалість механізму координації по боротьбі з економічною злочинністю та ін. [2].

Надалі розглянемо деякі з них.

Високий рівень оподаткування . Цей фактор визнається одним з найбільш

значущих, що стимулюють ріст і активізацію тіньової економіки. Він справляє свій вплив у країнах з будь-яким типом ринкової економіки. Разом з тим, його дію в кожній країні має свої особливості.

Наприклад, у США особливий вплив на розвиток тіньового сектора надають високі ставки прибуткового податку. У Росії поширенню практики приховування доходів сприяють високі ставки відрахувань до фондів соціального страхування і високі ставки податку на додану вартість. У Європі податкове навантаження зараз постійно зростає: відрахування із заробітної плати, що складала на початку 70-х років 27%, сьогодні подолали в Європі позначку в 42%. У Греції, Італії, Бельгії та Швеції найвищі податки в Європі (72-78%). У цих же країнах найбільш розвинений тіньовий сектор. У той же час розвинені країни з найменшим рівнем податкового тягара - США і Швейцарія (41,4% та 39,7% відповідно) – мають відносно невеликий тіньовий сектор.

Як відомо, податкове вилучення понад 50% прибутку позбавляє підприємство стимулу для подальшої активної діяльності. За оцінкою західних експертів, через прямих і непрямих податків 55% всіх підприємств переходять в тіньовий сектор [1].

Економічна нестабільність, кризовий стан економіки. Догляд економіки в "тінь" є наслідком загального стану економіки. При жалюгідному стані офіційної економіки робота в її тіньовому секторі може мати безліч переваг. З іншого боку, кризовий стан економіки змушує підприємців шукати привабливіші ніші для своєї діяльності. Однією з них і є тіньовий сектор [4].

Незахищеність прав власності. Незахищеність прав власності породжує у підприємців психологію тимчасового правителя. Відповідна господарська поведінка виходить з того, що якщо права власності можуть бути рано чи пізно порушені і існуюче законодавство і правозастосувальна практика зовсім не гарантують їх надійний захист, треба використовувати наявні можливості по максимуму.

Несприятливий соціальний фон. Зростаюче безробіття, потік біженців, не виплати заробітної плати і т. д. є прекрасною «живильним середовищем» для

тіньової економіки. Люди, які втратили роботу або не отримують довгими місяцями заробітну плату, погоджуються на всі умови нелегальної, тіньової зайнятості: відносини з роботодавцем часом ґрунтуються тільки на усній домовленості, ніякі лікарняні та відпускні не оплачуються, звільнення можливе без будь-яких соціальних гарантій і тим більше без попередження і т. д. Для роботодавців такі відносини більш ніж вигідні: працівники виявляються досить зацікавленими в тому, щоб тіньовий бізнес «господаря» залишався таким; роботодавці мають неконтрольованою владою над найманими працівниками; прямі фінансові вигоди полягають вже в тому, що ніяких податків на фонд оплати праці платити не треба і т. д.

Політична нестабільність. Цей фактор так само, як і «незахищеність прав власності», стимулює і розвиває психологію тимчасового правителя. Так як невідомо, що буде завтра, всі засоби хороші для примноження капіталу. Важливо відзначити, що якщо в періоди політичної нестабільності тіньова економіка розвивається дуже динамічно, то офіційна, навпаки, завмирає. Причому її обсяг зменшується не тільки за рахунок «затінення», але й з причини елементарного згортання діяльності «до кращих часів». Залежно від розвитку ринкових відносин, стану економіки в цілому причин існування тіньової економіки буде більше або менше, ступінь впливу різних з них буде змінюватись. Також на розвиток тіньової економіки впливають економічна свобода, що межує з вседозволеністю деформація морально-етичних вимог [3].

Завищена регламентація економіки. Цей фактор виявляється, в основному, в наступних діях держави: заборона на звернення будь-яких товарів чи послуг, адміністративне втручання в процес ціноутворення; надмірна влада бюрократії, слабка контрольованість бюрократичних рішень. Результатом цього є зростання тіньової економіки. Це проявляється в утворенні різних видів нелегальних ринків - праці, товарних, фінансових, валютних, за допомогою яких обходяться законодавчі обмеження. Зокрема, вишукуються можливості ігнорувати або, принаймні, обходити трудове законодавство, яке встановлює мінімальні ставки заробітної плати, граничну тривалість

понаднормових робіт, умови використання праці підлітків, пенсіонерів, жінок, іноземних робочих.

Значні масштаби держсектора в економіці. Значні масштаби державного сектора в економіці породжують відносини, пов'язані з розподілом бюджетних ресурсів у формі і прямих та непрямих дотацій, субсидій, пільгових кредитів серед державних підприємств. Це є живильним основою для формування сектора неформальних, і часто кримінальних відносин, пов'язаних з розподілом ресурсів. На основі безоплатного або пільгового розподілу бюджетних ресурсів формуються контрольовані підприємницькі структури, створювані з метою незаконного привласнення цих ресурсів, прокручування їх (привласнення інфляційного доходу), легалізації, інвестування, переказу за кордон. Таким чином, ефективність діяльності держави є найважливішим чинником, що визначає масштаби тіньової економіки.

Економічна небезпечність. Фактор, на наш погляд, найбільш істотний. Тіньова економіка, яка проникла в усі пори економічного організму, посилено розкладає і підриває його. Від цього економіка стає пухкої й небезпечною. З цього впливає наступний фактор.

Національна небезпечність. При слабкій економічній безпеці не може бути сильної національної безпеки. Об'єктивною причиною стрімкого зростання тіньової економіки є перехід від бюрократичної, командної системи управління до ринкової. Зміна суспільного ладу супроводжується і зміною старої моралі. При цьому тіньова економіка повинна базуватися і розвиватися з конкретних джерел. Перший з них – це вивіз за кордон капіталу, сировинних і енергетичних ресурсів, при цьому основна частина угод не є в прямому сенсі тіньовий, тобто здійснюється на законних підставах: сировина та енергоресурси часто реалізуються за кордон за заниженими цінами через посередницькі компанії, а відповідний відсоток від прибутку останніх осідає за кордоном. Згідно з орієнтовними оцінками фахівців американської асоціації економічних прогнозів «Уортон економетрики форкстінг асошіейшн» в промислово розвинених країнах загальна сума прямого

і непрямого збитку від економічних злочинів досягає 3-10% валового національного продукту (ВНП), а в державах, що розвиваються 15% і більше.

Іншим і основним джерелом тіньової економіки є господарська діяльність, що не реєструється державними органами і а має місце в усіх сферах економіки. Наприклад, яким чином можуть протягом 5-6 років реформ виживати численні верстви населення, доходи яких виявилися (за офіційними статистичними даними) значно нижче прожиткового мінімуму.

У загальносвітовому масштабі питома вага тіньової економіки оцінюється в 5-10% від валового внутрішнього продукту. Так, в африканських країнах цей показник досягає 30%, у Чехії – 18%, у Росії – 40%; а питома вага тіньової економіки в господарському обороті України дорівнює 50%.

Показник масштабів тіньової економіки у розмірі 40-50% є критичним. На цьому рубежі вплив тіньових чинників на господарське життя стає настільки відчутним, що протиріччя між легальним і тіньовим укладами спостерігається практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Ключовою ознакою тіньової діяльності можна вважати ухилення від офіційної реєстрації комерційних договорів або умисне спотворення їх змісту при реєстрації. При цьому основним засобом платежу стають готівкові гроші і особливо іноземна валюта. У рішенні ж ділових питань переважають так звані «розбірки» [5].

Поняття «тіньова економіка» як багатогранне, складне і змістовне включає в себе:

- основні капітали (рухомість і нерухомість, ресурси та засоби виробництва);
- фінансові кошти та цінні папери (акції, векселі, електронні карти, приватизаційні сертифікати, компенсації тощо);
- особисті капітали структур тіньової економіки (будинки, земля, автомашини, яхти, дачі, літаки тощо).

Список використаних джерел:

1. Тіньова економіка та економічна злочинність [Електронний ресурс] / А. К. Бекряшев, І. П. Белозьоров. – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/kruminologiuua/458-nevmersh/7571-3.html>
2. Білоцерківець В. В. Національна фіскальна політика Як складові частина світової фіскальної політики / В. В. Білоцерківець / Збірник праць вчених. Вип. 27. - Київ : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2000. – № 27.
3. Гольденберг І. А. Класова сутність «симбіозу» (тіньова економіка в адміністративно-командної системи) / І. А. Гольденберг / Соціологічні дослідження, 2011. – № 1. – С. 39-49.
4. Рябченко О. Всіх не куплять / О. Рябченко / Деловая Україна. – 2010. - № 17. - С. 7.
5. Тіньова економіка / Буніч А. П., Гуров А. І. та ін. - М. : Економіка, 1991.

НАПРЯМ 3
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Бочарова А. В.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Явище інфляції властиве в тій чи іншій мірі будь-якій ринковій і перехідній до неї економікам, в тому числі і економікам промислово розвинених країн. Інфляція проникає в усі сфери економічного життя і починає їх руйнувати. Від неї страждають держава, виробництво, фінансовий ринок і ринкова економіка, але більше за все страждають люди. Порушуються встановлені пропорції між цінами товарів. Продавцю і покупцю стає усе складніше прийняти оптимальне правильне економічне рішення. Ще важче фахівцям дати економічний прогноз і зробити довгострокові розрахунки. Відбувається перерозподіл доходів. Ті, хто має фіксовану заробітну плату, нічим не захищені від інфляційного росту цін. Виникають черги. З'являється «чорний ринок», де спекують дефіцитним товаром.

Як економічне явище інфляція існує вже тривалий час. Вважається, що вона з'явилася, мало не з виникненням грошей, з функціонуванням яких нерозривно пов'язана. Але якщо раніше інфляція виникала, як правило, в надзвичайних обставинах, (наприклад, під час війни держава випускала велику кількість паперових грошей для фінансування своїх військових витрат), то в останні два-три десятиліття в багатьох країнах вона стала хронічною. Сьогодні у світі майже немає країни, де немає, або не було інфляції.

У даний час інфляція – один із самих хворобливих і небезпечних процесів, що негативно впливають на фінанси, грошову й економічну систему в цілому.

Інфляція не тільки означає зниження купівельної спроможності грошей, а й підриває можливості господарського регулювання, зводить нанівець зусилля по проведенню структурних перетворень, відновленню порушених пропорцій.

Інфляція не виникає раптово, а розвивається поступово як тривалий процес, який можна розділити на три етапи:

- на першому етапі темпи зростання цін (інфляції) відстають від темпів збільшення грошової маси в обігу;
- на другому етапі темпи зростання цін значно випереджають темпи зростання грошової маси в обігу;
- на третьому етапі зростання цін набирає нерівномірного стрибкоподібного характеру, коли темпи зростання цін то випереджають темпи зростання грошової маси, то відстають від них.

У міжнародній практиці (відповідно до темпів інфляційного процесу) виокремлюють три різновиди інфляції: повзучу, галопуючу, гіперінфляцію. Сучасній інфляції властивий ряд відмінних особливостей: якщо раніше інфляція носила локальний характер, то зараз – повсюдний, всеосяжний; сучасна інфляція знаходиться під впливом не тільки грошових, але і негрошових чинників [1].

Проводячи антиінфляційну політику, вважається, що найдоцільніше поєднувати довгострокову і короткострокову політики. Розглянемо, на прикладі України, короткострокову і довгострокову антиінфляційну політику.

Для того щоб зупинити зростання цін, в Україні, потрібно використовувати певні довгострокові та короткострокові заходи.

До короткострокових можна віднести (зростання цін сповільниться через 3-4 місяці):

1. Державне адміністрування цін. Уряд може дозволити місцевим органам влади встановлювати граничну торговельну націнку на деякі товарні позиції у споживчому кошику. Заборона встановлювати торговельні націнки вище, наприклад, ніж 15% закупівельної ціни, може знизити вартість молока, хлібобулочних, макаронних виробів, яєць, м'яса.

2. Ревальвація гривні. Підвищення вартості національної валюти зробить імпортні товари для українців дешевшими, загальні темпи зростання цін сповільняться.

3. Обмеження споживання. Держава різними методами обмежує обсяги споживчого кредитування і знижує темпи зростання доходів населення: урізає соціальні виплати, підвищує податки тощо.

4. Скасування імпортного мита на продукти харчування (зокрема, молоко і м'ясо).

5. Продовольчі інтервенції. Створення повноцінного держрезерву. Зі зростанням цін або появою дефіциту того чи іншого продукту на ринку Держрезерв продає частину запасів, знижуючи у такий спосіб ринкову ціну.

До довгострокових відносимо (зростання цін сповільниться щонайменше через рік):

1. Стимулювання сільського господарства, тваринництва.

2. Таргетування інфляції. Національний банк та уряд визначають прийнятний рівень інфляції на рік і за рахунок монетарних та фіскальних механізмів підтримують показник на заявленому рівні. Якщо протягом 2-3 років підтримується заявлений рівень зростання цін, інфляційні очікування населення істотно знижуються.

3. Масштабна модернізація промисловості, нарощування темпів зростання виробництва.

4. Поява нових інвестиційних інструментів з високою дохідністю. [2].

Інфляційне зростання цін не є простим наслідком «злої волі» або непродуманих акцій державних чиновників. Це неминучий результат глибинних процесів в економіці, об'єктивне слідство наростання диспропорцій між попитом і пропозицією, виробництвом товарів споживання і засобів виробництва, накопиченням і споживанням. А значить, інфляційні процеси не можуть розглядатися як прямий результат тільки певної політики. До негативних наслідків інфляційних процесів відносяться: зниження реальних доходів і знецінення заощаджень населення, втрата у виробників зацікавленості у створенні

якісних товарів; обмеження продажу сільськогосподарських продуктів в місті сільськими виробниками внаслідок падіння зацікавленості, в очікуванні підвищення цін на продовольство; погіршення умов життя переважно у представників соціальних груп з твердими прибутками (пенсіонерів, службовців, студентів). Подолати інфляцію можна тільки побудувавши господарський механізм і вимкнувши ринкові регулятори, що можливо лише за стабільної політичної ситуації [3].

Інфляція в річному вимірі продовжила стрімке зростання та становила 34.5% у лютому 2015 року. На ціноутворення на споживчому ринку впливали насамперед девальваційні процеси. Водночас невизначеність щодо подій на сході та високі девальваційні очікування обумовили зростання інфляційних очікувань, що надавало інфляції самопідтримуючого характеру. Вагомими чинниками, які частково стримали інфляцію, залишалися низький сукупний попит та зниження цін (у доларовому обчисленні) на світових продовольчих ринках. У розрізі складових інфляції спостерігалася приблизно однакова динаміка (за винятком подорожчання палива на 83.8%), що свідчило про майже рівномірне відображення в них курсового чинника. Ціни в промисловості в лютому 2015 року зросли на 41.0% у річному вимірі. Обумовлені девальвацією збільшення вартості імпортованої сировини та енергоносіїв, а також підвищення гривневого еквівалента світових цін на товарно-сировинних ринках були основними чинниками промислової інфляції [4].

У березні 2015 року споживча інфляція суттєво прискорилося – до 10.8% за місяць (10.1% за вирахуванням сезонного чинника та 45.8% у річному вимірі), що пов'язано зі значною девальвацією гривні до долара США, яка відбулася в лютому, однак відобразилася в статистиці цін у звітному місяці внаслідок особливостей збору даних, податковими змінами та ажіотажним попитом населення. У промисловості ціни зросли за місяць на 10.5% та 51.7% у річному вимірі. Значним чинником промислової інфляції було підвищення граничних цін на газ для промислових підприємств на 56.1% у березні (185.9% у річному вимірі) [5].

У квітні відбулося подальше прискорення споживчої інфляції – до 14.0% за місяць та 60.9% у річному вимірі. Як і очікувалося, основний внесок в інфляцію обумовило підвищення цін на природний газ для населення. У цілому внесок адміністративної складо підвищення тарифів на електроенергію на 33.6%). Зростання цін за іншими компонентами споживчого кошику суттєво сповільнилося, зокрема базова інфляція – до 4.6% за місяць, зростання цін на сирі продовольчі товари – до 2.6%, що вказує на зменшення впливу курсового чинника. Індекс цін виробників зріс на 4.0%. Суттєво підвищилися ціни у добуванні сирі нафти та природного газу, зокрема через збільшення ставки рентної плати за користування надрами під час видобутку природного газу для потреб населення. Зростання цін виробників у переробній промисловості сповільнилося до 1.3% за квітень [6].

Отже, інфляція може по-різному впливати на національну економіку. Помірна інфляція існує завжди, вона стимулює економіку о розширення, здійснюючи загалом позитивним вплив. Проте і в помірній інфляції є негатив – вона має здатність переростати у галопуючу, а далі і в гіперінфляцію. Останні дві форми інфляції руйнують національну економіку. Тому обов'язковою функцією будь-якого уряду є регулювання інфляційних процесів та стримування темпу інфляції, ефективне впровадження антиінфляційної політики. Найстрашнішою властивістю інфляції є спіралевидність. Чим більший є ріст цін, тим більші інфляційні очікування, тим більше люди стараються витратити заощаджені кошти, що все більше і більше розкручує спіраль інфляції. Тому найголовніше у боротьбі з інфляцією - усвідомлення того, що люди самі можуть її перебороти, якщо думатимуть не про власний добробут, а про себе як частину величезного організму під назвою «національна економка».

Список використаних джерел:

1. Бубенко С. Інфляція та експортна політика в Україні / С. Бубенко. – К. : Вид-во Академія, 2000. – С. 256.
2. Опарін В. М. Фінансова система України: теоретико-методологічні аспекти / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 126.

3. Рибалкін В. Інфляційний звіт березень 2015 року [Електронний ресурс] / В.Рибалкін. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.
4. Інфляційний звіт лютий 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
5. Інфляційний звіт березень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
6. Інфляційний звіт квітень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасна світова енергетика, в тому числі і в Україні в основному базується на невідновлювальних джерелах енергії, які, маючи обмежені запаси, є вичерпними і не можуть гарантувати стійкий розвиток енергетики на тривалу перспективу, а їх використання – один з головних факторів, який призводить до погіршення стану навколишнього середовища і його кризового стану. Тому в сучасних умовах перед Україною, яка є енергодефіцитною країною, стоїть невідкладне завдання розвитку альтернативної енергетики.

Згідно із Законом України «Про альтернативні джерела енергії», альтернативна енергетика – це сфера енергетики, що забезпечує вироблення електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел енергії. В свою чергу, альтернативні джерела енергії – це відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів [2].

Основними перевагами альтернативної енергетики в порівнянні з традиційними невідновлювальними джерелами є: практично невичерпні ресурси; зниження негативного впливу на довкілля, включаючи викиди різних забруднюючих речовин, парникових газів, радіоактивне і теплове забруднення тощо.

До альтернативних відносяться відновлювальні джерела енергії (ВДЕ), які використовують потоки енергії Сонця, енергію вітру, теплоти Землі, біомаси, морів і океанів, річок, існуючих постійно або періодично в навколишньому

середовищі й у майбутній перспективі практично невичерпані. Всі ВДЕ поділяються на дві групи, що використовують пряму енергію сонячного випромінювання і її вторинні прояви (побічна сонячна енергія), а також енергію взаємодії Сонця, Місяця і Землі.

Результатом побічної діяльності Сонця є відповідні ефекти в атмосфері, гідросфері та геосфері у вигляді вітру, гідроенергії, енергії течій, хвиль, припливної енергії, теплової енергії навколишнього середовища тощо (рис. 1) [1].

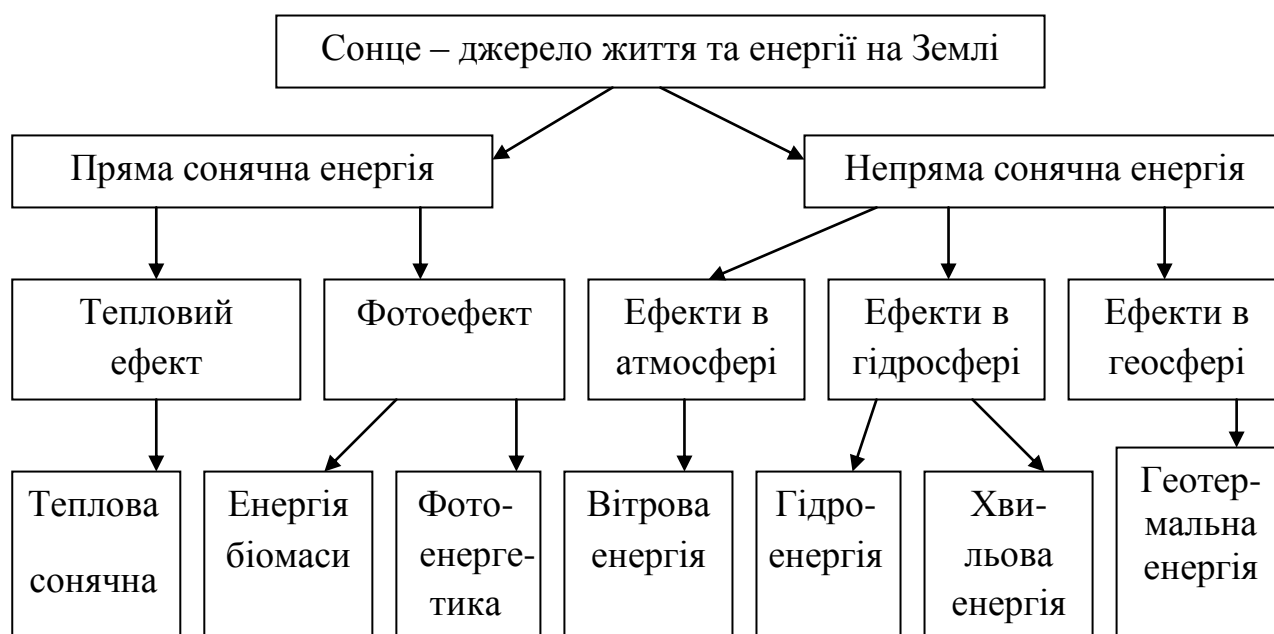


Рис. 1. Класифікація відновлюваних джерел енергії [1]

Основними факторами, що обмежують використання нетрадиційних ВДЕ, є:

- мала густина енергетичного потоку, яка складає, наприклад, для сонячної енергії на поверхні Землі $1,36 \cdot 10^{-3}$ МВт/м², вітрової при швидкості вітру 10 м/с – $6 \cdot 10^{-4}$ МВт/м², геотермальної – $3 \cdot 10^{-8}$ МВт/м², в той час як для енергії АЕС – $0,2$ МВт/м²;
- значна нерівномірність вироблення енергії в часі та її використання;
- відносно висока капіталоємність енергетичних установок і вартість виробленої електроенергії [1].

Необхідність широкого використання ВДЕ визначається швидким зростанням потреби в електричній енергії, яка за прогнозами має збільшитися у 2

рази до 2030 р. і в 4 рази до 2050 р. у порівнянні з 2000 р.; вичерпанням у майбутньому розвіданих запасів органічного палива; кризовим станом довкілля в зв'язку із забрудненням оксидами азоту і сірки, вуглекислим газом, пилоподібними частинками від згорання палива, радіоактивним і тепловим забрудненням тощо [1].

Слід підкреслити, що є певні відмінності між альтернативною та відновлюваною енергетикою.

Так, відновлювана енергетика (англ. renewable energetics) – енергетична галузь, що спеціалізується на отриманні та використанні енергії з відновлюваних джерел енергії, до яких належать періодичні або сталі потоки енергії, що розповсюджуються в природі і обмежені лише стабільністю Землі як космопланетарного елемента: променева енергія Сонця, вітер, гідроенергія, природна тепла енергія тощо [3].

Термін «альтернативна енергетика» більш широкий, адже окрім відновлюваних джерел енергії до яких належать енергія сонця, вітру, геотермальна енергія, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, включає також вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів [4].

Згідно із Законом України «Про альтернативні джерела енергії», використання альтернативних джерел енергії має особливості, зокрема зумовлені природними умовами, а саме:

- залежністю від атмосферних та інших умов довкілля;
- наявністю водних ресурсів малих річок, необхідних для роботи гідроенергетичного обладнання;
- наявністю біомаси, кількість якої залежить від обсягів щорічних урожаїв;
- наявністю геотермальних джерел та свердловин, придатних для виробництва та використання геотермальної енергії;

- наявністю теплових викидів, обсяги яких залежать від функціонування підприємств промисловості;
- періодичністю природних циклів, внаслідок чого виникає незбалансованість виробництва енергії;
- необхідністю узгодження та збалансування періодичності передачі обсягів енергії, виробленої з альтернативних джерел, зокрема передачі електричної енергії в об'єднану енергетичну систему України [2].

Це відбувається на основі виданого державним органом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України, на запит виробника електричної енергії гарантії походження електричної енергії – документа, який підтверджує, що частина або визначена кількість електричної енергії, вироблена з альтернативних джерел (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями) дійсно вироблена з альтернативних джерел [2].

Для ефективного планування та розвитку альтернативної енергетики на державному рівні необхідно: забезпечити систематичний моніторинг навколишнього середовища; визначити потреби конкретного регіону в енергії для промислового, сільськогосподарського виробництва, побутових та інших потреб; визначити найекономічніші (низька вартість створення та експлуатації) джерела альтернативної енергетики для кожного конкретного регіону країни; визначити структуру споживачів енергії та обсяги їх потреби; орієнтуватись на розвиток місцевих джерел альтернативної енергетики, вибираючи з них найефективніші; враховувати екологічність розвитку того чи іншого джерела альтернативної енергетики для конкретного регіону країни.

При цьому державне регулювання розвитку альтернативної енергетики має бути багатоваріантним, комплексним та системним, що дозволить прискорити соціально-економічний розвиток України в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Загальні відомості про відновлювальні нетрадиційні джерела енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-1/section-1>.

2. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/555-15>.

3. Мхитарян Н. М. Энергетика нетрадиционных и возобновляемых источников. Опыт и перспективы / Н. М. Мхитарян. – К. : Наукова думка, 1999. – 320 с.

4. Словник термінів у сферах енергоефективності та ВДЕ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sae.gov.ua/uk/activity/slovnyk-terminiv>.

РОЗВИТОК ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розвиток України в умовах демократизації та децентралізації передбачає розширення прав низових органів управління, таким чином збільшуючи можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольній їй території. Видатки місцевих бюджетів регулюють та стимулюють розвиток сфер економіки регіонів в територіально-галузевому аспекті та задоволенні потреб населення, а також відображають наслідки економічних і соціальних змін, які відбуваються у суспільстві.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [1]. Їх класифікують за: бюджетними програмами (програмна класифікація); ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча); функціями, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету (функціональна). За економічною характеристикою операцій, що здійснюються, видатки поділяються на поточні та капітальні (економічна класифікація), (ст.10).

Згідно ст. 64 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування [6].

Передані державою та видатки на виконання власних повноважень місцевих органів влади та на реалізацію прав і обов'язків АР Крим а також місцевого самоврядування здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі трансфертів з державного бюджету України.

Розглядаючи стан формування та виконання системи видатків місцевих бюджетів в історичній ретроспективі зазначимо, що із здобуттям Україною незалежності територіальні громади в значній частині перебували у важкому

фінансовому становищі через нестабільність надходжень та мінливість видаткових зобов'язань. Одним із показників несприятливого впливу була бюджетна заборгованість по видатках, основна сума якої зосереджувалась саме на місцевому рівні. Так, наприклад, у Полтавській області в 1999 р. заборгованість бюджетних установ складала – 94,0 млн.грн., з них соціальний захист – 38,0 млн.грн. (40,1% заг. суми) [4].

Попередня бюджетна система своєю недосконалістю призводила до завищення видаткових потреб місцевих бюджетів і зниження своїх доходів з метою отримання більшого обсягу дотації. Капітальні видатки ні в центрі, ні на місцях не були активним чинником соціально-економічного піднесення. Обмежені бюджетні ресурси регіони повинні були спрямовувати, в першу чергу, на фінансування поточних витрат.

З прийняттям в 2001 році Бюджетного кодексу України відбулися структурні зміни в системі видатків місцевих бюджетів. Бюджетний кодекс України розподілив видатки між рівнями місцевих бюджетів. Раціональність також полягала у застосуванні формули для розрахунку дотації, надання цільових субвенцій на соціальний захист, а також розмежування поточного бюджету і бюджету розвитку із визначенням напрямів використання коштів бюджету розвитку. Проте, частка видатків місцевих бюджетів у ВВП у 2008 році порівняно з 1992 роком скоротилися на 1,0 відсотковий пункт і складала 13,4% [3, с. 113]. Крім того, спостерігається нерівномірність обсягу видатків в розрахунку на одного жителя в розрізі регіонів. За підсумками 2009 року найбільшим цей показник є в м. Києві – 4216,9 грн., а найменші у Сумській, Луганській та Донецькій областях, відповідно 2455,6 грн., 2500,8 грн. та 2500,7 грн. в розрахунку на одну особу [2, с. 107].

Обсяги капітальних капітальних видатків за 2009 рік скоротилися на 57%, на 4,6 відсоткових пункти збільшилися обсяги захищених статей видатків, на 3,4 в. п. видатки на оплату праці та нарахування, а також 1,4 в. п. видатки на енергоносії та комунальні послуги [2, с. 109-110].

Протягом 2010-2014 років в структурі видатків місцевих бюджетів

переважає фінансування освіти (від 31,7% до 33,9%), охорони здоров'я (від 20,6% до 22,7%), соціального захисту та соціального забезпечення (від 22,2% до 25,7%), житлово-комунального господарства (від 2,9% до 7,8%).

Досліджуючи динаміку структури видатків за економічною класифікацією слід зазначити, що проягом зазначеного періоду значну суму (73,1 – 103 млрд. грн.) складала витрати на оплату праці з нарахуваннями. Крім того, наступним показником в структурі з постійним приростом є поточні трансферти населенню на соціальне забезпечення (26,9 – 52,3 млрд.грн.). Тоді, як капітальні витрати хоч і зросли протягом аналізованого періоду (4,1 – 14 млрд. грн.), проте не займали належної частини бюджетних витрат. Тож, є привід говорити про місцеві бюджети, як про бюджети «проїдання».

Враховуючи зазначене, в умовах пошуку оптимальної моделі бюджетних відносин на всіх рівнях за період з 2010 до 2014 року до Бюджетного кодексу було внесено зміни 42 законами [5].

В результаті 28 грудня 2014 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» за № 79, що передбачає децентралізацію влади, суттєве розширення повноважень територіальних громад та підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів. Крім того, прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад від 05.02.2015 р. № 157. В цих умовах, розмежування видів витрат, делегованих державою повноважень та на реалізацію прав та обов'язків АР Крим та місцевого самоврядування (п.2, 3 ч.1 ст. 82 БКУ), між місцевими бюджетами здійснюється на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача.

Особливостями нового фінансування є можливість одночасно з державного та місцевого бюджетів або одночасно з різних бюджетів. Невикористані кошти цих субвенції в кінці року не вилучатимуться до державного бюджету, зберігатимуться на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуватимуться у наступному бюджетному періоді. Місцевим радам надають право додатково понад

обсяги передбачені субвенціями планувати та здійснювати з місцевих бюджетів оплату поточних та капітальних видатків навчальних закладів. В рамках децентралізації на фінансування з місцевих бюджетів передано з державного бюджету понад 360 закладів (установ, організацій) соціально- культурної сфери [7].

Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» передбачено перерозподіл функцій між державним і місцевими бюджетами та запровадження нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин. Субвенції (крім резерву) розподіляються між відповідними бюджетами на основі формули, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Аналізуючи стан надання міжбюджетних трансфертів за 5 місяців 2015 року варто зазначити, що базова дотація, що надається місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій, займає лише 4% . При цьому, значну частку складають субвенція на соціальний захист населення (38%) та медична субвенція (32%). Передача державою субвенцій на місцевий рівень викликала ряд проблемних питань в процесі їх розподілу. Зокрема, значне збільшення рівня споживчих цін, тарифів на комунальні послуги та енергоносії зумовлюють виникнення незабезпеченості коштами видатків місцевих бюджетів на оплату енергоносіїв та виплату заробітної плати працівникам бюджетної сфери, не передбачених в обсягах субвенцій [8].

Недостатнім є обсяг зазначених субвенцій у районах з низькою щільністю населення та розгалуженістю мережі бюджетних закладів (відстань між населеними пунктами коливається в межах 3-10 км.).

Неврегульованим залишається питання обліку даних субвенцій для забезпечення можливості аналізу та контролю за використанням коштів з різних джерел (за рахунок коштів субвенції з державного бюджету та коштів місцевих бюджетів).

Зважаючи на ряд здійснених ефективних кроків в напрямку досягнення фінансової децентралізації, питання оптимізації видатків місцевих бюджетів є

важливим у забезпеченні діяльності ефективного місцевого самоврядування. Неналежний стан забезпечення фінансовими ресурсами видатків органів місцевого самоврядування призводить до додаткового навантаження на їх бюджети, змушуючи спрямовувати на цю мету власні ресурси, що негативно впливає на якість виконання власних повноважень.

У даному напрямку необхідним є перш за все розроблення нормативів та соціальних стандартів та забезпечення проведення інвентаризації всіх нормативно-правових актів, що регламентують їх застосування.

При розрахунку обсягу видатків місцевим бюджетам пропонуємо застосування коригуючих коефіцієнтів для визначення обсягу субвенцій для «депресивних» районів (показник розгалуженості місця проживання наявного населення на території відповідного району (максимальний радіус обслуговування). З метою встановлення контролю за станом використання коштів субвенцій слід внести зміни до програмного забезпечення фінансових органів області ІАС «Місцеві бюджети» в частині удосконалення механізму ведення розпоряджень на фінансування.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2010-2014 роки / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубченко В. В., Самчинська І. В.] ; ІБСЕД, «Проект зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К. : 2000. – 136 с.
3. Волохова І. С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. – Одеса: Атлант, 2010. – с. 233.
4. Глущенко Ю. А. Формування місцевих бюджетів в Україні [Текст]: дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / Ю. А. Глущенко; Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К., 2004. – 201 арк.: рис. – арк. 169–180.
5. Зварич О. Аналіз змін до Бюджетного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ekspert_olga_zvarich

6. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

7. Про Державний бюджет на 2015 рік : Закон України від 28 грудня 2014 року № 80-VIII / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19/page2>.

8. Питання, порушені місцевими органами влади під час проведення виїзної наради у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=414113&cat_id=411308.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Формування сприятливого інституціонального середовища в аграрному секторі економіки України є надійним фундаментом забезпечення продовольчої безпеки держави та базисом розширення її експортного потенціалу. Важливими чинниками розвитку галузі є підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі. Для України відкриваються перспективи розбудови інституціонального середовища, поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української агропродукції.

У сучасних умовах метою прямих державних виплат в аграрному секторі у країнах ЄС є не стільки стимулювання виробництва, скільки створення сприятливого інституціонального середовища та вирішення соціальних завдань – підтримка рівня доходів фермерів, постачання населення доступними продуктами харчування, розвиток сільських територій та аграрної інфраструктури, проведення природоохоронних заходів.

Принципами Спільної аграрної політики ЄС, що була започаткована в 1957 р. Римським договором, стало: вільна торгівля за однаковими цінами між країнами-учасниками договору; надання переваг продукції, яка вироблена в цих країнах, порівняно з імпортною; використання будь-яких механізмів для підтримки внутрішніх цін на продукцію сільського господарства [13].

За практичне здійснення єдиної аграрної політики відповідальність несуть визначені установчими договорами ЄС інституції (Парламент, Рада і Комісія, Комітети із сільського господарства та розвитку сільських районів). У кожній з країн-членів вона здійснюється в рамках національних та регіональних програм

розвитку сільських районів [10]. Пріоритетні напрями розвитку аграрного сектору економіки ЄС визначаються у результаті обговорень у яких беруть участь представники європейських екологічних організацій та фермерів, організацій захисту прав споживачів та тварин, транснаціональні компанії тощо [10]. При цьому Європейський Союз щорічно витрачає більше 40 млрд євро на реалізацію САП, тобто 45% свого бюджету, у той час як внесок сільського господарства у валовий внутрішній продукт ЄС становить тільки близько 2%. При цьому із всіх витрат ЄС на проведення Спільної аграрної політики 80% йдуть на дотації для підтримки цін і доходів селян [4; 11].

Одним з головних механізмів у системі державного регулювання аграрного ринку в країнах ЄС є підтримка відповідного рівня цін і цінової рівноваги. Система регулювання цін спрямована на підтримку їх на рівні, що дозволяє товаровиробникам не тільки відшкодувати власні витрати на виробництво, а й вести розширене відтворення [4].

Як базові інструменти політики захисту національних сільгоспвиробників у країнах ЄС застосовуються митні збори й компенсаційні платежі, які покривають різницю між внутрішніми й імпорнтними цінами, а також компенсаційні платежі експортерам сільськогосподарської продукції, які дозволяють вивозити сільськогосподарську продукцію з цих країн на світовий ринок, де склалися більш низькі ціни. Так, наведена система перетворила ЄС у великого експортера продуктів харчування за ненайкращих умов виробництва [4].

З метою регулювання цін на сільськогосподарську продукцію в окремих країнах ЄС функціонують окремі спеціалізовані інституції. Наприклад, у Польщі з метою стабілізації ринку й захисту доходів фермерів через встановлення інтервалу припустимого коливання ринкових цін на внутрішньому ринку створено Агентство аграрного ринку, що надає гарантовані кредити на закупівлю цих продуктів за мінімальними цінами, виплачуючи їм 45% мінімальної ціни. Агентство також встановлює експортні субсидії на експорт продукції [82]. У Чехії функціонує Державний сільськогосподарський інтервенційний фонд, діяльність якого спрямована на: здійснення інтервенційних закупівель визначених видів

продукції за інтервенційною ціною; фінансування зберігання та, у випадку необхідності, переробку продукції, закупленої за інтервенційною ціною; реалізацію нагромаджених запасів продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках; надання субвенцій для підтримки експорту, запровадження системи виробничих квот [2]. Контроль за формуванням цін в Іспанії здійснюється Великою радою з цін при Міністерстві економіки та фінансів, яка за своєю суттю є робочим органом Урядової комісії з економічних питань [8].

У ЄС функціонує спеціалізована система сільськогосподарського кредитування, яка має свою специфіку у різних країнах. Наприклад, у Великобританії немає спеціалізованої системи аграрних кредитів, і фермерські господарства підтримуються за допомогою державних субсидій. У Німеччині, Бельгії, Данії, Франції, навпаки, історичний розвиток фермерського укладу привів до створення спеціалізованих установ кредитування фермерів.

До загальних для ЄС норм організації та регулювання ринків сільськогосподарської сировини і продовольства слід віднести контроль за наданням бюджетних дотацій, а також загальноєвропейські заходи, спрямовані на забезпечення доходів виробників, підтримання на певному рівні роздрібних цін, що дозволяє уніфікувати умови конкуренції як у галузі виробництва, так і у сфері збуту [6]. Заходи спрямовані на придбання техніки, меліорацію земель, модернізацію ферм. Відповідно до її принципів будь-яка інша допомога, що створює умови найбільшого сприяння в окремій країні, заборонена. Наприклад, у Німеччині від оподаткування звільняються кооперативи, що виробляють екологічно чисту продукцію, особливо якщо вони працюють на альтернативних джерелах енергії [5; 7].

В ЄС здійснюється допомога у формі субсидій виробникам високоякісних сортів пшениці, що обмежує площі вирощування зернових відповідно до встановлених квот; виробникам «малого зерна» (рис, ячменю, вівса, кукурудзи тощо); дотується до 50% ціни молока, виробленого в межах установлених квот [9]. Так, фермери Франції одержують субсидії на підвищення ефективності виробництва, поліпшення умов життя, під виведення орних земель із

сільськогосподарського виробництва, на підтримку родючості земель, компенсаційні виплати за роботу в районах з несприятливими природними умовами [4].

Спільна аграрна політика ЄС передбачає використання для регулювання аграрного ринку такий інструмент, як квотування. Сутність його в тому, що підтримка цін на продукцію веде до її надвиробництва, тому вводяться квоти на виробництво її певних видів (молоко, цукор, спирт, крохмаль) з метою збереження високого рівня внутрішніх цін, недопущення надвиробництва, а також зниження витрат з бюджету ЄС [4].

Майже всі країни ЄС половину національних сільськогосподарських бюджетів витрачають на структурну політику, а саме на модернізацію і укрупнення ферм, поліпшення землі та інших сільськогосподарських ресурсів, поліпшення оперативної діяльності фермерів, скорочення виробничих витрат і розвиток несприятливих районів. Наприклад, Великобританія спрямовує на програми модернізації майже третину свого сільськогосподарського бюджету, а Нідерланди та Люксембург – менше 10 % [5].

Інший інструмент, який підсилює конкурентоспроможність на рівні фермерських господарств – це допомога для молодих фермерів. Цей інструмент був запроваджений, тому що країни ЄС зіткнулись із старінням сільського населення (тільки 14 % фермерів ЄС у віці до 40 р.). З 2015 р. всі молоді фермери, що входять в сектор мають можливість отримати додаткову виплату [12].

Політика ЄС спрямована на підвищення конкурентоспроможності сільського господарства: посилена правова основа розширює можливості для колективних переговорів (в деяких секторах) і контрактів на поставку (для всіх галузей), а також вводить тимчасове звільнення від певних правил конкуренції в періоди ринкової нерівноваги [10].

В ЄС підтримується створення і функціонування груп місцевих активістів (лідерів громад), які мобілізують місцеве населення для розробки і реалізації комплексних місцевих стратегій розвитку на демократичних засадах (програма “LEADER”) [1].

Таким чином, з огляду на євроінтеграційні прагнення України, можна стверджувати, що вітчизняне інституціональне середовище в аграрному секторі економіки перебуває у стадії свого становлення та потребує посиленої підтримки з боку держави, а також вивчення та адаптації кращих світових практик у даній сфері. Досвід країн ЄС є корисним, насамперед, з огляду на комплексне використання прозорої системи інструментів державного впливу, розбудови принципово нової схеми взаємодії держави, господарюючих суб'єктів та громадських організацій, визначення «правил гри» щодо забезпечення досягнення інтересів суспільства на основі побудови системи коротко-, середньо- і довгострокових пріоритетів розвитку аграрного сектору економіки..

Список використаних джерел:

1. Бородіна О. М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з європейською політичною практикою / О. М. Бородіна // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 48-61.
2. Губені Ю. Е. Інтервенційний сільськогосподарський фонд як інституція регулювання аграрного ринку в Чехії / Ю. Е. Губені // Економіка АПК. – 2004. – № 10. – С. 150–154.
3. Кобута І. Політика деяких країн у ціноутворенні на сільськогосподарську продукцію / І. Кобута, Н. Сеперович. – Пропозиція. – 2000. – № 10. – С. 110-111.
4. Майстро С. В. Сутність т анапрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / С. В. Майстро. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf>.
5. Пономаренко С. В. Форми і методи регулювання сільськогосподарств: світовий досвід [Електронний ресурс] / С. В. Пономаренко. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/nvgeci/article/viewFile/24032/21563>.
6. Притула Н. М. Особливості ціноутворення на сільськогосподарську продукцію в економічно розвинутих країнах / Н. М. Притула // Держава та регіони. – 2012. – № 4. – С. 184–188.

7. Саблук П. Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / П. Т. Саблук, Д. Я. Карич, Ю. С. Коваленко. - К.: ІАЕ УААН. - 2002. - 190 с.
8. Стратегічна напрямки інституційного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні. – К. : НІСД, 2014. – 45 с.
9. Ульянченко Ю. О. Державне регулювання аграрного ринку в країнах ЄС і США: досвід для України [Електронний ресурс] / Ю. О. Ульянченко. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVu_2007_2_56.pdf.
10. Шibaєва Н. В. Еволюція спільної аграрної політики ЄС [Електронний ресурс] / Н. В. Шibaєва, Т. М. Квятко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2015. – Вип. 162. – С. 306-315.
11. Шпаар Д., Беме К. Реформа Общей аграрной политики в Евросоюзе и ее последствия для ФРГ / Д. Шпаар, К. Беме // АПК: экономика, управление. - 2004. - № 7. - с. 67-76.
12. Overview of CAP Reform 2014-2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policybriefs/05_en.pdf.
13. The European Union's Common Agricultural Policy: Pressures for Change. United State Department of Agriculture. International agriculture and trade reports [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ers.usda.gov/topics/international-markets-trade/countries-regions/european-union/common-agricultural-policy.aspx>.

СКЛАДОВІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Бюджет є одним з основних інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів, розробка основних напрямів формування та використання бюджетних коштів, здійснюється виходячи з необхідності виконання завдань, які стоять перед суспільством на певному етапі його розвитку. Становлення бюджетних відносин відбувається внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їх впливу, однак слід зазначити, що можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин.

Бюджетна політика є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць. Обсяг і структура дохідної і видаткової частини бюджету справляє досить значний вплив як на окремі галузі, так і на економіку в цілому.

Основними задачами, які необхідно виконати для реалізації поставлених цілей є: застосування рейтингової оцінки до структуризації доходів бюджету з огляду на управління ними, виокремлення критерію структуризації, присвоєння рейтингів, формування групи доходів залежно від фіскального значення та ступеня складності в управлінні, запропонування стратегії управління для кожної з них. Ідея ґрунтується на тому, що види доходів бюджету мають різну фіскальну значимість і ступінь складності в управлінні з позицій їх мобілізації. Особливо яскраво це проявляється стосовно податкових платежів.

Бюджетна політика – це цілеспрямована діяльність держави (в особі органів державної влади і місцевого самоврядування) щодо регулювання бюджетного процесу, управління бюджетним дефіцитом, а також використання бюджетної

системи для реалізації завдань економічної політики в країні.

Бюджетна політика як складник фінансової, тісно взаємодіючі з податковою, грошово-кредитною, обліковою, інвестиційною та валютною політикою, відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності в державі, що є передумовою розвитку виробництва, підвищення його ефективності, підтримання підприємницької активності та підвищення добробуту населення [2].

Важливою передумовою для розробки оптимальної моделі бюджетної політики та ефективного механізму її реалізації є необхідність врахування зовнішніх і внутрішніх чинників.

До зовнішніх чинників треба віднести залежність держави від економічних взаємовідносин з іншими державами щодо поставок палива, сировини, матеріалів, обміну технологіями, експортних можливостей самої держави, її інтеграції зі світовими системами тощо [4].

До внутрішніх чинників, які суттєво впливають на бюджетну політику, можна віднести: економічні – пов'язані з макроекономічними процесами, що відбуваються в сфері суспільного виробництва; соціальні – пов'язані з особливостями відтворення робочої сили та населення країни в цілому, це перш за все: кошти на освіту, охорону здоров'я, соціально-культурні заходи, соціальний захист населення, обсяг і рівень заробітної плати тощо; політичні – пов'язані із забезпеченням обороноздатності держави і підтримкою внутрішнього правопорядку, укріплення законодавчої та виконавчої влади [4].

Основними проблемами, що потребують розв'язання і пов'язані з бюджетним процесом, є:

- максимально точне визначення обсягу ВВП, враховуючи інші макроекономічні показники: інфляцію, виробництво товарів, споживання, нагромадження;

- впровадження науково обґрунтованих розрахунків прибуткової частини бюджету, оскільки останнім часом постійно завищувалася дохідна частина бюджету за рахунок необґрунтованих прогнозних обсягів промислового

виробництва, коштів від процесу приватизації, платежів від ренти, що фактично не досягалися [1].

Бюджетний механізм – це сукупність конкретних форм бюджетних відносин, методів мобілізації і витрачання бюджетних коштів. Через бюджетний механізм держава регулює економіку, стимулює виробничі і соціальні процеси [4].

До бюджетних методів регулювання економічних і соціальних процесів відносяться:

1. податки, які впливають на розвиток виробництва товарів, попит і пропозицію на них;

2. бюджетне фінансування загальнодержавних програм, що забезпечують розширення виробництва і вдосконалення його структур; розвиток соціальної сфери, соціальний захист громадян;

3. фінансова підтримка окремих галузей і підприємств для вирівнювання економічних умов їх функціонування або прискореного розвитку (через субвенції, пільгові, безпроцентні кредити і ін.);

4. створення за рахунок бюджетних коштів спеціальних фондів, резервів для попередження диспропорцій в розвитку економіки [5].

Становлення бюджетних відносин відбувається внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їх впливу, однак слід зазначити, що можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Бюджетна політика є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави. Обсяг і структура дохідної і видаткової частини бюджету справляє досить значний вплив як на окремі галузі, так і на економіку в цілому.

Бюджетне фінансування – надання в безповоротному порядку коштів з бюджету господарюючим суб'єктам для повного або часткового покриття їх

витрат [4].

Нині застосовуються два методи бюджетного фінансування:

1. Метод єдиного казначейського рахунку.
2. Метод перерахування бюджетних коштів з поточних рахунків місцевих бюджетів на рахунки головних розпорядників бюджетних коштів [2].

Отже, послідовна реалізація механізму міжбюджетних відносин нині ускладняється браком бюджетних коштів.

Наші законодавці при формуванні чинної податкової системи не мали чітко сформульованих принципів розмежування доходів між бюджетами рівнів. У результаті незрозумілими є причини, що зумовлюють віднесення податків, зборів та інших обов'язкових платежів до тієї чи іншої групи.

Першим важливим кроком в удосконаленні системи бюджетних, відносин має бути закріплення відповідальності за фінансування різних видів державних витрат і формування нормальних взаємовідносин із виконання видаткової частини бюджету. При закріпленні бюджетних повноважень між рівнями системи основне питання полягає в тім, влада якого рівня повинна забезпечувати виконання різного роду державних функцій із фінансування видатків і надання послуг.

Вперше до бюджетного законодавства внесені чіткі норми, які регламентують державні запозичення, визначають умови надання державних гарантій у структурі державного боргу та видатках бюджету, дають дозвіл на кредитування й здійснення фінансових інвестицій коштів державного бюджету.

Основою збільшення доходної частини бюджету повинна стати ефективна система оподаткування та збору податків при одночасному суттєвому скороченні пільг щодо оподаткування, запровадження державних цінних паперів для покриття дефіциту бюджету тощо.

Зменшення витратної частини бюджету повинно здійснюватися за рахунок скорочення витрат на утримання апарату державного управління, переведення багатьох його структур на госпрозрахунок, ліквідації дотацій збитковим (не з вини держави) підприємствам та фінансування капітальних вкладень у неперспективне виробництво.

Потрібно уточнити та контролювати адресність використання коштів соціальних програм і відповідність бюджетних асигнувань соціальним нормативам.

Бюджетний механізм є активним інструментом реалізації бюджетної політики. Тому перехід на ринкові відносини, зміни, які відбуваються в пріоритетах бюджетної політики, потребують радикальних змін і в бюджетному механізмі.

Також потрібно ліквідувати дефіцит зовнішньої торгівлі та зменшити заборгованість держави шляхом стимулювання експорту та оптимізації імпорту.

Бюджетною політикою на теперішньому етапі розвитку передбачається підвищити стійкість фінансової системи через чітке розмежування державного і місцевих бюджетів та бюджетів державних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д. Державні фінанси. Навчальний посібник / В. Д. Базилевич. - К.: вид-во «Атіка», 2010. - 389 с.
2. Єпіфанов А. О. Бюджет і фінансова політика України / А. О. Єпіфанов. - К. : вид-во «Наукова думка», 2011. - 344 с.
3. Киселева Е. А. Макроэкономика: Конспект лекций : Учебное пособие/ Е. А. Киселева. - М.: вид-во «Эксмо», 2010. – 178 с.
4. Кравченко В. Д. Фінанси України / В. Д. Кравченко. - К. : «Знання», 2012. – 284 с.

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Забезпечення здоров'я і благополуччя людини є головною метою державної соціальної політики. Саме турбота про здоров'я населення вважається показником цивілізованості держави. Реалізація прав людини на якісні медичні послуги обумовлює спрямування соціальної політики держави в Україні на реформування існуючої системи охорони здоров'я і створення ефективної національної моделі.

Джерелом для визначення шляхів реформування медичної галузі може стати досвід розвинутих країн світу. У світовій практиці охорони громадського здоров'я та медичного забезпечення на сьогодні існують чотири основні моделі системи охорони здоров'я. Це модель переваги споживачів (приватна система охорони здоров'я), модель Бісмарка (соціально-орієнтована система охорони здоров'я), модель Беверіджа (державна система охорони здоров'я) та модель Семашка. Кожна зі згаданих моделей має свої переваги й недоліки.

Модель переваги споживачів характеризується значними ризиками. Усі суб'єкти у такій моделі (страхові компанії, надавачі та споживачі медичних послуг) взаємодіють як вільні суб'єкти ринку. Медичне страхування здійснюється на приватній основі, хоча і забезпечується через роботодавців шляхом добровільних внесків. Страхування здоров'я частини населення, яка не застрахована за місцем роботи, забезпечується урядом. До переваг цієї моделі слід віднести наявність стимулів для розвитку професіоналізму медичних працівників; забезпечення високої якості медичної допомоги; мобільність ресурсів та інтенсивний розвиток нових медичних технологій. Суттєвими недоліками моделі є, перш за все, величезні соціально-економічні втрати (більше 30 млн. американців не мають адекватного медичного страхування) і нестримне зростання суспільних витрат на охорону здоров'я.

Модель Бісмарка базується переважно на обов'язковому соціальному страхуванні відповідно до визначеного рівня доходу, система охорони здоров'я фінансується через цільові внески роботодавців і працівників, а також через бюджетні субсидії із загальних або цільових надходжень. Одним з головних принципів медичного страхування є соціальна солідарність та субсидіарність, а ризики окремих груп населення розподіляються на все населення. У соціальному страхуванні зазвичай практикується детальний перелік видів послуг, що компенсуються, а розміри внесків встановлюються на доступному для населення рівні. Перевагою цієї моделі є незалежність страхових фондів. Управління останніми відбувається через державні чи приватні страхові компанії, діяльність яких строго регламентована. Недоліками такої системи є проблеми зі стримуванням витрат, можливість зростання вартості медичних послуг, високий рівень адміністративних витрат.

У моделі Беверіджа фінансування здійснюється переважно за рахунок державного бюджету, внески збираються через загальну податкову систему на центральному, регіональному чи місцевому рівнях. Рішення щодо загального обсягу фінансування приймається у процесі планування витрат державного бюджету в цілому. Усі громадяни охоплюються страхуванням, яке забезпечує отримання уніфікованого обсягу медичних послуг. Відповідальність за розподіл бюджету між надавачами медичних послуг несуть переважно регіональні органи охорони здоров'я. У цій моделі головна роль у забезпеченні фондами належить державному сектору. Модель Беверіджа може бути дуже ефективною в обмеженні загальних витрат і, у разі належного управління нею, мати менші адміністративні витрати, ніж страхова система. Найсуттєвішим недоліком цієї системи є бюрократичність адміністрування, значна залежність від структури та обсягу коштів державного бюджету. Така система характеризується відсутністю зацікавленості в економії всіх видів ресурсів та стимулів до підвищення якості медичної допомоги і задоволення потреб споживачів.

Система охорони здоров'я, побудована за моделлю Семашка, фінансується виключно з державного бюджету, базується на загальних податках,

контролюється державою через систему централізованого планування та характеризується відсутністю приватного сектора. Недоліками цієї моделі є бюрократичні та адміністративно-командні методи управління охороною здоров'я та відсутність економічних важелів управління. На сьогодні більшість країн цієї моделі охорони здоров'я перебувають на різних етапах переходу до системи соціального страхування чи до комбінованої системи.

Національні системи охорони здоров'я базуються на поєднанні різних джерел формування сукупного бюджету, але у кожній країні переважає якийсь один із механізмів фінансування [1]. Залежно від того, який механізм превалює в системі охорони здоров'я, його відносять до певної моделі.

Як показує міжнародний досвід, реформа системи охорони здоров'я є непростим процесом, оскільки стосується всіх громадян, до її реалізації причетно багато інституцій, що часто мають суперечливі інтереси. Реформа охорони здоров'я вимагає аналізу існуючої системи та чіткого бачення нової концепції, виходячи з реальних економічних, культурних та політичних особливостей України. Потрібно також врахувати світовий досвід, у першу чергу країн, досягнення яких визнані світовою спільнотою (Франція, Італія, ФРН, Фінляндія, Австрія тощо), а також тих держав, які відносно недавно пройшли шлях такого реформування (Польща, Естонія, Чехія тощо).

При проведенні аналізу національних систем медичного обслуговування світу Всесвітньою організацією охорони здоров'я найкращою була визнана французька. Головною тенденцією системи охорони здоров'я Франції є її централізований характер. Діяльність в галузі підтримки здоров'я населення держави контролює Міністерство праці та соціального забезпечення. Одним із джерел фінансування лікувально-профілактичних закладів є кошти обов'язкового медичного страхування, що надаються єдиною страховою організацією країни – Національною лікарняною касою [2]. Друге місце після Франції займає Італія, систему охорони здоров'я якої можна поділити на три рівні: національний (Міністерство охорони здоров'я), регіональний та місцевий. Фінансування галузі здійснюється частково за рахунок держави, частково – за рахунок пацієнтів, які

сплачують, наприклад, за виписку рецептів. Також у країні працюють страхові компанії, що надають послуги добровільного медичного страхування [3].

Характерною рисою системи охорони здоров'я Німеччини є незалежність від державного бюджету, внаслідок того, що система медичного страхування самостійно забезпечує усі фінансові потреби галузі. Кожний громадянин країни повинен бути застрахований на умовах обов'язкового медичного страхування або добровільного страхування [2].

Особливостями системи охорони здоров'я Фінляндії є фінансування за рахунок податків (як державних, так і місцевих), надання переважної більшості медичних послуг державними закладами й установами муніципального управління. У країні сформовано два рівні системи охорони здоров'я: центральний та місцевий. Ця система внаслідок проведення реформи державних субсидій стала менш централізованою [3].

Централізована система охорони здоров'я функціонує у Бельгії. Фінансування галузі здійснюється більшою мірою за рахунок соціальних внесків (55%), а також державних дотацій (40%). П'ять страхових компаній та одна громадська організація (допоміжна страхова каса) забезпечують усю роботу з обов'язкового медичного страхування населення.

У Австрії керівництво медичною галуззю здійснює міністерство охорони здоров'я й охорони навколишнього середовища, яке не має безпосередніх повноважень щодо служб на місцях. Вони є підпорядкованими місцевим органам управління. Відповідно до федеральної конституції уряди земель функціонують автономно та несуть повну відповідальність за забезпечення населення медичними послугами. Система медичного страхування в країні має три рівні: соціальне страхування, державне соціальне забезпечення певних категорій та соціальна допомога, надавана на рівні земельного уряду [2].

У структурі управління охороною здоров'я Норвегії виділяють три рівні: національний регіональний та місцевий. Фінансування галузі здійснюється в основному за рахунок бюджетних надходжень держави, що складає близько 85% [5]. Органи центральної влади розробляють політику зазначеної галузі,

відповідальність за надання медичних послуг несуть регіональні управління, а на місцевому рівні здійснюється фінансування медичної допомоги населенню [4]. До децентралізованих належить і система охорони здоров'я Польщі. Адміністративна реформа надала державним лікарням самостійність. Фінансування медичної допомоги здійснюється за рахунок регіональних державних страхових фондів. Основними типами медичних закладів у країні є публічні (колишні державні) та приватні.

Система охорони здоров'я Естонії характеризується децентралізованим управлінням та фінансуванням через соціальне медичне страхування, але у 1990 р. було проведено часткову централізацію з переходом загального планування під контроль Міністерства соціального забезпечення, чим було обмежено функції округів [3]. Як і в більшості країн, система охорони здоров'я у Болгарії характеризується децентралізованістю та наявністю обов'язкового медичного страхування. Великий внесок у реформування медичної галузі здійснило прийняття наступних законів [5]: 1. «Про страхування на випадок хвороби», в межах реалізації якого було створено Національний фонд обов'язкового медичного страхування; 2. «Про професійні організації лікарів і стоматологів», за яким професійні асоціації отримали більший вплив на процес прийняття рішень щодо їх безпосередньо діяльності; 3. «Про заклади охорони здоров'я», яким встановлюються категорії медичних закладів.

У Чехії успішно функціонують як державні та і недержавні заклади охорони здоров'я, які фінансуються страховими агентствами. При потребі отримати медичну допомогу кожен громадянин країни має можливість звернутися лише до тих лікарів, які співпрацюють із агентством, у якому ця людина застрахована [3].

Представлені матеріали дають змогу побачити, по-перше, що у переважній більшості країн система охорони здоров'я має децентралізований характер, по-друге – в усіх без виключення країнах у тому чи іншому вигляді застосовується медичне страхування на випадок хвороби чи інвалідності. Хоча цікавим є той факт, що у Франції, система охорони здоров'я якої визнана найкращою не тільки серед країн ЄС, а й світу – централізована. Необхідно підкреслити, що для

визначення рівня проблем, пов'язаних із здоров'ям, у країнах ЄС регулярно проводяться опитування та формуються загальнодержавні звіти щодо стану здоров'я, фізичного здоров'я, психологічного здоров'я, вживання шкідливих речовин, харчування тощо.

Таким чином, аналіз організації систем охорони здоров'я в країнах ЄС показав, що шлях до формування в Україні ефективної моделі охорони здоров'я полягає у створенні й розвитку соціального страхування, налагодженні взаємодії держави, приватного сектора й самих громадян. Необхідно також підкреслити, що дуже великі повноваження у сфері охорони здоров'я згаданих країн належить місцевій владі і органам місцевого самоврядування, а за державою залишається питання загального планування, а також фінансового і правового контролю. Світовий досвід є прийнятним джерелом ідей, але потрібно пам'ятати, що стратегія, яка впроваджується в інших країнах, завжди потребує оцінки у відповідному контексті.

Список використаних джерел:

1. Лукьянчук Е. Медицинское страхование в ЕС, или На вкус и цвет товарищей нет? / Е. Лукьянчук // Еженедельник АПТЕКА. – 2012. – № 2.
2. Медицинское страхование за рубежом (обзор печати) // Вопросы экономики и управления для руководителей здравоохранения. – 2004. – № 5 (41). – С. 67–78.
3. Нонко В. Иноземный досвід медичного страхування / В. Нонко // Главный врач. – 2002. – № 4. – С. 42–44.
4. Фірсова О. Система охорони здоров'я Норвегії, особливості її організації на муніципальному рівні: досвід для України / О.Д. Фірсова // Економіка та держава. – 2011. – № 1. – 100–104.
5. Johnsen J., Roth J. Health System in Transition: Norway. – Copenhagen : WHO Regional Office for Europe on health of the European Observatory on Health system and Policies. – Vol. 8. – 2006. – №1. – 187 p.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Незалежно від типу економічної системи та способу організації суспільних відносин, у будь-якій державі, банківська система відіграє ключову роль. Адже саме вона забезпечує економіку необхідним обсягом фінансових ресурсів, забезпечуючи вільний рух капіталу, розрахунки суб'єктів господарювання, кредитування економіки, а також реалізацію цілого ряду інших функцій та завдань. Без розвинутої банківської системи неможливо навіть уявити собі розвинуту економіку держави.

Сьогодні банківська система України – це один із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочате раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку. Саме банки відіграють основну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного переливу капіталів, нагромадженні коштів для структурної перебудови економіки, приватизації й розвитку підприємств.

Банк – це фінансова установа, яка акумулює тимчасово вільні грошові кошти (вклади), надає їх у тимчасове користування у формі кредиту (позики), виступає посередником у взаємних платежах і розрахунках між підприємствами, установами або окремими особами, регулює грошовий обіг у країні, включаючи випуск (емісію) нових грошей.

Усі банки як фінансові установи організаційно і функціонально упорядковані в банківську систему – сукупність різних видів національних банків і кредитних установ, що діють у межах грошово-кредитного механізму. Кожний елемент банківської системи відіграє важливу роль у життєзабезпеченні ринкової системи.

Основне призначення банків – посередництво в переміщенні грошових засобів від кредиторів до позичальників і від продавців до покупців грошових ресурсів [1]. Для розвинутих країн світу характерна дворівнева банківська система. Перший рівень – центральний банк, другий – комерційні банки.

Головним елементом банківської системи є центральний банк. Він здійснює керівництво і контроль за функціонуванням та розвитком усієї банківської системи країни. В Україні це Національний банк України (НБУ), який разом зі своїми регіональними філіями є першим рівнем банківської системи і виконує функції резервної системи. НБУ є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, її емісійним центром, проводить єдину державну політику в галузі грошового обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці, організує міжбанківські розрахунки, координує діяльність банківської системи в цілому, визначає курс грошової одиниці відносно валют інших країн.

Національний банк визначає вид грошових знаків, їх номінал, відмінні ознаки і систему захисту. Національний банк України зберігає резервні фонди грошових знаків, дорогоцінні метали та золотовалютні запаси, накопичує золотовалютні резерви і здійснює операції з ними та банківськими металами. Національний банк України встановлює порядок визначення облікової ставки та інших процентних ставок за своїми операціями, дає дозвіл на створення комерційних банків шляхом їх реєстрації та видає ліцензії на виконання банківських операцій, встановлює банкам та іншим фінансово-кредитним установам нормативи обов'язкового резервування коштів.

Другий рівень – комерційні банки – основна ланка кредитної системи країни, у яку входять кредитні установи, що здійснюють різноманітні банківські операції для своїх клієнтів на засадах комерційного розрахунку. Головною метою функціонування комерційних банків є проведення банківських операцій. Останні являють собою діяльність із залучення та розміщення грошових коштів. З їх допомогою здійснюється взаємозв'язок між двома основними фігурами кредитного ринку - позичальником та кредитором.

Відповідно до виконуваних функцій усі операції комерційних банків можна поділити на три групи: пасивні та активні. Пасивні операції пов'язані із залученням коштів: продаж емітованих банком або куплених раніше цінних паперів, залучення коштів на депозитні рахунки, отримання кредитів від центрального та інших комерційних банків, продаж золота, валюти та інших цінностей. Активні операції приводять до розміщення залучених коштів: перерахування обов'язкових резервів на кореспондентський рахунок у центральному банку, видача кредитів різноманітним економічним суб'єктам, купівля цінних паперів, здійснення реальних інвестицій, купівля золота, валюти та інших цінностей.

Основний дохід банку утворює різниця між відсотковими платежами, отриманими від здійснення активних операцій і сплаченими по пасивних операціях [2]. Зміцненню банківської системи сприятиме розробка і прийняття комплексної програми фінансового оздоровлення українських банків. Важливо домогтися, аби національні гроші виконували функції накопичення. Однак це залежить не тільки від банківської системи, а переважно від економічної політики уряду. В інтересах держави, щоб українські громадяни зберігали свої грошові заощадження в українських банках без страху їх втратити. Здійснити це можна лише за умов встановлення довіри до банківської системи з боку українського інвестора [3]. Разом з тим, для подальшого успішного розвитку банківської системи, на наш погляд, в першу чергу має бути визначена стратегія розвитку фінансової системи України в цілому. банківської системи України , що відповідає поставленим завданням.

Список використаних джерел:

1. Банківський менеджмент : підручник / за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К. : Вид-во "Знання", 2005. – 831 с.
2. Вступ до банківської справи / за ред. І. М. Савлука. – К. : Вид-во "Лібра", 2008. – 344 с.
3. Дзюблюк О. В. Структурні аспекти вдосконалення банківської системи України //Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 11-18.

СУТНІСТЬ І ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У національній економіці постійно відбуваються кількісні і якісні зміни, які торкають усіх її сфер – виробництва, розподілу, обміну і споживання. Вирішальними при цьому стають зміни в виробництві національного продукту. Відомо, що, коли в процесі відтворення відбувається зростання обсягу чи якості національного продукту, то здійснюється економічне зростання.

Економічне зростання означає збільшення реального ВВП країни за рік порівняно з попереднім роком. Воно дає змогу повніше задовольняти потреби людей, скорочувати тривалість робочого дня і збільшувати час відпочинку, подовжувати тривалість освітньої і професійної підготовки молодого покоління, полегшує розв'язання проблеми обмеженості ресурсів. Загалом економічне зростання дає нації змогу повніше реалізувати поставлені економічні цілі та здійснювати нові виробничі й соціальні програми [2]. На макроекономічному рівні основними показниками динаміки економічного зростання є:

- зростання обсягу ВВП або НД;
- темпи зростання ВВП або НД в розрахунку на душу населення;
- темпи зростання промислового виробництва загалом за основними галузями та на душу населення.

Головним джерелом економічного зростання є фонд нагромадження.

Основною проблемою теорії економічного розвитку є збільшення обсягу виробничих потужностей або ВВП за повної зайнятості. Повна зайнятість не означає абсолютної відсутності безробіття. Безробіття – різниця між кількістю осіб, що на певний момент є робочою силою, і кількістю осіб, задіяних у виробництві.

До основних чинників зростання переважно відносять: працю (кількість і

якість трудових ресурсів); землю (кількість і якість природних ресурсів); капітал (капіталовкладення або інвестиції) з урахуванням технічного рівня засобів виробництва, який забезпечується науково-технічним прогресом; підприємницькі здібності. Їх розуміють не тільки як господарську діяльність підприємців, а й як господарський механізм, який може сприяти або гальмувати економічний розвиток [1].

Розрізняють два типи економічного зростання: екстенсивний та інтенсивний. Екстенсивний тип полягає в тому, що збільшення обсягу виробництва досягається в основному за рахунок залучення у виробництво додаткових трудових, матеріальних та фінансових ресурсів при незмінній продуктивній силі праці. Інтенсивний тип має місце тоді, коли збільшення обсягу виробництва відбувається за рахунок раціонального використання всіх видів ресурсів. Воно пов'язане з упровадженням нових технологій і підвищенням продуктивності праці. Це означає, що зменшуються затрати ресурсів на виробництво одиниці продукції.

Послідовник Кейнса, англійський економіст Рой Харрод у спробі подолати кейнсіанську статичну модель розробив динамічний варіант теорії економічного зростання. «Динаміка», за Харродом, передбачає стійкий темп зростання протягом тривалого часу на відміну від «статики», що передбачає просте відтворення (або таке зростання, чи скорочення виробництва, яке має епізодичний характер). Харрод виходить з того, що підставою економічного зростання є три фактори: робоча сила, випуск продукції або дохід на душу населення, розмір наявного капіталу. Для розробки своєї моделі він запровадив такий показник науково-технічного прогресу, як капіталомісткість, тобто відношення величини капіталу до обсягу випуску продукції [3].

Цікавим для розгляду є підхід Р. Солоу, де виокремлюються наступні характерні риси моделі економічного зростання: врахування трьох факторів: запасу капіталу (на одного працівника, тобто капіталоозброєності), зростання населення та технологічного прогресу; визначення факторів короткострокової дії (запас капіталу і зростання кількості населення) та довгострокової дії

(технологічний прогрес); надання пріоритетного значення не зростанню продукту як такого (Y), а зростанню продуктивності праці ($y = V / L$); визнання існування стійкого рівня капіталоозброєності [5].

Розрізняють мінімально необхідні та максимально допустимі межі регулювання. Нижні межі спричинені неспроможністю ринкового механізму саморегулювання економіки розв'язати багато важливих для наступного розвитку економічної системи проблем. Без державного втручання економічна система, а отже підсистема ринкового саморегулювання, існувати не може.

Складнішою є проблема щодо верхніх меж державного регулювання економіки. З одного боку, виникає можливість майже повного витіснення ринкових важелів регулювання і встановлення централізованої системи управління економікою з одного центру, що призводить до виникнення адміністративно-командної або державної економіки, як це сталося в СРСР.

Державне регулювання економіки - комплекс форм та засобів централізованого впливу на розвиток економічних об'єктів та процесів з метою стабілізації економічної системи та її пристосування до умов, що змінюються, передусім до потреб та законів розвитку основної продуктивної сили [4].

Список використаних джерел

1. Харазішвілі Ю. Модель зростання та сценарний аналіз розвитку економіки України / Ю. Харазішвілі. – Місто.: Банківська справа, 2008.- 269 с.
2. Попович З. Економічне зростання і перспективи інноваційного розвитку // З. Попович. – Економіка України. – Місто. : Вид-во, 2006. – 177 с.
3. Понеділко В. Критерій інтенсивного економічного зростання // В. Понеділко. – Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. - 2004. - 144 с.
4. Навчання та вдосконалення - запорука економічного зростання / А. Г. Веретільник // Євробюлетень. – Місто : Вид-во, 2005. - 256 с.
5. Столерю Л. Равновесие й экономический рост (Принципи макроэкономического анализа) / Л. Столерю. - М. : Статистика, 2009. - 471 с.

**НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН
ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ЗАБУДОВІ ТЕРИТОРІЇ**

Дієві механізми державного регулювання земельних відносин у сфері містобудування є запорукою вільної реалізації прав юридичних та фізичних осіб на забудову територій, виступають підґрунтям до залучення інвестицій в усі сфери економіки. Тому актуальним завданням залишається вдосконалення механізмів державного регулювання земельних відносин у сфері містобудування, особливо це стосується адміністративно-організаційного механізму.

Конституція України визначає землю як основне багатство українського народу [1], земельні відносини є основою процесів містобудування та відіграють важливу роль у функціонуванні національної економіки України. Саме тому вивченню питань землекористування, земельних відносини і залежних від них економічних процесів та державного регулювання в земельній сфері, вивченню суміжних процесів приділено увагу в працях низки науковців та дослідників, зокрема: М. Корецького [2], М. Латиніна [3], А. Кузнецова [4], С. Майстра [5] та інших. Разом з тим питання функціонування механізмів державного регулювання земельних відносин у сфері містобудування вивчено не достатньо, в тому числі і напрями вдосконалення адміністративно-організаційного механізму.

Адміністративно-організаційний механізм функціонує за допомогою сукупності адміністративних та організаційних інструментів, які формуються та реалізуються органами державної влади та місцевого самоврядування у спосіб встановлений нормативно-правовими актами.

За допомогою адміністративно-організаційного механізму відбувається взаємодія між елементами системи органів влади (суб'єктів регулювання) та

суб'єктів землекористування та містобудування, реалізація державної земельної політики та безпосередньо здійснюється державне регулювання земельних відносин у містобудівній сфері. Вказаний механізм безпосередньо забезпечує реалізацію заходів спрямованих на управління містобудівними процесами в державі.

Важливу складову у функціонуванні адміністративно-організаційного механізму займає складова прокурорського нагляду, за допомогою якої функціонує інструмент відповідальності за порушення норм законодавства посадовими особами органів які є суб'єктами земельних правовідносин.

Разом з тим, варто зауважити, що значна кількість посадових осіб як органів Державного агентства земельних ресурсів так і органів місцевого самоврядування не мають достатнього рівня мотивації, це на нашу думку є одним з підґрунть до вчинення незаконних дій та корупційних правопорушень, що в значній мірі негативно впливає на функціонування досліджуваного механізму та взаємовідносини в цілому.

До того ж, процедура отримання земельної ділянки для містобудівних потреб та подальша процедура оформлення документів на будівництво є занадто бюрократизована, перевантажена та незрозуміла для широкого кола забудовників (інвесторів). Це в якійсь мірі негативно впливає на розвиток територій та приток інвестицій в населені пункти.

З метою розв'язання проблем адміністративно-організаційного механізму державного регулювання земельних відносин в містобудуванні необхідно сформувати основні напрями вдосконалення цього механізму. Отже, пропонуємо такі основні напрями вдосконалення адміністративно-організаційного механізму:

1. Підвищення рівня дотримання принципів права під час реалізації заходів державного регулювання земельних відносин у сфері містобудування.

2. Формування організаційних заходів спрямованих на створення системи мотивації для посадових осіб, які беруть участь у державному регулюванні земельних ресурсів в містобудуванні.

3. Формування організаційних заходів спрямованих на зниження рівня

корупційних ризиків під час регулювання земельних відносин в містобудуванні.

4. Вироблення адміністративно-організаційних заходів спрямованих на підвищення рівня практичного правозастосування при реалізації державної політики у сфері земельних відносин в містобудуванні.

5. Формування адміністративно-організаційних заходів, спрямованих на поліпшення рівня роботи органів прокуратури щодо нагляду за додержанням земельного та містобудівного законодавства та унормування заходів організаційного спрямування.

6. Удосконалення організаційного рівня захисту прав та законних інтересів учасників земельних правовідносин у сфері містобудування.

7. Підвищення адміністративно-організаційного рівня забезпечення необхідними засобами та фінансами органів влади – учасників земельних відносин.

Таким чином, указані напрями у разі комплексної реалізації напрямів до вдосконалення правового механізму державного регулювання земельних відносин в містобудуванні, мають вирішити основне завдання спрямоване на розвиток державного регулювання земельних відносин в містобудуванні, а саме – підвищити рівень залучення інвестицій та створити ефективну систему планування і забудови територій в державі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія / М. Х. Корецький. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 260 с.

3. Кузнецов А. О. Інноваційні технології в державному регулюванні соціально-економічного розвитку регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / А. О. Кузнецов. – Х., 2006. – 20 с.

4. Латинін М. А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання : моногр. / М. А. Латинін; Нац. акад. держ. упр. при Президентові

України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 2006. – 320 с.

5. Майстро С. В. Державне регулювання аграрного ринку України в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / С. В. Майстро. – З., 2009. – 43 с.

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЖИТТІ КРАЇНИ

За даними Державного комітету статистики, кількість пенсіонерів у 2011 році збільшилась на 16,9 тис. осіб, у 2012 році порівняно із попереднім періодом кількість пенсіонерів зросла на 82,5 тис. осіб, а в 2013 році пішло зменшення пенсіонерів на 180,8 тис. осіб. В порівнянні з 2013 роком у 2014 році на 106,4 тис. осіб пенсіонерів стало менше. Це є наслідком збільшення пенсійного віку населення у зв'язку з прийняттям Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011р. № 3668-VI. Показник кількості пенсіонерів з розрахунку на 1000 населення становив: у 2010 році 299 осіб, у 2011 році – 300 осіб, а вже у 2012 році – 303 особи, в 2013 році – 317 осіб, а в 2014 році – 315 осіб [1].

Для постсоціалістичних країн і для України криза державної системи пенсійного забезпечення поглибилася через тіньову економіку та зниження дієвості державного механізму акумулювання внесків, низький рівень доходів населення, значні пільги в наданні пенсій, політичну і фінансово-економічну нестабільність тощо.

В умовах прагнення України набуття членства в Європейському Союзі важливо ознайомитися з європейськими підходами та механізмами державної політики щодо реформування солідарної пенсійної системи.

Як описав особливості закордонних пенсійних систем А. Новіков, у Швеції пенсійна реформа відбувалася з середини 1980-х протягом 15 років, яка розпочалася з дискусій і роз'яснювальної роботи та завершилась остаточною перебудовою всього пенсійного механізму [2]. У 1984 році була створена державна комісія, яка до кінця 1980-х років вивчала систему пенсійного забезпечення. Висновок комісії був таким: якщо нічого не міняти, то до 2020 року

система пенсійного забезпечення обов'язково наразиться на непереборні фінансові труднощі. На початку 1991 року був представлений звіт, в якому пропонувалося не міняти пенсійну структуру повністю, а запровадити індексацію, прив'язану до темпів економічного зростання, а не до цін; підвищити пенсійний вік і збільшити трудовий стаж для здобуття повної пенсії. Була сформована парламентська група з питань пенсійної реформи, до складу якої увійшли члени всіх партій, представлених на той час у парламенті Швеції. Групу очолював міністр соціальної політики. У 1994 році розпочалося публічне обговорення реформи, а в 2001-му році шведи отримували пенсію за новою схемою. Нині пенсійна система Швеції є однією з найкращих серед європейських країн.

А в Польщі, як зазначив І. Чапко, фактично було відмінено стару пенсійну систему і запроваджено нову. Процес реформування тривав лише 2 роки [3].

Було введено в дію модель, відповідно до якої внески за станом на початок дії нової системи обліковуються як умовно-накопичувальні, а внески, що сплачуються з 1 січня 1999 р., інвестуються приватними пенсійними фондами і платники отримують інвестиційний дохід. Завдяки такому порядку не потрібні трудові книжки.

У Польщі чітко запрацювала й медична комісія, що призвело до зняття багатьох пенсійних пільг. З 800 тисяч осіб, які мали право дострокового виходу на пенсію, залишилося 200 тисяч осіб. Для деяких категорій, наприклад шахтарів, достроковий вихід на пенсію залишився без змін, але для них створили нові стимули – після 15 років роботи під землею шахтарі могли змінити професію і продовжувати працювати.

Швидке старіння населення створює фінансове навантаження на державні пенсійні системи, тому багато країн продовжили період працездатності громадян за рахунок підвищення віку виходу на пенсію на 5-10 років, тобто 65 років для чоловіків і 60 років для жінок, у деяких країнах пенсійний вік став однаковим для чоловіків і жінок. Соціальним амортизатором відтермінування виходу на пенсію для громадян є підвищення розміру пенсії від 0,5 % до 10 % за додатковий рік (кожна країна встановлює власний коефіцієнт підвищення). Доведено, що

підвищення пенсійного віку на 1 рік скорочує пенсійні витрати на 5-10 % [4].

В умовах фінансово-економічної кризи вивчається доцільність збільшення кількості років по сплаті страхових внесків, що може позитивно позначитись на пенсійних виплатах як у межах солідарної пенсійної системи, так і накопичувальних рівнів. Е. Вайтхаус дослідив, що у Франції необхідна кількість років сплати пенсійних внесків поступово зростатиме з 40 до 41,5 до 2020 року та з 41,5 до 43 років у період з 2020 по 2035 роки. Нині пенсія доступна для тих, хто сплачував внески до Пенсійного фонду принаймні 40 років. У Бельгії до 2016 року необхідна кількість років сплати пенсійних внесків збільшиться з 35 до 40 років [5].

Як зазначає у своїй статті М. В. Кравченко, разом зі складними та здебільшого непопулярними рішеннями у сфері пенсійного забезпечення мають місце й абсолютно позитивні. Це стосується спрощення доступу до інформації про нарахування пенсії. Наприклад, кожен естонець може зі свого мобільного телефону у будь-який час перевірити стан власного пенсійного рахунку, про нарахування пенсії йому теж повідомляють через розсилку sms. У Франції, починаючи з 2016 року, кожна застрахована особа матиме єдиний електронний рахунок, який відображатиме всю інформацію щодо пенсії, а саме: історію сплати страхових внесків та прогнозовані пенсійні виплати за різними програмами (солідарна пенсійна система та обов'язкові додаткові професійні пенсії) [6].

Таким чином, процес планування пенсійної реформи, підготовка її проведення та роз'яснення особливостей мають бути продуманими та системними, адже складність і незрозумілість нової пенсійної системи для пересічних громадян може стати найбільшою перешкодою. Для України головними проблемами реформи пенсійної системи є незнання сутності заходів, переваг і недоліків та неготовність суспільства до її проведення.

Як слушно зауважує Е. Лібанова, «щоб Пенсійний фонд став нормально функціонувати, потрібно забезпечити незменшення його видатків. Це зробити, практично, неможливо, зважаючи на нинішнє співвідношення пенсіонерів і платників страхових внесків. Те, що зараз пропонується у новому законі не

збалансує бюджет Пенсійного фонду. Для цього потрібні значно жорсткіші заходи. Але йти на них тепер не можна, – люди не виживуть. Треба збільшувати доходи. І для цього у нас є тільки два способи: перший – забезпечити детінізацію економіки і зарплат, другий – збільшити кількість робочих місць, щоб змінити співвідношення працюючих і непрацюючих» [7]. Потрібні ґрунтовні зрушення на ринку праці, зміна структури, масштабів і характеру зайнятості.

Підсумувати розгляд європейського досвіду реформування системи пенсійного забезпечення варто висловом польського аналітика Марека Адоманіса, який у недавній статті у *Business New Europe* доводить, що запозичення в чистому вигляді польських реформ не дасть аналогічного ефекту для України, оскільки нашій країні доведеться оплачувати свій європейський шлях самостійно, враховуючи притаманні нам проблеми та особливості розвитку. Така позиція ще раз доводить, що маємо ефективні іноземні орієнтири та механізми, але волю і готовність до реформ зможемо забезпечити лише самі.

Список використаних джерел:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Новиков А. Особенности эволюции зарубежных пенсионных систем / А. Новиков // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2006. – № 5. – С. 65-72.
3. Порівняння пенсійних систем у деяких країнах світу. Експертна записка / Чапко І. Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки. К. : 2009. – [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://brc.undp.org.ua>
4. Holzmann R. Adequacy of Retirement Income after Pension Reforms in Central, Eastern, and Southern Europe/ R. Holzman, U. Guven // *The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank*. 2009. – 81 p. / [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/Adequacy_Retirement_Income.pdf
5. Whitehouse E. Retirement-income systems in 53 countries – pensions

panorama / E. Whitehous. – Washington : The World Bank, 2007. – 254 p.

6. М. В. Кравченко. Європейські підходи та механізми пенсійної реформи [Електронний ресурс] / М. В. Кравченко // Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=849>

7. Либанова Э. Нужно стимулировать экономию [Електронний ресурс] / Э. Либанова // Режим доступу : <http://gazeta.zn.ua/socium/ella-libanova-nuzhno-stimulirovat-ekonomiyu>.

8. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення від 02 березня 2015 р. №213-VIII [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/index>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Вперше у вітчизняному законодавстві сталий розвиток сільських територій висвітлюється в основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року (Розділ 1. Загальні положення), затверджених відповідним законом 2010 року, визначено, що сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні й духовні потреби населення, здійснюється раціональне та екологічно безпечне господарювання і вискоєфективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва.

З метою виконання домовленостей у рамках підсумкових документів зі сталого розвитку Кабінетом Міністрів України 2003 року затверджено Комплексну програму реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 роки та визначено їх реалізацію одним з пріоритетних напрямів діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади. Однак, 2011 року урядова постанова про затвердження програми достроково втратила чинність через скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм.

Таким чином, в Україні створено екологічне й природоохоронне законодавство, однак не розроблено окремі програмні, концептуальні документи та законодавчі й нормативно-правові акти, які б визначали та регулювали суспільні відносини у сфері сталого розвитку сільських територій.

Проблеми сталого розвитку сільських територій досліджували провідні

вітчизняні вчені - економісти та правознавці, зокрема, В. Андрейцев, О. Бородіна, С. Дорогунцов, В. Збарський, В. Єрмоленко, А. Лісовий, П. Саблук, А. Статівка, В. Уркевич, В. Юрчишин. Водночас у роботах названих авторів аспекти сталого розвитку сільських територій є недостатньо висвітлені та мають деякі суперечності.

Метою даної роботи є дослідження й узагальнення правових аспектів сталого розвитку сільських територій.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють відносини соціального розвитку села, є Закон України від 17 жовтня 1990 р. № 2346 «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» та постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 «Про затвердження державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» та ін. Ці нормативні акти визначають коло організаційно-правових заходів щодо здійснення соціальних перетворень на селі, а саме:

- збільшення зайнятості сільського населення на сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм та особистих селянських господарствах за допомогою нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, її первинного перероблення та збереження;
- підвищення продуктивності праці, рівня заробітної плати працівників сільського господарства та застосування науково обґрунтованих норм праці;
- ефективне використання трудових ресурсів і робочого часу;
- відновлення діяльності раніше закритих та відкриття нових закладів соціально-культурного призначення в сільських населених пунктах;
- нарощування обсягів житлового будівництва на селі;
- збільшення обсягів будівництва інженерних мереж і споруд, насамперед у регіонах, де відсутні місцеві джерела питної води та паливно-енергетичні ресурси; розвиток систем розвідних мереж водо- і газопроводів;
- створення сприятливих умов для розвитку на селі сфери платних послуг [3, с. 48-49].

На жаль, як довела практика, більшість із цих нормативно-правових актів мають декларативний характер, оскільки заходи, які в них передбачені, не фінансуються державою.

Одним з перших законів України, що визначив соціальний статус селянина та намітив перспективи розв'язання соціальних проблем на селі, став Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» в редакції від 15 травня 1992 р. № 2346-ХІІ [1]. Цей Закон визначив заходи стосовно пріоритетності соціального розвитку села та АПК, що включають такі організаційно-економічні та правові заходи: надання агропромисловим товаровиробникам права вільного вибору форм власності і напрямів трудової та господарської діяльності, повної власності на результати своєї праці; зміна державної інвестиційної політики, спрямування інвестицій на першочергове створення матеріально-технічної бази з виробництва засобів механізації, хімізації, переробної промисловості, будівельної індустрії для АПК; паритет на ціноутворення на сільськогосподарську та промислову продукцію, регулювання відносин агропромислових товаровиробників і держави за допомогою системи бюджетного фінансування, кредитування, оподаткування, страхування; формування належної соціальної інфраструктури села; підготовка і підвищення кваліфікації фахівців для сільського господарства.

Отже, законодавство України не містить визначення поняття сталого розвитку села. Не склалося єдиної думки щодо нього і в юридичній літературі. Як слушно зазначає професор А. М. Статівка, під поняттям «соціального розвитку села», слід розуміти комплекс суспільних відносин, які виникають у зв'язку з облаштуванням сільських територій, соціальним і матеріальним забезпеченням достатнього життєвого рівня сільського населення на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства, а також вільного розвитку кожного селянина, що передбачає задоволення його потреб матеріального, морального, духовного та фізичного характеру [4].

Причинами, що зумовлюють гальмування процесу реалізації концепції сталого розвитку сільської місцевості є недостатнє фінансування розвитку

сільських територій, слабкий розвиток інституту місцевого самоврядування, відсутність ефективних механізмів здійснення програм сталого сільського розвитку [2].

Важливим кроком в пошуку ефективних механізмів сприяння сталому розвитку сільських територій є визначення основних проблем розвитку й напрацювання необхідних заходів соціально-економічного, правового й адміністративного характеру, які дозволили б вивести сільські території на якісно новий рівень розвитку, комплексно вирішити економічні, соціальні й екологічні проблеми сільської місцевості при обов'язковій умові збереження природно-ресурсного й культурного потенціалу сільських територій. Формування нормативно-правових механізмів забезпечення сталого розвитку сільських територій доцільно здійснювати з урахуванням наступних аспектів:

- принцип сталого розвитку сільських територій, повинен мати належне концептуальне підтвердження в Конституції України;
- необхідно досягти загальну згоду в науковому розумінні й термінологічному та законодавчому визначенні сталого розвитку сільських територій.

Нормативно-правові механізми сталого розвитку сільських територій повинні сприяти забезпеченню зміцнення та справедливої реалізації затверджених у Конституції України соціальних прав і гарантій громадян; права власності українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які зосереджені в межах території країни, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони. Формування нормативно-правових механізмів забезпечення сталого розвитку сільських територій має відбуватися за такими напрямками:

- систематизація національних законодавчих і нормативно-правових актів у сфері сталого розвитку сільських територій та їх узгодження з принципами й нормами міжнародних угод, нормативів і стандартів;
- удосконалення правових засад управління і контролю у сфері сталого розвитку;

– правове заохочення громадян та їх об'єднань до здійснення господарської діяльності на засадах сталого розвитку сільських територій.

Щодо стосується правової форми законодавчого забезпечення стратегії сталого розвитку сільських територій, то його реалізація можлива шляхом: затвердження постановою Верховної Ради України за аналогією з чинними концептуальними документами в різних сферах; розробки у вигляді державної цільової програми відповідно до Закону України «Про державні цільові програми» та затвердження її законом або Кабінетом Міністрів України.

Відповідно, реалізація концепції сталого розвитку сільських територій дозволить не лише вирішити найбільш нагальні економічні й соціальні проблеми українського села, але й зробити дієві кроки у відтворенні природних ресурсів і охорони навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» в редакції від 15 травня 1992 р. № 2346-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. - 1992. - № 32. - Ст. 453.

2. Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24-26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. - Суми : Сумський державний університет, 2013. - Т. 1. - С. 193.

3. Погрібний, О. О. Державна аграрна політика та її правове забезпечення / О. О. Погрібний // Правова політика української держави : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присв. 70-річчю Прикарпат. ун-ту ім. Василя Стефаника, 19–20 лют. 2010 р. - Івано-Франківськ, 2010. - С. 48–49.

4. Статівка, А. М. Організаційно-правові питання сталого розвитку сільських територій і диверсифікації аграрного сектору економіки / А. М. Статівка // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присв. 10-річчю створення юрид. ф-ту НУБіП (19–20 трав. 2011 р., м. Київ, Україна) / упор. к.ю.н., доц. О. М. Гончаренко. - К. : Вид. центр НУБіП України, 2011. - С. 32–34.

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Ще за часів Адама Сміта панувала думка, що ринок є кращим регулятором економіки, що саме дією ринкових механізмів забезпечується економічне зростання та підвищення добробуту населення. Отже, на державу повинна бути покладена обмежена кількість функцій, необхідних для ефективного функціонування ринку, а саме: оборона, забезпечення безпеки громадян, захист прав власності, надання мінімального спектру послуг у сфері освіти тощо. У цілому превалювало уявлення щодо мінімальної ролі держави – «Держава нічний сторож», «Мінімальна держава» тощо.

Наприкінці XIX ст. класичним уявленням щодо функції держави була протиставлена марксистська економічна теорія, що довела невідворотність посилення ролі держави в регулюванні економіки внаслідок розвитку капіталізму. Після першої світової війни посилилась підтримка концепції щодо необхідності створення державних систем соціального забезпечення та втручання держави в економіку.

Після другої світової війни держави почали проводити більш активну економічну політику. У багатьох країнах набули розповсюдження різні варіанти державного планування та прогнозування економічного розвитку. З метою розвитку провідних галузей промисловості у Франції застосовувалось індикативне планування. Економічне програмування широко використовувалось у Нідерландах, Норвегії, Японії, а у 60-х рр. воно отримало розповсюдження також у Великобританії, Швеції, Бельгії, Італії, ФРН. На посилення державного втручання в економіку впливав розвиток різних теорій, таких як теорія суспільних благ і розширення ролі суспільного сектора у сфері охорони здоров'я, освіти, науки, транспорту, підготовки кадрів; теорія перерозподілу доходів і розвитку

систем соціального захисту.

Економічні кризи 1974-1975 та 1980-1982 рр. були розцінені більшістю науковців як криза методів державного регулювання економіки в цілому. Піддавалося критиці також зростання державних витрат на соціальну сферу в промислово розвинутих країнах. Зміни в теорії та практиці державного втручання в економіку були проаналізовані в щорічному звіті Всесвітнього банку за 1997 р. «Держава у світі, що змінюється» [1]. Особливу увагу в звіті було приділено змінам теоретичних оцінок щодо ступеню участі держави в регулюванні економіки, взаємовідносинам держави та ринкової економіки в період після другої світової війни. Зокрема, висловлювалась думка, що місія будь-якої держави полягає у виконанні п'яти фундаментальних завдань, без яких неможливий стійкий розвиток та скорочення бідності:

- утвердження основ законності;
- підтримка збалансованої політичної обстановки та забезпечення макроекономічної стабільності;
- інвестиції в розвиток соціального забезпечення, інфраструктуру;
- підтримка незахищених верств населення;
- захист довкілля.

І хоча зазначені положення давно отримали повсюдне визнання, постійно з'являються нові ідеї щодо належної пропорції ринкових та державних механізмів їх забезпечення. Фінансово-економічна криза, що розпочалась у 2008 р. й охопила всі країни світу, знову змусила держави активно втрутитися в економіку. Так, було вжито невідкладних заходів щодо «вливання» фінансових ресурсів з державних бюджетів у банківську систему, надання допомоги приватному сектору й населенню. Реальні обставини без будь-яких теоретичних обґрунтувань, з урахуванням взаємовідносин та взаємного впливу економік держав, призвели до активізації економічної політики на державному рівні.

Загальні питання теорії управління економікою, що розглядають процеси державного регулювання й ринкового механізму, мають безпосереднє відношення до методології вивчення управління охороною праці на сучасному етапі розвитку

України.

Слід наголосити, що під державним регулюванням мається на увазі здійснюваний в інтересах всього суспільства вплив держави на діяльність фізичних і юридичних осіб (суб'єктів права) й тим самим – на економічні та соціальні процеси в суспільстві. Оскільки діяльність суб'єктів господарювання права спрямована на виробництво продукції/товарів/послуг, то забезпечення безпеки у галузі охорони праці включає в себе:

- безпеку вироблених товарів;
- безпеку послуг, що надаються;
- безпеку безпосередньо виробничої діяльності.

Управління охороною праці формується в результаті взаємодії організуючого начала держави й ринкових механізмів господарювання. Керівна роль держави полягає в прийнятті законів і нормативно-правових актів, що містять у собі державні вимоги щодо умов та охорони праці, обов'язкові для виконання. Держава в особі органів нагляду й контролю контролює виконання законодавчих вимог і здійснює заходи щодо забезпечення їх виконання в організаціях усіх форм власності.

Ст. 43 Конституції України гарантує кожному право на належні, безпечні й здорові умови праці. Це положення Конституції визначає сутність державної політики в галузі охорони праці, однією з основних складових якої стає створення вискоєфективних систем управління охороною праці (далі – СУОП).

Варто констатувати, що вітчизняне законодавство з проблем охорони праці є досить розвиненим. У Конституції і в Кодексі законів про працю України закріплено принцип пріоритету міжнародно-правових норм перед нормами національного. Залежно від спрямування вирішуваних завдань всі ланки СУОП можна розділити на дві групи:

- ланки, що забезпечують вирішення законодавчо-нормативних, науково-технічних, соціально-економічних та інших загальних питань охорони праці;
- ланки, до функціональних обов'язків яких входить забезпечення безпеки праці в умовах конкретних організацій, підприємств.

До першої групи належать органи державної законодавчої ініціативи та органи державного управління охороною праці:

- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки України (Держгірпромнагляд України);
- міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади;
- Фонд соціального страхування від нещасних випадків і профзахворювань;
- місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Верховна Рада України у взаємодії з відповідними структурами державної виконавчої влади визначає засади державної політики у сфері охорони праці, вирішує питання щодо удосконалення і розвитку законодавчої бази охорони праці, соціальні питання, пов'язані зі станом умов і охорони праці.

Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони праці, виходячи із стану охорони праці в державі, організує розробку загальнодержавних програм відповідно до поліпшення цього стану, затверджує ці програми і контролює їх виконання, визначає функції органів виконавчої влади щодо вирішення питань охорони праці і нагляду за охороною праці.

СУОП є багаторівневою системою управління, у якій верхнім рівнем є державне управління, а нижнім – управління охороною праці на конкретному об'єкті. Як проміжні рівні управління можуть виступати відомче, регіональне управління, а також управління в об'єднанні, тресті тощо.

Управління охороною праці формується в результаті взаємодії організуючого начала держави й ринкових механізмів господарювання. Керівна роль держави полягає в прийнятті законів і нормативно-правових актів, що містять у собі державні вимоги щодо умов та охорони праці, обов'язкові для виконання. Держава в особі органів нагляду й контролю контролює виконання законодавчих вимог і здійснює заходи щодо забезпечення їх виконання в

організаціях усіх форм власності. Функції державного регулювання у галузі охорони праці можна розподілити на чотири основних види:

- нормотворча функція (видання законів та підзаконних актів);
- нагляд та контроль за дотриманням законодавства;
- надання суспільно значущих послуг (ліцензування, сертифікація, акредитація, атестація тощо).
- інформаційно-просвітницька функція, спрямована, передусім, на розвиток культури безпеки в суспільстві.

Однією з основних складових державної політики у сфері охорони праці є створення високоефективних систем управління охороною праці (СУОП). З точки зору системного підходу, охорона праці являє собою систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Государство в меняющемся мире. Отчет о мировом развитии. Всемирный банк, Вашингтон. - М. : Агентство экономической информации «Прайм-ТАСС», 1997. - С. 4.
2. Прохоров А. А. Национальные рыночные модели экономического развития / А. А. Прохоров // Российский экономический журнал. 1997. - № 11-12. – С. 90-91.
3. Серегина С. Ф. Роль государства в экономике. Синергетический поход. / С. Ф. Серегина. – М. : Дело и сервис, 2002. – С. 75-135.
4. Степаненко С. В. Передумови та необхідність державного регулювання процесів економічного розвитку України [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко // Державне будівництво. – № 1. – 2012. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/2/05.pdf>

НАПРЯМ 4
РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Барановська Т.М.

**Формування спроможних територіальних громад
як напрямок децентралізації влади**

Формування в Україні як демократичної, правової, соціальної держави, елементом якої є розвинуте громадянське суспільство, потребує підвищення рівня активності громадян у вирішенні питань державного та місцевого значення. Повернення довіри населення до органів державної влади та місцевого самоврядування зумовлює процеси подальшої реалізації адміністративно-територіальної та муніципальної реформ.

Система органів місцевого самоврядування з урахуванням сучасного адміністративно-територіального устрою України не завжди дозволяла сформувати самодостатні територіальні громади, які б мали належну матеріально-фінансову основу, необхідну для ефективного виконання завдань та функцій, покладених на цих суб'єктів. Отже, прийняття 5 лютого 2015 р. Законів України «Про засади державної регіональної політики» та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» стало одним з позитивних кроків на шляху забезпечення створення таких самодостатніх громад та до децентралізації влади. Прийняття цих актів повинно сприяти створенню дієвого механізму формування територіальних громад, спроможних самостійно вирішувати питання розвитку своїх територій.

Так, Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, яке здійснюється з дотриманням принципів: 1) конституційності та законності; 2) добровільності; 3) економічної

ефективності; 4) державної підтримки; 5) повсюдності місцевого самоврядування; 6) прозорості та відкритості; 7) відповідальності. Цим нормативним актом визначається конкретний механізм добровільного об'єднання територіальних громад, якого раніше не існувало.

Позитивним моментом прийняття цього закону є закріплення певних гарантій функціонування таких добровільних об'єднань, зокрема, надання державою інформаційно-просвітницької, організаційної, методичної та фінансової підтримки добровільного об'єднання територіальних громад. Стаття 10 Закону передбачає, що фінансова підтримка добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється державою шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади. Пропозиції щодо надання фінансової підтримки об'єднаній територіальній громаді вносяться Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідною обласною державною адміністрацією за поданням місцевої ради об'єднаної територіальної громади Кабінету Міністрів України не пізніше 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому передбачається надання такої фінансової підтримки.

Відповідно до Закону загальний обсяг фінансової підтримки розподіляється між бюджетами об'єднаних територіальних громад пропорційно до площі об'єднаної територіальної громади та кількості сільського населення у такій територіальній громаді з рівною вагою обох цих факторів. Загальний обсяг субвенцій на формування відповідної інфраструктури об'єднаних територіальних громад визначається законом про Державний бюджет України. Порядок надання субвенцій з державного бюджету об'єднаним територіальним громадам встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Закон передбачає, що держава здійснюватиме фінансову підтримку об'єднаних громад шляхом надання їм коштів на формування інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади. Внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів стимулюють громади до

об'єднання через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Об'єднані громади наділяються повноваженнями, рівнозначними повноваженням міст обласного значення. При добровільному об'єднанні, в бюджетах таких громад залишатиметься 60 % ПДФО, вони отримуватимуть державні субвенції, а також право розпоряджатися землями на території об'єднаної територіальної громади, і відповідно громади зможуть більше отримувати доходів, а отже, на свій розсуд більше розпоряджатися видатками по місцевим бюджетам.

Кабінетом Міністрів України у квітні 2015 р. у розвиток положень закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» була прийнята методика формування спроможних територіальних громад, спрямована на створення спроможних територіальних громад, які в інтересах місцевого населення безпосередньо та через органи місцевого самоврядування на підставі закону можуть здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, що належать до їх повноважень, надавати якісні послуги у сфері освіти, культури, медицини, соціального захисту, житлово-комунального господарства, забезпечення охорони громадського порядку та в інших життєво важливих сферах і наділені достатніми фінансовими, інфраструктурними та кадровими ресурсами відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333. Методикою визначаються умови формування спроможних територіальних громад та порядок розроблення, схвалення перспективного плану формування територій громад. Отже, сьогодні основним та першочерговим завданням є розроблення та підготовка проектів перспективних планів формування територій кожної громади кожної області, які будуть об'єднуватися.

Так, модель об'єднання громад уже розробили в Маньківському районі, де пропонують створити п'ять консолідованих громад. У кожній громаді, як зазначає директор департаменту фінансів Черкаської ОДА Н. Кравченко за задумом, лишиться по школі, дитячому садочку, будинку культури та бібліотеці, дільнична

лікарня, дві лікарські амбулаторії, сім ФАПів. Це дозволить оптимізувати мережу бюджетних установ і зекономити понад 4 млн грн, які надалі можна спрямувати на придбання шкільних автобусів, комп'ютеризацію освітніх закладів і поліпшення матеріально-технічної бази бюджетних установ. Ця модель об'єднання громад – це лише наочний приклад, адже в Маньківській РДА розробили й інший варіант функціонування мережі бюджетних установ у цих територіальних громадах.

На Вінниччині теж вже є перші пілотні кроки з децентралізації та добровільного об'єднання громад, що започатковуються на базі Северинівської територіальної громади Жмеринського району. У зв'язку з цим голова облдержадміністрації А. Олійник наголосив на необхідності надання територіям ширших повноважень та фінансових і ресурсних можливостей і розповів, що добровільно об'єднані громади, кількість жителів яких буде перевищувати 5 тисяч осіб, отримуватимуть відчутні державні трансферти та субвенції на свій розвиток, а також повноваження, прирівнювані до повноважень міст обласного значення.

Отже, основною ідеєю об'єднання територіальних громад є регіональний розвиток: переважно забезпечення фінансової децентралізації для належного виконання територіальною громадою своїх повноважень зумовлює їх економічну ефективність.

Особливістю об'єднаних територіальних громад є наявність старости, який є посадовою особою місцевого самоврядування і обирається в порядку, визначеному законом. Староста обирається у селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, за винятком її адміністративного центру, на строк повноважень відповідної місцевої ради. До повноважень старости належать: 1) представництво інтересів жителів села, селища у виконавчих органах сільської, селищної, міської ради; 2) сприяння жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування; 3) участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади в частині фінансування програм, що реалізуються на

території відповідного села, селища; 4) внесення пропозиції до виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради з питань діяльності на території відповідного села, селища виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної форми власності та їх посадових осіб. Він також здійснює інші обов'язки, визначені Положенням про старосту, яке затверджується сільською, селищною, міською радою відповідної об'єднаної територіальної громади. У Положенні визначаються права і обов'язки старости, порядок його звітності, інші питання, пов'язані з діяльністю старости.

Враховуючи позитивні зрушення у напрямку децентралізації влади внаслідок прийняття низки нормативних актів у сфері місцевого самоврядування та регіональної політики, слід однак зазначити, що це, в свою чергу, вимагає і подальших законотворчих процесів у цьому напрямку: прийняття законів про місцеві вибори та місцевий референдум.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД

На сучасному етапі розвитку України питання запровадження державного стратегічного прогнозування як основи здійснення успішного стратегічного планування є надзвичайно актуальним для сучасної практики державного управління. Воно знаходиться на етапі свого становлення, виступаючи провідною управлінською новацією у реалізації загальнонаціональної стратегії перетворень. Тому, особливим завданням вчених-управлінців є теоретичне обґрунтування нових стратегічних підходів до цих процесів, розроблених відповідно до європейських стандартів з урахуванням світових тенденцій просторового розвитку.

Дослідження перспектив запровадження державного стратегічного прогнозування слід розглядати комплексно. І першочерговим, на наш погляд має стати подолання низки недосконалостей у вітчизняному законодавстві як основи його здійснення, що надасть потужного поштовху науково обґрунтованому сталому прискореному розвитку країни та її регіонів в довгостроковій перспективі.

Сьогодні стратегічне прогнозування в державному управлінні є досить важливим, оскільки воно забезпечує: передбачення тенденцій розвитку прогнозованого об'єкта (держави, регіону, галузі економіки тощо) з огляду на фактори впливу на його динаміку; передбачення реакції цього об'єкта на те чи інше управлінське рішення, можливі наслідки його реалізації; безперервність прогнозування після прийняття і під час реалізації рішення з метою своєчасного коригування чи відмови від нього, якщо умови радикально змінилися.

Експертний досвід розробки стратегії сталого розвитку Харківської області

до 2020 року та місцевих стратегій розвитку показав нагальну необхідність розробки стратегічних документів на основі науково обґрунтованого стратегічного прогнозування. Але перш ніж ми перейдемо до вітчизняних реалій щодо перспектив його запровадження, необхідно звернутися до європейського досвіду.

У всіх країнах ЄС обов'язково розробляється прогноз сталого розвитку на довгострокову перспективу раз на 5 років на десятирічний період; на середньострокову перспективу – на період від 3 до 5 років і щорічно коригується; на короткострокову перспективу – щорічно. Всі прогнози підлягають опублікуванню.

Вітчизняна практика державного управління потребує законодавчого закріплення державного стратегічного прогнозування, починаючи з Конституції України. Саме тому, на нашу думку, доцільно звернути увагу на *ст.116 Конституції України, згідно з яким до повноважень Кабінету Міністрів* повинні бути віднесені розробка стратегічного прогнозу розвитку України, а також стратегічного прогнозу регіонального розвитку. Відповідно до цього, у ст. 85 Конституції України *до повноважень Верховної Ради України* має бути віднесено затвердження відповідних документів. Поряд з цим, у п. 3 ст. 119 Конституції України *необхідним є закріплення для місцевих органів виконавчої влади* виконання стратегії розвитку України, розробку стратегічного прогнозу розвитку регіону та стратегії його розвитку. Відповідно, у п. 5 ст.119 до їх повноважень має бути віднесено підготовку звітів про виконання вищезазначених документів. Доцільним є внесення змін до ст.143 Основного закону держави щодо розширення *повноважень органів місцевого самоврядування* в частині затвердження та контролю за виконанням не лише програм соціально-економічного та культурного розвитку, а й стратегічних документів розвитку відповідного регіону. Проте, необхідно враховувати, що зміна вищезазначених конституційних положень призведе до відповідних змін і у законодавчих актах про найвищі органи законодавчої та виконавчої влади.

Потребує осучаснення Закон України «Про стимулювання розвитку

регіонів» щодо визначення єдиного механізму розробки та реалізації документів зі стратегічного планування в контексті реалізації дієвої регіональної політики. Потребує доповнення ст. 3 щодо затвердження Кабінетом Міністрів України не лише державної стратегії регіонального розвитку, а й стратегічного прогнозу регіонального розвитку як науково обґрунтованої основи її розробки.

Необхідним є доповнення Закону України «Про місцеві державні адміністрації» щодо закріплення повноважень з метою запровадження стратегічного прогнозування на регіональному рівні, доцільним є доповнення п.8 ст.17 цього закону положеннями щодо розробки та внесення пропозицій до проектів стратегічних прогнозів розвитку відповідних регіонів, їх фінансово-економічного забезпечення.

У контексті формування комплексної системи державного стратегічного прогнозування досить важливим є своєчасне внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Необхідним також є внесення змін до ст.44 стосовно делегування повноважень районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям щодо підготовки і внесення на розгляд ради проектів, а також пропозицій не лише програм соціально-економічного та культурного розвитку, але і регіональних стратегічних прогнозів та стратегій розвитку.

Надзвичайно актуальним є внесення змін до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» з метою забезпечення цілісності системи стратегічних документів, зокрема, щодо розширення переліку складових системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку шляхом включення до нього прогнозу розвитку України, регіонів та окремих галузей економіки на довгостроковий період у розділі II «Прогнозні і програмні документи економічного і соціального розвитку».

Також позитивно вплине включення до закріпленого законом переліку документів, що розробляються на довгостроковий період, які наведені у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції

вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України»: Стратегії розвитку України, Державної стратегії регіонального розвитку, регіональних стратегій розвитку, стратегій розвитку галузей економіки. У цьому законодавчому акті необхідним є розширення переліку документів, які мають розроблятися на довгостроковий період, шляхом внесення до нього Стратегічного прогнозу розвитку України, Стратегічного прогнозу регіонального розвитку, регіональних стратегічних прогнозів розвитку та стратегічного прогнозу розвитку галузей економіки.

Таким чином, внесенням відповідних змін вищезазначених нормативно-правових актів сприятимуть закріпленню правового статусу державного стратегічного прогнозування, обов'язковості його здійснення.

Наступним кроком має стати вирішення методологічного питання запровадження стратегічного прогнозування як на державному рівні, так і на регіональному рівні; єдиного підходу щодо розробки регіональних прогнозів розвитку на основі використання якісних індикаторів розвитку, що відповідатимуть єдиним вимогам для забезпечення умови порівнюваності даних у майбутньому.

Це сприятиме чіткому формулюванню пріоритетів трансформації сталого розвитку країни та її регіонів шляхом науково обґрунтованого формування цілей та завдань щодо їх досягнення, що дозволить більш точно визначитись у шляхах та засобах досягнення прогнозованих цілей, забезпечить раціоналізацію витрачання державних коштів. Відповідні дії забезпечать нормативно-правове, організаційно-інституційного та фінансово-економічне забезпечення державного стратегічного прогнозування з визначенням необхідного обсягу ресурсів процесу розвитку у довгостроковій перспективі.

Стратегічний прогноз розвитку країни. Документ має комплексно відображати національні проблеми, надавати аналітичну інформацію для прийняття найбільш раціональних рішень на державному рівні, забезпечувати збалансованість інтересів країни та регіонів. Складовими прогнозу мають бути аналіз структури, характер функціонування та розвитку основних галузей

економіки України в територіальному розрізі, розрахунки впливу об'єктивно діючих тенденцій та закономірностей територіального еволюціонування економіки та соціальної сфери з урахуванням державної політики за всіма напрямками. Документ має відображати оцінку тенденцій розвитку, очікувані зміни у зовнішньоекономічній ситуації, прогностичні показники розвитку, ризики та альтернативні сценарії розвитку країни.

Стратегічний прогноз регіонального розвитку має стати дієвим засобом досягнення головної мети державної регіональної політики – створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій. Документ повинен відображати територіальну цілісність, аналіз тенденцій та закономірностей регіонального розвитку, його пріоритетів з точки зору загальнонаціональних потреб, характеру функціонування та розвитку основних галузей економік регіонів.

На регіональному рівні стратегічні прогнози мають бути науково обґрунтованою основою подальшого здійснення стратегічного планування. Документи повинні відображати аналіз структури, характер функціонування та розвитку усіх сфер життя регіону, загальнонаціональні інтереси та пріоритети регіонального розвитку. Прогнози розвитку регіонів мають враховувати фактор залежності від рішень, що будуть прийматися на центральному рівні, а також сукупність зовнішніх впливів.

У загальному вигляді усі показники, що використовуються при стратегічному прогнозуванні на регіональному рівні, можна умовно розбити на чотири групи: 1) вхідні показники, що відносяться до базового року (періоду) розрахунків; 2) екзогенні або сценарні показники, які задаються за допомогою методу експертних оцінок; 3) ендогенні вихідні показники, розраховані на кінець прогнозованого періоду і по рокам; 4) спеціально розраховані індикатори регіонального розвитку, що відображають параметри якості та ефективності господарювання в регіоні (продуктивність праці, фондоозброєність праці, рентабельність основних фондів, доходи регіону в розрахунку на душу населення

тощо).

Розробка стратегічного прогнозу розвитку галузей економіки включає в себе комплексну оцінку тенденцій та динаміки розвитку галузей, виявлення особливостей їх ресурсного потенціалу, розробку сценаріїв розвитку з урахуванням впливів та можливих наслідків прийняття відповідних рішень в державному управлінні. Документ має слугувати науково обґрунтованою базою прогнозування, що дозволить бізнесу отримувати інформацію про характер майбутніх змін галузі і скоригувати власну стратегію відповідно до умов, що змінюються.

Для формування і реалізації стратегічного прогнозування доцільно створити відповідний комітет при Кабінеті Міністрів України, робочі підгрупи, а також розширити коло повноважень Департаменту регіонального розвитку Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо підвищення відповідальності за його реалізацію. Учасниками процесу розробки стратегічних прогнозів мають стати представники наукового товариства, бізнесу та влади як за територіальним, так і за галузевим принципами. Оскільки ця діяльність є досить складною, нею повинні займатися професіонали зі стратегічним складом мисленням. Дотримання цієї умови є надзвичайно важливим, оскільки недостатня компетентність породжує масштабні помилки. Для цього необхідними є якісні підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації державних службовців та менеджерів, організація їх закордонних стажувань. З метою залучення до цього процесу інститутів громадянського суспільства обов'язковим є популяризація достовірної наукової інформації про переваги стратегічного прогнозування.

АДМІНІСТРАТИВНА ПОСЛУГА ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ДІЄВІСТЬ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ

Одним із стратегічних завдань сучасного українського поступу є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності із забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання управлінських, державних, адміністративних та громадських послуг. Актуальність проблеми надання адміністративних послуг на рівні територіальної громади в системі публічного управління не викликає сумніву, а їх якість є одним із показників ефективного регіонального управління [3, с. 5-6]. Активно обговорюються питання їх законодавчого врегулювання, організації на рівні територіальної громади, критеріїв оплати, визначення переліку необхідних послуг, критеріїв оцінки якості та ефективності їх надання тощо. З'являються методичні рекомендації щодо врегулювання системи платних адміністративних послуг органів публічної влади, в яких визначаються основні підходи до визначення типів управлінських послуг, їх кваліфікації.

Послуги, що надаються державною виконавчою владою та місцевим самоврядуванням, складають сферу публічних послуг.

За ознаками суб'єкта, що надає публічні послуги, дослідники розрізняють державні, муніципальні (комунальні) та адміністративні послуги.

Державні послуги дослідники розглядають як послуги, що надаються органами державної влади (як правило, лише виконавчої) та державними установами, організаціями, підприємствами, муніципальні послуги – ті, що надаються органами місцевого самоврядування та комунальними установами, організаціями, підприємствами.

Адміністративні послуги – це публічні послуги, які надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, іншими

уповноваженими особами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень (тобто прийняттям владних рішень / вчиненням реєстраційних дій тощо).

Адміністративну послугу деякі дослідники розглядають в двох аспектах:

а) як публічно-владну діяльність адміністративного органу, спрямовану на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації прав фізичної або юридичної особи, яка здійснюється за заявою цієї особи;

б) як результат публічно-владної діяльності адміністративного органу, спрямованої на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи, яка здійснювалась за заявою особи [2, с. 14, 17].

Дослідження та вдосконалення механізмів надання адміністративних послуг на рівні територіальної громади в контексті підвищення довіри населення органів місцевого публічного управління та зменшення соціальної напруги виступає вагомим чинником, що характеризує дієвість місцевого управління.

По-перше, тому, що дана проблема зумовлена кардинальними змінами у політичній системі України, змінами конституційно-правового статусу головних суб'єктів суспільних відносин та адміністративно-територіального поділу.

По-друге, внаслідок визначення державного курсу налаштованістю на інтеграцію в Європейський Союз, що потребує адаптації системи місцевого управління України до сталих європейських традицій демократичного управління. На думку, В. Мотречко, європейський управлінський досвід, що вже почав упроваджуватися у практичну діяльність ОМС України через механізм надання адміністративних послуг, з часом буде ускладнюватись, а перелік адмінпослуг населенню буде збільшуватися [1, с. 259].

По-третє, через те, що виникнення проблеми надання адміністративних послуг тісно пов'язане зі сферою налагодження партнерських взаємовідносин між суб'єктами територіальної громади як засіб розв'язання місцевих проблем. Адже діяльність обраної демократичним шляхом влади, що не враховує думки громадськості, приречена на неефективність.

По-четверте, наявністю чисельної групи (за різними даними – більше 1,5 млн.) внутрішньо переміщених осіб із зони військового конфлікту на Донбасі й окупованого Російською Федерацією Криму, що призвело до перевантаженості суб'єктів надання адміністративних послуг.

Таким чином, ефективність надання адміністративних послуг місцевими органами публічної влади можна представити як дієвість, результативність у досягненні поставлених цілей щодо задоволення нужд і потреб мешканців територіальної громади. З огляду на це метою роботи місцевих органів публічної влади має бути забезпечення безперервного вдосконалення надання адміністративних послуг населенню.

Список використаних джерел:

1. Мотречко В. В. Надання адміністративних послуг на місцевому рівні у сфері реалізації державної молодіжної політики України // Теорія та практика державного управління. – 2015. – № 2. – С. 257-263.

2. Центри надання адміністративних послуг: створення та організація діяльності: Практичний посібник, Видання 2-ге, доповнене і доопрацьоване / [Бригілевич І.І., Ванько С.І., Загайний В.А., Коліушко І.Б., Курінний О.В., Стоян В.О., Тимощук В.П., Шиманке Д.] / За заг. ред. Тимощука В.П. – К. : СПД Москаленко О.М., 2011. – 432 с.

3. Якісні управлінські послуги – головна умова підвищення довіри населення до органів влади: [Моногр.] / За заг. ред. Ю.О. Куца, С.В. Краснопорової. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2005. – 222 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ ТА ВПЛИВ НА НИХ СУБ'ЄКТИВНИХ ЧИННИКІВ

Нагальні питання підвищення якості адміністративних послуг, оптимізації дозвільних процедур, спрощення доступу населення до управлінських сервісів, удосконалення системи публічної служби у цілому пояснюють значний інтерес з боку дослідників і практиків до означеної проблематики, що виразився як в численних спробах вдосконалення вже існуючих управлінських процедур, так і в прагненнях запровадження нових технологій у цю сферу. При цьому вирішального значення набувають результати моніторингу якості і доступності адміністративних послуг, контролю за дотриманням порядку і строків їх надання, оцінка їх споживачами. Такі дані мають бути вихідними для з'ясування рівнів задоволеності населення послугами, виявлення бар'єрів та проблем під час їх отримання. Адже задоволеність кінцевих споживачів, оцінка ними якості отримуваних послуг є важливими індикаторами, що дають змогу охарактеризувати дієвість механізму надання адміністративних послуг загалом, а також визначити ефективність методів і технологій, які застосовуються в державних і муніципальних органах. Дана інформація має лягти в основу при розробленні комплексу відповідних науково обґрунтованих заходів для усунення перешкод, ліквідації «вузьких місць», оптимізації всієї системи надання адміністративних послуг чи окремих її складових.

Шляхом застосування «мереж підвищення ефективності» в 2014 році Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» в рамках проекту «Формування політики, ґрунтованої на фактах, в сфері місцевого самоврядування в Україні» спільно з Норвезьким інститутом міських і регіональних досліджень (NIBR) та Норвезькою Асоціацією місцевих і регіональних влад (KS) провела дослідження щодо підвищення ефективності

діяльності органів місцевого самоврядування в сфері відкритості та залучення громадськості до місцевого самоврядування. Серед іншого, шляхом соціологічного опитування вивчалася й думка міського населення стосовно ефективності та якості надання адміністративних послуг [1].

Опитування проводилося в червні-липні 2014 року в містах Бердянськ, Бориспіль, Вінниця, Дніпропетровськ, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Коростень, Кременчук, Кривий Ріг, Луцьк, Львів, Миколаїв, Павлоград, Первомайськ (Миколаївська обл.), Рівне, Харків, Черкаси, Чернігів, Чугуїв. У кожному місті було опитано по 100 осіб. Таким чином, загальна вибірка склала 2000 осіб.

Метод опитування – структуроване інтерв'ю у форматі «віч-на-віч» за місцем проживання респондентів.

Вибірка – репрезентативна для дорослого населення міст України, обраних для проведення дослідження, багатоступенева, стратифікована, з використанням квотного методу відбору респондентів на останньому етапі. При опитуванні респондентів витримувалися квоти за двома ознаками: вік і стать.

У загальному випадку при довірчому інтервалі 95% статистична похибка для всього масиву даних не перевищила 2,2%.

У результаті проведеного опитування з'ясувалося, що адміністративні послуги протягом останніх 12 місяців в закладах праці та соціального захисту отримали 13,0% опитаних громадян, міграційній службі (паспортному столі) – 8,9%, бюро технічної інвентаризації – 7,9%, податковій – 7,7%, РАГСі – 6,0%, підрозділі з управління земельними ресурсами – 3,8%, в єдиному дозвільному центрі та/або центрі надання адміністративних послуг – 3,5%, підрозділі з реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності – 2,3%, реєстраційній службі – 1,8%, підрозділі з надання приміщень в оренду – 1,1%, управлінні державного будівельного контролю – 1,0%.

Майже 80% отримувачів послуг зверталися до відповідних установ для оформлення документів, довідок, більше 29% – проконсультувалися з спеціалістами.

Тих респондентів, які протягом минулого року зверталися за отриманням адміністративних послуг, запитували про труднощі, з якими громадяни стикалися під час відповідних процедур. Найбільшою проблемою, яку відзначили більше чверті (26,5%) опитаних, виявилися довгі черги.

Про те, що для оформлення документів потрібно було зібрати багато довідок, поскаржилися 12,3% опитаних. Стільки ж громадян повідомили про тривалу процедуру оформлення. При цьому майже 9% респондентів заявили, що їм довелося декілька разів звертатися до установи, щоб отримати бажаний документ.

На зависокі тарифи, державне мито та інші види офіційної оплати послуг нарікали 10,4% опитаних. Майже 10% респондентів поскаржилися на байдуже ставлення співробітників до питань заявників. Близько 6% опитаних заявили про недоброчливе ставлення працівників установ, які надають адміністративні послуги.

Лише 4,5% опитаних заявили, що для отримання послуг необхідно платити неофіційно.

Близько 4% громадян повідомили, що труднощі в отриманні адміністративних послуг були пов'язані з відсутністю інформації про необхідний перелік документів. Менше 2% повідомили про відсутність потрібного спеціаліста на робочому місці в години прийому. Про незручні години прийому та про відсутність можливості записатися на прийом заздалегідь заявили 1,9% опитаних. Ще 1,5% респондентів відзначили, що дістатися до установи їм було незручно. З іншими труднощами, не переліченими в опитувальнику, зіткнулися 1,8% отримувачів адміністративних послуг.

Водночас майже третина опитаних (32,9%) заявила, що не стикалася з жодними труднощами в ході отримання адміністративних послуг.

Визнаючи безперечну важливість моніторингу громадської думки стосовно якості адміністративних послуг, варто відзначити, що загалом оцінка громадян багато в чому носить суб'єктивний характер і не завжди відображає об'єктивний стан речей. На цю суб'єктивну оцінку чинять вплив багато факторів, наприклад,

стереотипи і упереджене ставлення громадян до органів влади. Крім того, на ставлення громадян до процесу надання адміністративних послуг та їх якості істотний вплив чинить рівень поінформованості населення про діяльність органів влади. Зокрема, виявлена кореляційна залежність між оцінками жителями роботи органів влади по інформуванню і оцінками діяльності місцевого самоврядування загалом, у тому числі й щодо надання адміністративних послуг. Зокрема, з ростом оцінки рівня поінформованості населення, громадяни більш схвально оцінюють роботу органів влади у місті та менше схильні нарікати, що за отримання адміністративних послуг необхідно платити або доплачувати (табл.).

Таблиця

Кореляції між оцінками жителів різних аспектів діяльності місцевої влади

		Представники місцевої влади добре інформують громадян про актуальні питання, які обговорюються в міській раді	Представники місцевої влади добре інформують громадян про те, на що витрачені гроші платників податків	Місцева влада оперативно обтрунгує свої політичні рішення перед громадянами
Представники місцевої влади не зловживають своїм службовим становищем для особистої вигоди	Кореляція Пірсона	0,43**	0,50**	0,47**
	Значимість (2-стороння)	0,00	0,00	0,00
	N	1185	1161	1130
Мене в цілому задовольняє, як працює місцева влада у нашому місті	Кореляція Пірсона	0,46**	0,47**	0,54**
	Значимість (2-стороння)	0,00	0,00	0,00
	N	1296	1243	1232
У нашому місті за отримання адміністративних послуг потрібно неофіційно платити або доплачувати	Кореляція Пірсона	-0,26**	-0,26**	-0,24**
	Значимість (2-стороння)	0,00	0,00	0,00
	N	1094	1055	1052

**Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

Так, зокрема, про необхідність неофіційно платити або доплачувати за отримання адміністративних послуг у своєму місті повідомили 41,0% від загальної кількості респондентів, хоча серед тих, хто протягом останнього року дійсно звертався до органів влади за отриманням послуг, частка осіб, які

повідомили про проблему вимагання неофіційних платежів, у 9 разів менша і становить лише 4,5%. Дана ситуація описується американськими дослідниками Х.Дж. Фредеріксом і Д.Дж. Фредеріксом як парадокс дистанції (paradox of distance), згідно з яким населення заздалегідь негативно ставиться як до влади у цілому, так і до її окремих представників. Водночас ті громадяни, що безпосередньо брали участь в урядових програмах чи зустрічалися з конкретними посадовими особами, як правило, дають позитивну оцінку стосовно результатів такої взаємодії [2]. Тобто, зі зменшенням «дистанції» між владою та населенням, останнє значно краще ставиться до органів влади. Цю особливість варто враховувати при розробці методології проведення моніторингу функціонування державних і муніципальних установ.

Відповідно, суттєвого значення набувають практичні питання налагодження тісних комунікацій між населенням та владою, проведення інформаційних кампаній, підвищення рівня поінформованості громадян про діяльність органів влади та посадових осіб.

Список використаних джерел:

1. Лиска О. Г. Адміністративні послуги в містах України очима громадян: результати соціологічного опитування [Електронний ресурс] / О. Г. Лиска // Засоби забезпечення надання якісних адміністративних послуг на рівні територіальної громади : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 30 червня – 04 липня 2014 р.). / За ред. проф. Ю. О. Куца, О. В. Решевець. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2014. – С. 43–45. Режим доступу : http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2014-4/2014_04.pdf#page=43.

2. Frederickson H. G. Public Perceptions of Ethics in Government / Frederickson H. G., Frederickson D. G. // *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. – 1995. – Vol. 537. – P. 163-172.

Щодо матеріально-фінансового забезпечення місцевих громад під час проведення децентралізації

Рівень матеріально-фінансового забезпечення є досить важливим при здійсненні функцій і завдань, які покладаються на органи місцевого самоврядування. Можна сказати, що матеріально-фінансова самостійність є необхідною умовою втілення всіх інших принципів місцевого самоврядування. Від фінансових можливостей залежить виконання реальних владних функцій органами місцевого самоврядування.

Останнім часом посилюються процеси децентралізації влади в країні, які стосуються в першу чергу, перерозподілу повноважень та зміни схем розподілу фінансових ресурсів між різними рівнями публічної влади [1].

З іншого боку, навіть найширша децентралізація також не зможе розв'язати означені вище проблеми, якщо не буде знайдена золота середина, чи точніше та ланка адміністративно-територіального устрою, ті органи управління, які діють на цій ланці і дійсно мають ресурси для виконання наданих повноважень [3, с.4-7].

Одним із найважливіших питань децентралізації є питання – до якої межі і за якими повноваженнями може здійснюватись децентралізація. Червоною ниткою через усі процеси децентралізації проходить ідея укрупнення адміністративно-територіальних одиниць, зменшення кількості бюджетних установ, концентрується увага у розподілі фінансових ресурсів у розрахунку на одного мешканця відповідної території [1].

Незважаючи на зміни, які проходять на національному та місцевому рівнях, люди, які живуть у конкретних містах і селах, продовжують стикатись з одними і тими ж самими проблемами: недостатнє фінансування дитячих садків і шкіл, неефективність первинної медичної допомоги, захаращеність сміттям, погана якість питної води або недостатня її кількість, недостатнє фінансування програм з

благоустрію населених пунктів, погана інфраструктура та ін., а головне недостатність фінансування на утримання самих органів місцевого самоврядування [2].

У сучасних умовах матеріально-фінансові фактори роблять все більш помітний вплив на правове регулювання місцевого самоврядування. У концептуальному і практичному плані це породжує відчутне напруження між економічною доцільністю, з одного боку, і конституційними принципами місцевого самоврядування, з іншого. Виникає загроза економічного (бюджетного) детермінізму місцевого самоврядування, коли його компетенція, в тому числі соціальні повноваження, і організаційні форми строго обумовлені, задані наявними матеріальними ресурсами. У зв'язку з чим суттєво загострюється проблема впливу фінансово-економічних чинників на організацію місцевого самоврядування і, зокрема їх врахування при створенні, перетворенні і скасування адміністративно-територіальних утворень.

У національному політико-правовому просторі останнім часом все частіше, більш-менш жорстко, звучить ідея про те, щоб пов'язати правовий статус надання різноманітних послуг, таких як початкова освіта, первинна медицина та ін. з наявністю необхідних фінансово-економічних ресурсів. В логічно розвиненому вигляді ця теза припускає, що ті територіальні громади, які є фінансово залежними від вищестоящих бюджетів, повинні бути перетворені шляхом об'єднання або приєднання. Це нібито дозволить скоротити витрати на утримання апарату управління та підвищить якість прийнятих рішень [2].

Однак це не відповідає ні конституційної природі місцевого самоврядування, ні обов'язків держави щодо забезпечення стійкості створених адміністративно-територіальних одиниць. Визнаючи місцеве самоврядування, Конституція виходить з того, що воно є найбільш наближеним до населення рівнем влади, здійснюється насамперед у міських і сільських поселеннях, тобто на основі природно сформованого розселення людей, на територіях їхнього компактного проживання. Аналогічний підхід простежується в Європейській хартії місцевого самоврядування. Це цілком природно, оскільки місцеве

самоврядування в силу свого призначення має забезпечувати можливість громадянської самоорганізації саме за місцем проживання з урахуванням специфіки конкретних місцевих умов. У ньому самому влада виступає функцією законного самовизначення населення, яка слідує за людиною (а не навпаки). Новий підхід створює мотивацію для розвитку громад, але також закладає більші диспропорції між економічно більш спроможними і економічно слабкими [3].

Очевидна істотна роль матеріально-фінансового забезпечення у повноцінному функціонуванні місцевого самоврядування. Але його роль, тим не менш, службова, підпорядкована. В рамках конституційно-правової логіки не економічні вигоди, а насамперед соціальні цінності і блага, заради забезпечення яких існує місцеве самоврядування, можуть і повинні визначати його організацію та здійснення. Це цінності гідного життя і вільного розвитку людини, забезпечення за рахунок самостійної діяльності населення оптимальної міри і форм задоволення основних життєво важливих потреб громадян за місцем проживання [1].

Список використаних джерел:

1. Назар О.І. Концептуальні основи матеріально-фінансового забезпечення місцевих громад [Текст] / О.І. Назар// Ефективність державного управління. – Львів, 2015. –№43- с. 322-329

2. Острович С.Е. Правове регулювання матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук: спец.12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» [Текст] / С.Е. Острович. – Київ, 2011. – 16 с.

3. Сидоренко С. Анатолій Ткачук: Всі погодилися з тим, що термін «район» буде змінено на «повіт» [Електронний ресурс]/ С. Сидоренко. - Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/05/28/70342>

4. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Практичний посібник/ А. Ткачук. Швейцарсько-український проект» Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К.: ТОВ «Софія». – 2012. – 120 с.

«ЗНАННЯ» ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЄВОСТІ МЕХАНІЗМУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

У сучасну постіндустріальну епоху проблематика надання адміністративних послуг органами публічного управління тісно переплітається з проблематикою знання, на що вказував П. Дракер, зазначаючи, що у сфері управління відбувається революція, яка поширюється по всьому світові. На його думку, „сьогодні знання уже застосовується щодо сфери самого знання, і це можна назвати революцією в сфері управління. Знання швидко перетворюється у визначальний фактор виробництва, відсуваючи на задній план і капітал, і робочу силу” [1, с. 71]. Теоретик наводить цікавий приклад щодо вживання терміну «менеджмент», який – на початку свого виникнення – співвідносився лише з управлінням у сфері виробництва та комерції. Через деякий час виявилось, що організувати управління варто не лише у бізнесових структурах, але й у тих організаціях, які безпосередньо не пов’язані із комерційною діяльністю. Зокрема, це відноситься до державних інституцій, структур місцевого самоврядування, що детермінувало активний розвиток дискурсу державного управління.

Саме поняття «керівник» набувало в різні періоди часу різного значення. Одразу після війни – зазначає П. Дракер – керівником називали людину, яка була відповідальною за роботу своїх підлеглих. Тобто, з управлінською діяльністю асоціювалася насамперед висока посада і влада [1, с. 97]. Вже в середині ХХ ст. відбуваються певні трансформації у розумінні поняття «керівник», яке тепер розширюється та означає людину, що несе відповідальність за ефективність і результати роботи колективу. Згодом і така експлікація поняття «керівник» відійшла на задній план. У сучасну епоху керівником вважається індивід, який „відповідає за застосування та ефективність знань” [1, с. 97].

Отже, згідно з П. Дракером, управління – це „використання знань для

пошуку найбільш ефективних способів застосування наявної інформації з метою отримання необхідних результатів” [1, с. 95]. Це визначення стосується ідеології управління не лише у виробничій чи комерційній сферах, але й у структурах державної та місцевої влади, зокрема, у сфері надання адміністративних послуг.

Знання про кращі (й негативні) практики надання адміністративних послуг на рівні територіальної громади та їх обговорення й поширення може суттєво підвищити якість самих послуг. У цьому напрямку діє з 2013 р. проект ЄС та ПРООН «Поширення кращих практик недержавного моніторингу надання адміністративних послуг». Метою його є:

1. Сприяння поширенню найкращих практик конструктивного громадського моніторингу надання адміністративних послуг шляхом створення і ефективної діяльності Ресурсного центру для організацій громадянського суспільства та налагодження співпраці між організаціями громадянського суспільства та органами місцевого самоврядування.

2. Передача знань і досвіду щодо громадського моніторингу надання послуг на місцевому рівні, найкращих європейських та світових практик планування і прийняття рішень за широкої участі громадян, залучення громадян до проектів соціальних інновацій та інших моделей спільного прийняття рішень.

3. Підвищення прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування через запровадження інноваційних моделей залучення громадян.

4. Сприяння подальшій інтеграції найкращих моделей і практик залучення громадянського суспільства для покращення надання послуг на місцях до регіональних / національних документів з політики розвитку адміністративних послуг [2].

Проект розпочато у 2013 році й на сьогодні його виконання показує досить дієві результати, зокрема:

1. Створено Ресурсний центр для громадських організацій з питань громадського моніторингу надання адміністративних послуг, що бажають впроваджувати практики громадського моніторингу. У 2015 році, ці функції

виконуються ГО «Центр політико-правових реформ».

2. Розроблено пакет навчальних матеріалів для організацій громадянського суспільства з питань громадського моніторингу надання адміністративних послуг та для муніципальних службовців з пріоритетних питань галузевої реформи.

3. Розвинуто спроможність 30 ОГС з питань громадського моніторингу надання адміністративних послуг через ряд публікацій, тренінгів, оглядових візитів, вебінарів за темою та регулярно розповсюдження інформаційного вісника «Якісні та доступні адміністративні послуги».

4. Зроблено внесок у підвищення якості надання адміністративних послуг у 23 містах через надання малих грантів на впровадження інноваційних моніторингових ініціатив 16 громадських організацій.

5. Надано підтримку на впровадження 6 спільних ініціатив організацій громадянського суспільства та центрів надання адміністративних послуг з питань повсюдної підзвітності задля підвищення прозорості та підзвітності ЦНАП отримувачам послуг.

6. Розпочато діалог щодо національної політики з питань реформи адміністративних послуг [2].

Таким чином, залучення недержавних структур для моніторингу процесу й якості надання адміністративних органами публічного управління на рівні територіальної громади має досить непогані результати й таку практику необхідно всебічно підтримувати.

Список використаних джерел:

1. Дракер П. Посткапиталистическое общество / Питер Дракер ; [пер. с англ.] // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология ; [под редакцией В. Л. Иноземцева]. - М. : Academia, 1999. - 640 с. - С. 70-100.

2. Поширення кращих практик недержавного моніторингу надання адміністративних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk>.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

Соціальне підприємництво направлене на інноваційний та позитивний розвиток території. Соціальна орієнтація сучасних економік змушує шукати нові механізми забезпечення базової потреби – захищеності населення, які б сприяли росту конкурентоспроможності та згуртованості суспільства. Реалізація таких механізмів вимагає у свою чергу посилення стратегічної ролі держави, що визначає пріоритети і напрями розвитку, розбудову некомерційного сектора економіки, соціалізацію бізнесу.

Орієнтація України на вступ до ЄС передбачає необхідність реалізації цілого ряду вимог, серед яких найважливішими є подолання різкого розмежування в доходах населення, досягнення високого рівня зайнятості як умови підвищення якості життя пересічних громадян, підвищення ступеня соціальної захищеності найбільш уразливих груп і всього населення, забезпечення широкого обсягу економічних і соціальних прав громадян. Як показує досвід розвинених країн одним із механізмів досягнення цієї мети є розвиток соціального підприємництва. Справа в тому, що перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства приводить до корінних змін у сфері праці, зокрема трудових відносин. Певний час існуватимуть паралельно стара система виробничо-трудова з гарантованою оплатою праці, нормованими процесами та водночас розвиватиметься нова система, яка функціонуватиме завдяки інформаційним технологіям, що дозволить ефективніше вирішувати виробничі проблеми та позбавитися від багатьох обмежень, які накладають на них індустріальні виробничі відносини. Тому актуальним стає використання на практиці такої інноваційної для нашого суспільства соціальної технології, як соціальне підприємництво. А недостатня

наукова розробка, теоретична та практична значимість окреслених питань, недосконалість законодавчої бази, ускладнення умов працевлаштування, зростання безробіття та інші фактори зумовлюють актуальність даної теми [1].

Складні завдання, які стоять перед економікою України нині, вимагають впровадження нових технологій обслуговування та вдосконалення структури соціальної сфери, пошуку на цій основі шляхів підвищення ефективності її функціонування, оптимальних управлінських рішень і активної соціальної політики [2]. В основі реалізації активної соціальної політики має лежати комбіноване використання державою механізмів і методів різного типу, розрахованих на: прискорення адаптації до ринкової системи працездатних громадян (у тому числі працюючих), здатних отримати гідну оплату праці; зміцнення гарантованої соціальної захищеності для непрацездатних і соціально слабких, таких, що не мають можливості підтримати своє існування в ринковому конкурентному середовищі без допомоги держави; розширення інвестицій у "людський капітал" – здоров'я, освіту, підготовку кадрів, виховання підростаючого покоління, культуру та інформатику, науку, екологію.

Соціальне підприємництво змушує підприємців замислитися про те, яким чином забезпечити ефективне функціонування свого капіталу в галузі, що динамічно розвивається, має безперечні позитивні трендові тенденції. Робота в соціальній сфері дозволяє бізнесу отримувати дивіденди, підвищити свій імідж і його оцінку з боку суспільства. Проте, незважаючи на те, що переваги, які дає соціальне підприємництво, є зрозумілими багатьом, його реальне значення та специфіка недостатньо досліджені. В умовах зростаючої популярності соціальне підприємництво означає різне для різних людей. Це обумовлено як відносною новизною терміна, так і різноманітністю соціальних ініціатив, які розрізняються за масштабами, цільовими групами та країнами. Для значної частини аудиторії соціальне підприємництво асоціюється виключно з неприбутковими організаціями, що відкрили які-небудь прибуткові підприємства. Інші розуміють під соціальним підприємництвом неодмінно неприбуткові організації. Треті вважають його різновидом соціальної

відповідальності бізнесу, що реалізовує соціально значущі програми через незалежні організаційні структури [3].

На сьогодні близько 70 % об'єктів соціальної інфраструктури передана на баланси міських, сільських і селищних рад. Органи місцевого самоврядування в Україні не спроможні забезпечити належне фінансування соціальної сфери та її працівників: вчителів, лікарів, працівників культури; сприяти виплаті пристойної пенсії ветеранам; допомоги безробітним тощо [4]. Так, основним джерелом надходження коштів до місцевого бюджету є різні податки і збори, де частина інших надходжень є вкрай незначною. Зазначимо, що у комунальній власності суб'єктів місцевого самоврядування держави відсутні високорентабельні комерційні підприємства. При цьому наявних бюджетних коштів катастрофічно не вистачає навіть для забезпечення поточної життєдіяльності населених пунктів, не говорячи вже про стабільний розвиток. Це означає, що певні прошарки населення перебувають поза межами справедливого розподілу. Аналіз результатів соціологічних досліджень дають змогу визначити основні перешкоди становлення та розвитку соціальної відповідальності підприємництва, а саме:

- недосконалість законодавчої й нормативно-правової бази, що регулює можливості участі підприємництва в соціальних програмах та закладів освіти у формуванні соціально-відповідальних фахівців;
- відсутність сформованої і дієвої незалежної громадянської експертизи та оцінки результатів соціальних програм, стандартів і якості підготовки бізнес-фахівців;
- відсутність системи заохочення (морального та економічного) відповідальних суспільних суб'єктів.

Для нового підходу ведення соціально відповідального бізнесу необхідне нове розуміння підприємцями проблем моральності, культури, порядності своєї діяльності. Зважаючи на це, негайно варто видати низку законодавчих документів щодо соціальної відповідальності бізнесу, а також проводити необхідне інформування (чи навчання) підприємців, представників різних рівнів влади, студентів, населення з питань соціальної відповідальності українських

підприємств. Як відомо, легше і простіше застосувати запобіжні дії, ніж коригуючи. Зусилля соціально відповідального бізнесу повинні бути зосереджені на мобілізації ресурсів компанії для створення у різних суспільних групах передумов для економічного зростання, налагодження повноцінних партнерських взаємовідносин з урядовими, комерційними і громадськими організаціями у різних сферах діяльності, не виключаючи і соціальну, що є наслідком грамотно застосованих інновацій. Створення інноваційних технологій, які мають істотний вплив на суспільство, врахування побажань клієнтів і виготовлення надзвичайних продуктів, що покликані принести користь якомога більшій кількості людей на планеті, – ось для чого насправді повинне існувати українське соціально відповідальне підприємство.

Список використаних джерел:

1. Зміни до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 10 вересня 2009 р. № 541. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 5 жовтня 2009 р. за № 928/16944 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbn.gov.ua.

2. Інструкція НБУ "Про порядок регулювання та діяльності банків в Україні", затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbn.gov.ua.

3. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управления, портфель инвестиций : монография / А. С. Шапкин. – М. : Корпорация "Дашков и К", 2003. – 544 с. 3.

4. Напрями підвищення соціальної відповідальності бізнесу на місцевому рівні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ

Створення зручних і доступних умов для отримання приватними особами адміністративних послуг є однією з головних задач, що має вирішуватися органами державної влади та місцевого самоврядування. Адже саме за якістю послуг кожен громадянин оцінює турботу влади про нього. Реалізація цієї задачі особливо актуальна для України, де система надання адміністративних послуг є непрозорою, нерациональною та такою, що не враховує інтереси громадян.

Важливим є те, що багато новацій щодо покращання якості надання адміністративних послуг можуть впроваджуватися за власною ініціативою міських голів та інших керівників органів публічної адміністрації і не потребують зміни законодавства чи особливої підтримки центральної влади.

Практика надання адміністративних послуг в Україні виявляє чимало проблем на шляху отримання таких послуг споживачами. Це підтверджується не лише особистим досвідом більшості громадян, але й даними спеціальних досліджень. Зокрема обслуговуванням в органах влади та наданими послугами є незадоволеною більшість населення (54% опитаних – переважно або повністю незадоволені) [1].

Двома найбільшими проблемами в сфері адміністративних послуг на сьогодні є складність процедури отримання таких послуг і довготривалість строків їх виконання. Саме це змушує і громадян, і бізнес вдаватися до корупції і обходити закон, щоб задовольнити свої життєві потреби. Часто замість однієї повноцінної послуги органи державної влади намагаються її подрібнити на 5–6 мізерних послуг. Усе це робиться для того, щоб узяти більше грошей з кожної послуги. Серед найбільш значущих проблем сфери адміністративних послуг:

1. Складність процедур, багато « послуг».

2. Довготривалість строків.

3. Розпорошеність офісів з надання адміністративних послуг (предметна і територіальна). Адже навіть для отримання однієї адміністративної послуги особа часто мусить особисто відвідати кілька органів, які, як правило, знаходяться в різних частинах міста.

4. Обмеженість і незручність для громадян « прийомних годин». Як правило, режим роботи адміністративних органів збігається з загальним робочим графіком більшості населення. Також існує практика прийому споживачів адміністративних послуг два-три рази на тиждень протягом кількох робочих годин. Прийняття замовлень, видача документів, консультування споживачів адміністративних послуг тощо здійснюється лише у ці прийомні години.

5. Черги. Споживачів дуже дратують черги до органів влади, перекладання на них обов'язків зі збирання довідок і погоджень, тобто громадяни у нас виконують роль кур'єрів органів влади, роблять те, що в нормальних державах чиновники виконують самостійно.

6. Невпорядкованість прийому відвідувачів.

7. Нечемність в обслуговуванні. Частими є випадки некоректного поводження з громадянами, зневаги до їхньої людської гідності. Окремі службовці досі сприймають свою посаду як мандат « на керування» і не відчують морального зобов'язання перед платниками податків, які цей державний апарат і утримують.

8. Перекладання на споживачів послуг обов'язків зі збирання довідок і погоджень.

9. Непрозорі та часто необґрунтовані платежі.

Значною проблемою, на думку споживачів адміністративних послуг, є також відсутність належної інформації щодо того, до якого адміністративного органу потрібно звернутися за наданням тієї чи іншої адміністративної послуги, адреси його місцезнаходження, контактних телефонів, режиму роботи тощо. Це повною мірою стосується і питання консультування. Частими на сьогоднішній день є ситуації, коли за службовими телефонами необхідного адміністративного

органу або не можна додзвонитися взагалі (постійний сигнал «зайнято» або ніхто не відповідає), або ж повідомляється, що «консультації телефоном не надаються».

Проблемою є відсутність бланків та інших формулярів, які повинні заповнюватися споживачами адміністративних послуг. Фактично так склалося, що різні формуляри (бланки) нині розповсюджуються лише за окрему плату (як так звана «платна послуга»), або ж продаються суб'єктами господарювання в приміщенні адміністративного органу. Практика надання адміністративних послуг в Україні свідчить про гостроту проблеми відсутності альтернативних способів звернення до адміністративних органів за адміністративними послугами [2]. Щоб здійснити реформу у сфері адміністративних послуг, спростити процедуру з отримання послуг ухвалено Закон «Про адміністративні послуги», яким передбачено підготувати перелік адміністративних послуг та плату за їх надання. Поліпшити якість надання адміністративних послуг шляхом: підвищення рівня обізнаності громадян про надання адміністративних послуг; запровадження стандартів надання послуг (час очікування, час обслуговування, тощо); зменшення кількості вхідних документів для подачі замовником послуги; зменшення строків надання послуг; спрощення процедур багатьох послуг.

Отже, прийняття систематизованого закону, який встановлюватиме визначений перелік можливих послуг та органів, які їх надають, фіксований розмір оплати надання послуг, чіткий перелік необхідних документів, встановлення терміну розгляду заяв, може вирішити існуючі проблеми.

Список використаних джерел:

1. Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні / [Ігор Коліушко, Віктор Тимощук, Олександр Банчук та ін.; Ірина Бекешкіна]; Центр політико-правових реформ. Фонд «Демократичні ініціативи». – К. : СПД Москаленко О.М., 2009. – 196 с.
2. Тимощук В. Адміністративні послуги : посібник / [В. Тимощук]; Швейцарсько-український проект « Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO» . – К.: ТОВ « Софія-А» . – 2012. – 104 с.

НАПРЯМ 5

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ З ГРОМАДЯНАМИ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУ

Іванова Г. О.

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ – СУЧАСНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ НАШОГО СУСПІЛЬСТВА

В Україні зараз панують політична та економічні кризи, що викликані неефективною системою державного управління, яка потребує негайної модернізації та реформування.

Для багатьох розвинутих країн світу уже давно стало близьким і зрозумілим поняття електронного урядування, а його принципи дозволили перейти на більш високий рівень організації влади.

Електронне урядування є одним з інструментів розвитку громадянського суспільства, впровадження якого сприятиме створенню умов для відкритого і прозорого державного управління [1].

Саме електронне урядування є одним із визначальних факторів та каталізаторів адміністративної реформи. Його принципи сприяють трансформаційним перетворенням в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, налагодженню їх співпраці з користувачами та власними співробітниками.

Головною складовою електронного урядування є електронний уряд – єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання . [3]

Електронне урядування – це:

- інформування громадян та бізнесу про діяльність державних органів на

відомчих сайтах;

- надання державних послуг у режимі он-лайн;
- залучення громадян та бізнесу до обговорення та прийняття управлінських рішень;
- автоматизація діяльності окремих державних органів та міжвідомчої взаємодії;
- підконтрольність влади суспільству [4].

Зазначимо, що на сьогодні в Україні створено деякі організаційні передумови для запровадження дієвої системи електронного урядування. Зокрема, вже традиційними стали on-line наради вищого керівництва держави з підлеглими підрозділами чи посадовими особами, що представляють державну владу в регіонах. Крім того, сучасні інформаційні технології дають змогу державним органам прямо спілкуватись з представниками ЗМІ, громадськості, інститутами громадянського суспільства. Громадяни мають змогу електронного листування з вищими посадовими особами через офіційні інтернет-портали [5].

Технічною платформою для здійснення електронного урядування є Інтернет, а саме – розвинена інформаційно-комунікативна структура. Використання можливостей глобальної мережі при розвитку електронного урядування в Україні передбачає вирішення комплексу важливих організаційних питань: здійснення належного забезпечення органів державного управління всіх рівнів відповідною матеріально-технічною базою, проведення стандартизації інформаційних технологій державного управління, створення швидкісних мереж передавання і обробки цифрової інформації, забезпечення доступу до Інтернету кожної української родини, допомога деяким соціальним категоріям громадян України сплачувати Інтернет - послуги [2].

На процес запровадження в Україні електронних сервісів негативно впливає й відсутність єдиної стратегії впровадження електронних адміністративних послуг [6].

Проводячи адміністративну реформу в Україні, особливу увагу слід приділяти розвитку і організації роботи центрів надання адміністративних послуг

в онлайн режимі. Це дасть змогу кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал для забезпечення особистого і суспільного розвитку, ведення бізнесу, підвищення рівня якості життя.

Однією з головних перешкод на шляху впровадження надання населенню адміністративних послуг в електронній формі в Україні є низький рівень розвитку електронного документообігу в органах влади через відсутність єдиних загальнодержавних стандартів функціонування систем електронного документообігу, недосконалість вітчизняного законодавства про електронний документообіг та електронний цифровий підпис, недостатній рівень захисту інформації. Розвиток електронних адміністративних послуг в Україні також стримує невисокий рівень комп'ютеризації домогосподарств, нерівномірний та недостатній рівень проникнення Інтернет в Україні, недостатній рівень комп'ютерної грамотності, а також обізнаності населення щодо можливостей та переваг отримання адміністративних послуг в електронній формі. Згідно результатів соціологічного дослідження, нині лише половина українців (54,6 %) мають вдома комп'ютер [7]. До мережі Інтернет вдома має доступ так само лише половина (51 %) населення України. При цьому більшість з тих, хто не користується Інтернетом, не відчують в цьому необхідності [8].

Виходячи з цього, стає зрозумілим, що для надання адміністративних послуг на основі сучасних технологій необхідно вирішити ряд завдань:

- забезпечити доступність послуг там, де в них є необхідність;
- використати для надання послуг широкий спектр медіазасобів, включаючи кол-центри й онлайн-системи;
- сегментувати ринок з урахуванням специфічних потреб різних груп населення;
- забезпечити зворотний зв'язок щодо змісту і якості наданих послуг;
- передбачити групування послуг відповідно до їх орієнтування на різні випадки життя;
- організувати різнобічний аналіз інформації з різних моделей використання послуг;

- залучити користувачів до перепроєктування і модернізації послуг.

Для подолання проблем та вирішення завдань по реалізації принципів електронного урядування в Україні необхідно :

- визначити кінцеві та проміжні цілі, яких необхідно досягти в ході впровадження електронного урядування, та критерії їх досягнення;
- сформулювати концепцію, стратегію та програму електронного урядування, що базуються на реальних ресурсах країни;
- здійснити необхідне нормативно-правове, організаційно-технічне, науково-методичне, інформаційно - аналітичне супроводження впровадження електронного урядування;
- створити організаційну систему управління;
- створити систему підготовки кадрів для органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері електронного урядування [1].

На розвиток електронного урядування здійснюють вплив процеси управління та самоуправління. Держава має бути основним суб'єктом у формуванні та реалізації державної політики електронного урядування.

Потрібно створити електронну систему органів державної влади та органів місцевого самоврядування на основі єдиних стандартів, а також Єдиний веб-портал електронного урядування як єдину точку доступу до всіх видів послуг для громадян та організацій, що буде репрезентувати весь комплекс електронних державних послуг і забезпечує доступ до них за технологією “єдиного вікна”, виходячи з потреб і функціональних аспектів, а не з існуючої структури органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2].

Реалізація механізму електронного урядування в Україні сприятиме процесам децентралізації влади, зменшить рівень корупції та підвищить результативність державної служби, сприяючи соціально-економічному розвитку регіонів та держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» : від 13.12.2010 р., № 2250-р //

Офіційний вісник України. – 2010. – № 97. – Ст. 48.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні» : від 26.09.2011 р., № 1014-р // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 200.

3. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика : навч. посібн. / Г.Г. Почепцов, С.А. Чукут. – 2-ге вид. – К. : Знання, 2008. – 324 с.

4. Дроздова І.В. Міністерство внутрішніх справ України як суб'єкт надання адміністративних послуг : дис. . канд. юрид. наук : 12.00.07 / Дроздова Інна Вікторівна. – К., 2009. – 254 с.

5. Лойко Л.І. Інструменти, механізм та еволюція електронного урядування / Л.І. Лойко, І.Х. Хоч // Правова держава: щорічник наукових праць. – 2014. – № 21. – С. 471-476.

6. United Nations E-government Survey 2014 E-Government for the Future We Want, United Nations, New York, 2014, United Nations Public Administration Country Studies United Nations.

7. Новини, 10.10.14, Інститут соціології НАНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.i-soc.com.ua/institute/>

8. Новини освіти в Україні. Освіта. UA. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/news/43141/>

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ – ІНІЦІАТИВИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ П. ПОРОШЕНКА

На відміну від деяких кандидатів в Президенти України в передвиборчих програмах яких були програмні пункти, так чи інакше, пов'язані з впровадженням чи використанням технологій електронного урядування (загалом 8 кандидатів) – у передвиборчій програмі П.Порошенко не було конкретних гасел з цієї проблематики.

В той же час, в передвиборчій програмі кандидата в Президенти України П.Порошенка було підкреслено, що "...Свобода народу залежить від способу, у який він взаємодіє із владою". Не менш значущими були і наступні гасла, що "... Слід створити дієві механізми громадського, правового і політичного контролю за діями влади. Елементом такого контролю є можливість для громадян отримати вичерпну інформацію про рішення державних органів та органів місцевого самоврядування".

Відверто кажучи, кожне з цих гасел, прямо чи опосередковано, можна було віднести до багатьох сфер управління та суспільного життя, а не тільки до електронного урядування.

Але в липні 2014 р. вже в якості новообраного чинного Президента України на виступі перед громадськими активістами П. Порошенко заявив: "Я не можу зрозуміти, чому ми не маємо 4G? Нам потрібне електронне урядування, антикорупційна реформа". За словами Президента П. Порошенко впровадження зв'язку 3G і 4G в Україні не робили через корупцію, а впровадження електронного уряду та технічні інновації повинні лягти в саму основу реформ.

Отже, майже відразу Президент П. Порошенко підписав Указ № 614/2014 "Про забезпечення впровадження єдиної державної політики реформ в Україні" згідно з яким було створено Національну раду реформ. Саме з цього моменту

тема впровадження електронного урядування стала однією з найбільш резонансних серед багатьох, не менш значущих, напрямів реформ, якими займається президентська команда. Заступник Голови АПУ Д. Шимків отримав від Глави держави завдання змінити систему як в АПУ, так і в державних установах в цілому та почати реорганізацію – кадрова політика службовців, інформаційне забезпечення, електронне урядування. Отже, початок Президентського проекту впровадження електронного урядування був оголошений. Враховуючи те, що Президент України є суб'єктом законодавчої ініціативи і безпосередньо може вносити проекти законодавчих актів до Вищого законодавчого органу країни-Верховної Ради України, таку ініціативу Президента щодо багатостраждального (більше ніж 10 років) проекту впровадження електронного урядування в Україні було важко переоцінити. Але гасла гаслами, а що ж щодо справжніх дій на виконання ініціатив?

Серед основних ініціатив Президента П. Порошенка пов'язаних з електронним урядуванням можна виокремити наступні:

- Ініціатива DigitalUkraine;
- Відкриті дані;
- Електронні петиції і звернення;
- Реформа сфери електронного цифрового підпису;
- Хмарні технології;
- Інші ініціативи.

Щодо ініціативи DigitalUkraine, то під цим розуміється створення юридичного фундаменту для впровадження сучасних інформаційних технологій в державному секторі та надання цифрових сервісів громадянам і бізнесу. І певним підґрунтям цьому може служити Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020” (схвалена Указом Президента України № 5/2015), де в Розділі 3 “Дорожня карта та першочергові пріоритети реалізації Стратегії”, в рамках вектору руху безпеки, зазначена і Програма електронного урядування.

Серед головних законодавчих ініціатив Президента, безумовно, слід згадати Закон про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної

інформації у формі відкритих даних, який вже прийнятий та підписаний.

Метою Закону є забезпечення реалізації права особи на доступ до інформації, що становить суспільний інтерес, забезпечення прозорості в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування шляхом упровадження механізму оприлюднення публічної інформації у вигляді відкритих даних.

Серед інших законодавчих ініціатив Президента є Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про звернення громадян" щодо електронного звернення та електронної петиції, який готується на друге читання.

Метою цього законопроекту є розширення можливостей реалізації права громадян на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, передбаченого Конституцією України, із застосуванням ефективних новітніх методів, зокрема шляхом електронної петиції та електронного звернення. Законопроектом впроваджується механізм подання звернень в електронній формі, а також такий новий інструмент звернення до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та до органів місцевого самоврядування, як електронна петиція. Електронні петиції подаються через офіційні веб-сайти відповідних органів або веб-сайти громадських об'єднань.

Щодо обговорення цієї ініціативи, то під час виступу на засіданні Національної ради реформ 2 лютого 2015 р., Президент, наголосив, що "...двадцять років Україна говорить про тему електронного урядування, і я впевнений, що нам зараз необхідно продемонструвати рішучий прорив в цьому напрямку...Виходимо сьогодні на створення порталу для петицій громадян. Це поширена в демократичних країнах та доволі ефективна технологія колективного впливу громадян на владу". Окрім цього, Президент, сказав, що громадяни і на індивідуальній основі отримують не просто технічну можливість, але й юридичне право звертатися до органів влади електронною поштою.

Реформа сфери електронного цифрового підпису – ще одна з ініціатив Президента. Виконавчим комітетом Національної Ради Реформ підготовлено та

винесено на громадське обговорення ініціативи в рамках реформ державних закупівель, сфери електронного цифрового підпису.

Ініціатива реформи у сфері електронного цифрового підпису (ЕЦП) викладена у Концепції проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про електронний цифровий підпис» та змін до інших актів законодавства. Метою законопроекту є розбудова системи електронного цифрового підпису, що відповідатиме регламенту ЄС № 910/2014, світовим та європейським стандартам, на пряму євроінтеграції. Пропонується вирішити проблеми внутрішньої інтероперабельності, а також інтероперабельності між Україною та світом шляхом гармонізації українських стандартів із світовими, сертифікації світових криптобібліотек для використання в Україні, укладання відповідних міждержавних угод та угод з міжнародними організаціями. Саме таку модель впроваджують країни-члени ЄС. Такий підхід дозволить виконати вимоги Угоди про Асоціацію щодо розвитку електронної торгівлі та сервісів, спростити впровадження і застосування електронного цифрового підпису для державного сектора, для обміну інформацією із бізнесом і громадянами (для систем електронних закупівель, для систем електронного документообігу, державних порталів тощо), а також спростити застосування ЕЦП в бізнес-середовищі, включаючи розробку програмного забезпечення. Обговорення триває.

Ініціатива в рамках реформи державних закупівель передбачає запровадження пілотної версії електронної системи закупівель, що буде застосована для держзакупівель на базі пілотних замовників, зокрема, Державного Управління Справами, КМДА, ДП НАЕК «Енергоатом» для допорогових торгів. Це сприятиме викоріненню системної корупції у сфері держзакупівель завдяки запровадженню прозорих, ефективних і справедливих електронних процедур. До реалізації пілотних проектів залучені Департамент державних закупівель Мінекономрозвитку, профільний комітет Верховної Ради, Адміністрація Президента України, громадянське суспільство, іноземні експерти, а також провідні українські ІТ-компанії, асоціації, тощо.

Ініціатива щодо хмарних технологій полягає в розробці Закону України про

внесення змін до деяких законів України (щодо обробки інформації в системах хмарних обчислень). Цим законопроектом пропонується створити умови для ефективнішого використання державних ресурсів відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні шляхом впровадження новітніх технологій при обробці відкритої інформації, що належить до державних інформаційних ресурсів, конфіденційної інформації та таємної інформації, яка не становить державної таємниці. Законопроект сприятиме зміцненню співробітництва з Європейським союзом щодо розвитку інформаційного суспільства, як це передбачено Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої.

Крім цього, законопроект закладає засади для подальшого розвитку платформ інформаційно-комунікаційних технологій у сфері державного управління, освіти, науки та інших сферах суспільного життя, а також сприятиме побудові моделі більш ефективної взаємодії держави та суспільства і дерегуляції ринку інформаційних технологій.

Підсумовуючи все вищенаведене можна зробити висновок, що законодавчі ініціативи Президента П. Порошенка у сфері електронного урядування є, здебільшого, стратегічними та, в деяких випадках, прямо пов'язані з виконанням Угоди про асоціацію з ЄС. Але впровадження цих ініціатив не є миттєвим і потребує як часу так і значних зусиль, пов'язаних з адаптацією вже існуючого українського законодавства. Треба зазначити, що це дратує як багатьох представників громадянського суспільства так і професійної ІТ-спільноти.

В той же час, деякі ініціативи Президента П. Порошенка щодо впровадження електронного документообігу як в діяльність АПУ так і в діяльність інших ЦОВВ залишаються або не виконаними, або знаходяться на початковій стадії виконання.

Відкритим і гострим залишається питання щодо єдиного органу влади відповідального за політику впровадження електронного урядування та координацію дій у цій сфері різних міністерств та відомств, робочих груп, які поки

що конкурують між собою, а не взаємодіють.

Питання про розробку Державної цільової програми розвитку електронного урядування України чи Державної Стратегії з чітким строками, обсягами фінансування та призначенням як замовника програми так і виконавців теж залишається відкритим.

Питання повноцінного фінансування з державного бюджету запланованих заходів Державної програми інформатизації теж залишаються без достатньої уваги і є, мабуть, найактуальнішими та резонансними і не дають позитивної динаміки розвитку.